Národní pedagogický institut
České republiky

Přechod absolventů středních škol na trh práce I. etapa – šetření 2021

Srovnání situace absolventů učební a maturitní úrovně vzdělání

Ing. Bc. Jana Trhlíková
Mgr. Hana Novotná

Praha 2022

Přechod absolventů středních škol na trh práce I. etapa – šetření 2021
Srovnání situace absolventů učební a maturitní úrovně vzdělání
Ing. Bc. Jana Trhlíková, Mgr. Hana Novotná

Vydal Národní pedagogický institut České republiky
© NPI ČR 2022

1. ÚVOD ... 4

1.1 Předmět analýzy a cíle šetření ... 5
1.2 Sběr dat a použitá metodologie ... 6
1.3 Koncepce dotazníku ... 6
1.4 Popis výběrového souboru ... 7

2. PŘECHOD NA TRH PRÁCE A DO TERCIÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ ... 8

2.1 Přechod absolventů na trh práce ... 8
2.2 Vstup na trh práce a do terciárního vzdělávání dle kategorií vzdělání ... 9
2.3 Nezaměstnanost absolventů středních škol ... 11

3. KARIÉROVÉ ROZHODOVÁNÍ ŽÁKŮ PŘI VÝBĚRU STŘEDNÍ ŠKOLY ... 16

3.1 Výběr oboru na střední škole ... 16
3.2 Subjekty ovlivňující výběr střední školy ... 19
3.3 Rozhodování při výběru úrovně/kategorie vzdělání ... 20
3.4 Motivace a hodnocení volby oboru vzdělání v kategorii L0 – experiment ... 23

4. HODNOCENÍ VZDĚLÁNÍ Z POHLEDU ABSOLVENTŮ STŘEDNÍCH ŠKOL ... 24

4.1 Hodnocení úrovně vzdělání a získaných kompetencí ... 24
4.2 Hodnocení důležitosti získaných kompetencí ... 29
4.3 Srovnání hodnocení důležitosti a úrovně získaných kompetencí ... 31
4.4. Realizace školní praxe ... 34

5. VZTAH ŽÁKŮ K ABSOLVOVANÉMU OBORU ... 36

5.1 Míra identifikace s oborem ... 36
5.2 Důvody nízké identifikace s oborem ... 36
5.3 Hypotetická opakovaná volba učební nebo maturitní úrovně vzdělání ... 39
5.4 Důvody nespokojenosti žáků se zvolenou kategorií vzdělání ... 40

6. PROBLÉMY ŽÁKŮ BĚHEM STUDIA A RIZIKA PŘEDČASNÉHO ODCHODU ... 42

7. PRACOVNÍ A STUDIJNÍ ZÁMĚRY PO UKONČENÍ STŘEDNÍ ŠKOLY ... 47

7.1 Plánovaný vstup na trh práce a do dalšího vzdělávání ... 47
7.2 Volba oboru a připravenost pro studium VŠ/VOŠ ... 48
7.3 Zájem o práci v oboru ... 50
7.4 Důvody hledání práce v jiném oboru ... 51
7.5 Aktivita při hledání zaměstnání ... 54

8. VLIV KRIZE ZPŮSOBENÉ PANDEMIÍ COVIDU-19 NA STUDIUM ... 57

8.1 Dopad pandemie na úroveň znalostí a dovedností ... 57
8.2 Vliv distanční formy výuky na kvalitu studia a psychický stav žáků ... 58

9. ZHODNOCENÍ PŘIPRAVENOSTI PRO VSTUP NA TRH PRÁCE NEBO POKRAČOVÁNÍ VE VZDĚLÁVÁNÍ ... 60

ZÁVĚRY A SHRNUTÍ ... 63

LITERATURA A ZDROJE ... 69

PŘÍLOHA ... 70

1. Úvod

Pozice absolventů středních škol na trhu práce a možnosti jejich uplatnění jsou významně ovlivněny zejména měnící se ekonomickou situací, poptávkou zaměstnavatelů v jednotlivých odvětvích i mírou nezaměstnanosti. V současnosti je přechod absolventů na trh práce navíc ovlivněn zcela specifickou a historicky ojedinělou krizí způsobenou pandemií covidu-19, která zasáhla jak do oblasti vzdělávání, zejména nutností přechodu žáků na distanční výuku, tak i do oblasti trhu práce.

Uplatnitelnost absolventů na trhu práce souvisí i s kvalitou a nastavením vzdělávacího systému, jeho schopností reagovat na požadavky trhu práce, na modernizaci a aktualizaci obsahu výuky a rámcových vzdělávacích programů tak, aby reflektovaly aktuální požadavky a zároveň vytvářely předpoklad pro dostatečnou flexibilitu absolventů a jejich uplatnění v budoucnosti. Na úrovni samotných absolventů závisí možnost jejich uplatnění na typu poskytnutého vzdělání, absolvovaném oboru, získaných kompetencích a samozřejmě na jejich vlastní aktivitě a přístupu ke vzdělávání i uplatnění.

Jedním z nástrojů získávání potřebných informací o připravenosti absolventů a silných a slabých stránkách školní přípravy je sledování uplatnění absolventů škol. Kvalitní údaje o výsledcích absolventů na trhu práce a zpětná vazba o jejich zkušenostech s učením mohou hrát zásadní roli při utváření a realizaci programů odborného vzdělávání a přípravy. Data o absolventech poskytují informace o silných stránkách konkrétních vzdělávacích programů, o jejich souladu s potřebami trhu práce a efektivitě poskytování vzdělání. Představují tak významný nástroj efektivního zjišťování kvality vzdělávání, podpory při tvorbě i realizaci programů odborného vzdělávání, aktualizaci RVP i pro rozvoj kariérového poradenství.

Sledování a využívání dat o absolventech i na úrovni řízení a poskytovatelů odborného vzdělávání bylo rovněž doporučeno Radou EU, která v roce 2017 vyzvala členské státy, aby s podporou Evropské komise pokročily do roku 2020 ve vytváření systémů sledování absolventů.[1] Doporučení zahrnuje zejména:

- provádět průzkumy mezi absolventy a shromažďovat dlouhodobé údaje na úrovni vzdělávacího systému, případně na úrovni institucí;
- k vytvoření komplexního obrazu o uplatnění absolventů používat sběr anonymizovaných administrativních statistických údajů z databází vzdělávání, daní, obyvatelstva a sociálního zabezpečení a propojovat tyto údaje;
- sbírat sociobiografické a socioekonomické informace o absolventech, informace o vzdělávání a školení, o zaměstnání nebo dalším vzdělávání, zjišťovat význam získaného vzdělávání a odborné přípravy pro zaměstnání nebo celoživotní učení a informace o kariérním postupu.

Sledování absolventů je rovněž součástí doporučení Rady EU z roku 2020 o odborném vzdělávání a přípravě (VET) pro udržitelnou konkurenceschopnost, sociální spravedlnost a odolnost.[2]

V ČR probíhá sledování úspěšnosti přechodu absolventů na trh práce na několika úrovních. První úroveň tvoří systematické a pravidelné zjišťování míry nezaměstnanosti absolventů škol, které vychází z údajů poskytovaných úřady práce a přináší tzv. „tvrdá data“. Ta umožňují porovnat míru nezaměstnanosti absolventů podle jednotlivých kategorií vzdělání, oborů i krajů

[1] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017H1209(01)
[2] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32020H1202%2801%29

a určit obory, kde se absolventi na trhu práce dobře uplatňují, a ty, jejichž absolventi mají výraznější problémy. Komplexnější údaje o uplatnění žáků středních odborných škol jsou získávány z výsledků periodických dotazníkových průzkumů. Tato výběrová šetření realizovaná již od roku 2000 dlouhodobě mapují situaci i problémy absolventů středních škol při vstupu na trh práce a umožňují identifikovat slabá místa školní přípravy, zájem žáků pracovat v oboru i celkovou úspěšnost přechodu absolventů na trh práce. Poskytují tak významnou zpětnou vazbu nejen školám a řídícím orgánům, ale i systému kariérového poradenství.

Tato publikace přináší výsledky dotazníkového šetření žáků posledních ročníků středních odborných škol ve školním roce 2020/21, které bylo realizováno Národním pedagogickým institutem České republiky. Koncepcí šetření navazuje na předchozí periodická šetření. Jedná se o opakovaná longitudinální šetření, která probíhají ve třech etapách, kdy jsou žáci dotazováni v závěru střední školy a dále po třech a šesti letech od ukončení střední školy.

První etapa tohoto dotazníkového průzkumu se zaměřuje zejména na reflexi kariérového rozhodování žáků, spokojenost s různými aspekty studia i se získanými kompetencemi a rovněž na další pracovní a studijní plány budoucích absolventů, zejména jejich zájem uplatnit se ve vystudovaném oboru.

Materiál je rozdělen do devíti kapitol. První kapitola uvádí informace o použité metodologii a sběru dat, druhá se zaměřuje na širší souvislosti přechodu absolventů škol na trh práce a poskytuje statistický přehled o vstupu na trh práce, do terciárního vzdělávání, i o míře nezaměstnanosti. Třetí kapitola se věnuje reflexi kariérové volby žáků a způsobu rozhodování o volbě oboru a kategorie vzdělání. Čtvrtá kapitola je zaměřena na hodnocení získaných kompetencí a jejich důležitost, pátá na vztah k oboru a zvolené úrovni vzdělání. Šestá kapitola se zabývá problémy žáků ohrožených předčasným odchodem během studia, v sedmé kapitole jsou sledovány další pracovní a studijní záměry absolventů. Osmá kapitola se věnuje vlivu krize způsobené pandemií covidu-19 na další pracovní a studijní záměry, kvalitu výuky a sleduje dopady na psychiku žáků. Devátá kapitola se zaměřuje na identifikaci chybějících znalostí pro úspěšný vstup na trh práce. Poslední část shrnuje nejdůležitější závěry.

1.1 Předmět analýzy a cíle šetření

Záměrem studie bylo zmapovat situaci žáků posledních ročníků středních odborných škol v období těsně před vstupem na trh práce, případně do terciárního vzdělávání, a to v rozdělení podle základních kategorií vzdělání, a dále provést porovnání těchto kategorií vzdělání a identifikovat jejich „slabé a silné stránky“. Analýza se konkrétně zaměřila na následující okruhy:

- Původní motivace žáků k volbě oboru školy a maturitní nebo učební úrovně vzdělání
- Spokojenost absolventů s oborem a úrovní vzdělání
- Zjištění studijních a pracovních plánů
- Zájem absolventů o práci ve vystudovaném oboru a důvody záměru uplatnit se mimo obor
- Hodnocení možností uplatnění získaného vzdělání na trhu práce
- Zhodnocení náročnosti studia, případných potíží se zvládnutím studia a jejich řešení
- Dopady krize v souvislosti s pandemií covidu-19 na studium a další pracovní a studijní plány

1.2 Sběr dat a použitá metodologie

Šetření absolventů a jejich přechodu na trh práce představuje první etapu realizace dlouhodobého výzkumného záměru. Design průzkumu vychází z tzv. longitudinálního přístupu, kdy data za každého absolventa jsou sbírána opakovaně, v několika časových bodech, a to v závěru studia na střední škole a pak s odstupem 3 a 6 let. Tento způsob opakovaného dotazování umožňuje sledovat konkrétní individuální studijní a profesní dráhy žáků a absolventů a úspěšnost jejich začlenění na trh práce.

Sběr dat pro I. etapu byl realizován v období května–září 2021[3], kdy byli v závěru studia osloveni žáci vybraných středních škol. Výběr vzorku byl proveden jako stratifikovaný, a to z hlediska kategorií vzdělání i skupin oborů. Nejprve byl vybrán vzorek středních škol tak, aby struktura žáků posledních ročníků ve šk. roce 2020/21 odpovídala celkové existující struktuře žáků z pohledu kategorie vzdělání i skupin oborů středních škol.

Pro žáky – respondenty byl vytvořen registrační formulář s informací o šetření žáků a absolventů a ochraně osobních údajů. Následně byly vybrané školy osloveny se žádostí o spolupráci a rozeslání registračního odkazu žákům posledních ročníků konkrétních vybraných oborů tak, aby byla naplněna požadovaná struktura vzorku.

Žákům, kteří se k šetření zaregistrovali a poskytli e-mailový kontakt, byl následně zaslán individuální link k vyplnění elektronického dotazníku. Elektronická forma sběru e-mailových kontaktů i dotazníku umožnila rozesílku několika upomínek a zvýšení celkové návratnosti.

Registrace žáků a jejich souhlas s využitím e-mailových adres pro celý průběh tříetapového longitudinálního šetření vytvořila základ pro databázi kontaktů i pro 2. a 3. etapu tohoto longitudinálního šetření.

Celkem bylo v rámci celé ČR získáno 4 284 e-mailových kontaktů na žáky. Do analýzy bylo zařazeno 1 642 dotazníků, z toho 1 337 kompletně vyplněných dotazníků a 305 neúplně vyplněných dotazníků. Návratnost (při započtení i nekompletně vyplněných dotazníků)[4] činila 38,3 %.

1.3 Koncepce dotazníku

Koncepce dotazníku reflektuje tříetapový charakter průzkumu. I. etapa je zaměřena na reflexi kariérového rozhodování, zhodnocení vzdělávací dráhy (spokojenost s volbou oboru i úrovně vzdělání), hodnocení získaných kompetencí a dále zjišťuje studijní a pracovní plány po ukončení střední školy.

II. etapa se zaměří především na hodnocení získaného vzdělání, jeho silné a slabé stránky po zkušenostech v terciárním vzdělávání nebo zaměstnání a zjištění souladu pracovní pozice se získaným vzděláním.

III. etapa realizovaná po šesti letech od ukončení střední školy se zaměří na sledování úspěšnosti absolventů středních škol na trhu práce, případně v terciárním vzdělávání, a celkové zhodnocení přínosu získaného vzdělání.

Dotazník pro tuto etapu byl koncipován tak, aby umožňoval srovnání s předchozími šetřeními. Zároveň ovšem reaguje i na nové skutečnosti a potřebu informací. Z tohoto důvodu byly proto v roce 2021 do dotazníku doplněny otázky zaměřené na zhodnocení pokusného ověřování v kategorii L0, kdy žáci mají možnost získat ve 3. ročníku výuční list v kategorii H. Dále byly

[3] Hlavní sběr dat proběhl v období květen – začátek července 2021.
[4] Dotazníky, v nichž respondenti vyplnili méně než 5 otázek, nebyly do analýzy zařazeny.

zařazeny i otázky reflektující současnou specifickou epidemiologickou situaci a její dopady na on-line výuku a budoucí uplatnění absolventů.

1.4 Popis výběrového souboru

Výběrový soubor zahrnuje odpovědi 1 642 dotazníků (z toho 1 337 kompletně vyplněných dotazníků a 305 neúplně vyplněných dotazníků). Z hlediska kategorií vzdělání bylo zastoupeno 338 (21 %) absolventů středního vzdělání s výučním listem (kategorie H), 256 (16 %) absolventů středního vzdělání s OV a MZ (kategorie L0) a 1 048 (64 %) absolventů středního vzdělání s maturitní zkouškou (kategorie M).

Tab. 1.1: Struktura výběrového souboru – podle kategorií vzdělání a skupin oborů

	Stř. s VL - kat.H		Stř. s MZ - kat. M		Stř. s MZ a OV - kat. L0		Z toho:		Celkem
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Stř. - kat. L0 - bez exp.	Stř. - kat. L0 - exp. L0xH	
18 Informatické obory			53	5%					53
21 Hornictví a hornická geologie			1	0%					1
23 Strojírenství a strojírenská výroba	54	16%	35	3%	93	36%	38	55	182
26 Elektrotechnika, telekomunikační a VT	23	7%	71	7%	46	18%	12	34	140
29 Potravinářství a potravinářská chemie	46	14%							46
33 Zpracování dřeva a výroba hud. nást.	12	4%							12
34 Polygrafie, zprac.papíru			1	0%	19	7%	14	5	20
36 Stavebnictví, geodézie a kartografie	30	9%	76	7%	1	0%		1	107
37 Doprava a spoje			38	4%					38
39 Speciální a interdisciplinární obory					56	22%	12	44	56
41 Zemědělství a lesnictví	39	12%	37	4%					76
43 Veterinářství a veter. provoz			17	2%					17
53 Zdravotnictví			79	8%					79
63 Ekonomika a administrativa			159	15%					159
65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	71	21%	67	6%	17	7%	16	1	155
66 Obchod	29	9%							29
68 Právo, právní a veřejnosprávní činnost			79	8%					79
69 Osobní a provozní služby	34	10%	3	0%	24	9%	23	1	61
75 Pedagogika, učitelství a sociální péče			192	18%					192
78 Obecně odborná příprava			106	10%					106
82 Umění a užité umění			32	3%					32
x			2	0%					2
Celkový součet	338	100%	1048	100%	256	100%	115	141	1642

2. Přechod na trh práce a do terciárního vzdělávání

2.1 Přechod absolventů na trh práce

Přechod mezi vzděláním a profesním uplatněním představuje zásadní životní fázi, je výrazem ekonomického osamostatnění mladého člověka a jeho zařazení na pracovní trh. Tradičně je definován dvojím způsobem, z hlediska individuálního a z hlediska celé kohorty:

- Z pohledu absolventů jako jednotlivců je přechod do pracovního procesu obdobím měnícího se statusu, během něhož se žáci přesouvají z celodenního vzdělávání do stabilního postavení na trhu práce. Přechod je dokončen v okamžiku, kdy jedinec získá stabilní zaměstnání (Hannan, Werquin 2001).
- Z makroekonomického hlediska je období přechodu ukončeno, jakmile je míra nezaměstnanosti kohorty mladých lidí stejná jako nezaměstnanost kohorty dospělých (Descy, Tessaring 2001).

SOUČASNÉ TRENDY V PŘECHODU NA TRH PRÁCE

V posledních desetiletích se proces přechodu na trh práce v Evropě poměrně radikálně proměnil. Změny na trhu práce vedly k situaci, kdy lineární a stabilní pracovní kariéry byly nahrazeny méně předvídatelnými kariérami zahrnujícími přestávky a prolínání různých vzdělávacích a pracovních aktivit. Přechody ze školy do zaměstnání se rozšířily, destandardizovaly a staly se nejistými. Navzdory existenci těchto obecných trendů se ovšem přechody mládeže v jednotlivých evropských zemích liší a je možné identifikovat různé přechodové režimy (Walther & Plug, 2006).

V České republice můžeme sledovat obdobné trendy a změny v charakteru přechodu na trh práce, zejména dochází k postupnému prolínání studijních a pracovních aktivit, kdy přechod na trh práce už není jednorázovou záležitostí, ale spíš postupným vplouváním ze školy do pracovního procesu. Toto platí zejména u studentů vysokých škol a VOŠ (Reflex, 2014), ale částečně se tyto trendy projevují již během studia na středních odborných školách, kdy část žáků v průběhu střední školy aktivně rozvíjí pracovní aktivitu, která se pak stává součástí pracovní kariéry. Žáci využívají dobu studia k získávání různorodých pracovních zkušeností v rámci brigád v oboru i mimo obor, ve velkých i malých firmách, zjišťují, co je zajímá. Tyto zkušenosti pak představují důležitou součást další vzdělávací i profesní dráhy i rozhodování o tom, zda zůstanou v oboru nebo odejdou studovat či pracovat mimo obor. Dalším trendem je, že žáci v rámci brigád nebo práce na částečný úvazek již mají určitý kariérní postup, kdy postupují od méně kvalifikovaných prací až k pracím, které vyžadují odborné znalosti, a dochází tak k určitému „zaháčkování“ na pracovním trhu již v době studia (Trhlíková, 2017).

VZDĚLÁVACÍ SYSTÉM A TRH PRÁCE

Přechod ze školy do zaměstnání je ovlivňován řadou faktorů. Kromě aktuální ekonomické situace a dnes i specifické situace způsobené dopady pandemie koronaviru na pracovní trh, ovlivňují přechod že školy do zaměstnání i další významné faktory, jako charakteristiky vzdělávacího systému, trhu práce a jejich vzájemná vazba. Různé vzdělávací systémy a jejich vazby na pracovní trh mají odlišné dopady na možnost přechodu mladých lidí na trh práce. V rámci výzkumu přechodu absolventů na trh práce v EU byl vyvinut model, který rozlišuje profesní trh práce a organizační (interní) trh práce (occupational and organisational labour markets, Shavit & Müller, 1998; Müller & Gangl, 2003). V případě převahy profesních trhů práce existuje těsná vazba mezi vzděláváním a pracovními pozicemi (příkladem jsou „duální

systémy“, jako je Německo). Vzdělávání je na těchto trzích specifické a odborné a vede ke strukturované integraci pracovní síly. Naopak organizační trhy práce jsou méně strukturované podle vzdělání. V těchto systémech závisí shoda mezi dovednostmi a pozicemi na trhu práce na získaných pracovních zkušenostech. Zaměstnavatelé v těchto systémech musí investovat do nově vstupujících na trh práce, proto lze integraci trhu práce označit za postupnou. Organizační trhy práce jsou spojené s větší mobilitou.

Autoři studie REFLEX (Reflex, 2014) na základě posunů v uplatnění absolventů vysokých škol uvádějí, že vývoj v ČR vedl k tomu, že se vazby mezi jednotlivými profily absolventů vysokých škol na jedné straně a kvalifikačními profily (požadavky) určitých pracovních pozic a povolání na pracovním trhu na straně druhé poněkud rozvolnily. V důsledku těchto změn se pak charakteristiky vztahu mezi trhem práce a vzděláváním v ČR posouvají v rámci terciární sféry od původního tzv. profesního typu trhu práce (occupational labour market) k tzv. internímu trhu práce (internal labour market).

Změny charakteru trhu práce se promítají i do změn v systémech vzdělávání. Součástí reflexe tohoto procesu je snaha identifikovat a sledovat trendy v posunech v odborném vzdělávání v jednotlivých zemích v návaznosti na celou řadu demografických, technologických i ekonomických změn. Cedefop na základě výzkumu identifikoval trendy v odborném vzdělávání v jednotlivých zemích a zpracoval různé scénáře dalšího vývoje pozice odborného a všeobecného vzdělávání. Česká republika v tomto schématu, podobně jako ostatní země Visegrádu, patří mezi země s velmi vysokým zastoupením odborného vzdělávání, které konvergují k západním zemím tím, že směřují k více akademickému vzdělávání (Cedofop, 2020).

2.2 Vstup na trh práce a do terciárního vzdělávání dle kategorií vzdělání

Specifikum středního odborného vzdělávání spočívá v tom, že připravuje žáky pro přímý vstup na trh práce i pro pokračování ve studiu. Zaměříme se proto nejprve na základní statistické údaje vztahující se ke vzdělávací dráze absolventů středních škol učební i maturitní úrovně vzdělání.

STRUKTURA A VZDĚLÁVACÍ DRÁHA ŽÁKŮ UČEBNÍCH OBORŮ

Příprava žáků v učebních oborech je zaměřena především na přímý vstup do praxe. Vývoj podílů žáků vstupujících do oborů poskytujících vzdělání s výučním listem (kategorie H + E) v období 2009–2020 kolísal. Od roku 2009 jejich podíl trvale mírně narůstal až do roku 2012/13, kdy dosáhl maxima (32,1 %). Poté se držel na relativně stabilní úrovni, ovšem ve školním roce 2020/21 došlo k poklesu na historické minimum (28,9 %). Na druhé straně vlivem nárůstu v populačním ročníku patnáctiletých počet žáků přijímaných v roce 2020/21 do učebních oborů klesl jen mírně (o 400 žáků) (Vojtěch, Novotná 2021).

Nejpočetnějšími skupinami v kategorii učebních oborů (kategorie E + H) ve šk. roce 2020/21 byly z nově přijatých žáků do denního studia skupiny 23 Strojírenství a strojírenská výroba (5 608 žáků; 18,4 %) a 65 Gastronomie, hotelnictví a turismus (4 949 žáků; 16,2 %). S větším odstupem pak dále skupiny 41 Zemědělství a lesnictví (3 146 žáků; 10,3 %), 69 Osobní a provozní služby (2 676 žáků; 8,8 %), 36 Stavebnictví (2 656; 8,7 %) a rovněž 33 Zpracování dřeva (1743; 5,7 %) (Vojtěch, Novotná 2021).

Z hlediska další vzdělávací dráhy mohou absolventi učebních oborů získat maturitu v nástavbovém studiu. Tato možnost má značný význam, protože vzdělání v učebních oborech pak není uzavřenou vzdělávací cestou. Faktem ovšem je, že počty žáků vstupujících do nástavbového studia výrazně klesají. Jedním z důvodů je kromě klesající demografické

křivky i nižší zájem žáků o tento typ studia. Zatímco v roce 2008 zahájilo denní nástavbové studium 10 908 žáků, ve školním roce 2020/21 to bylo již jen 4 990 žáků. Počty žáků vstupujících do jiné (dálkové) formy studia v tomto období klesly ještě výrazněji, a to z 11 821 žáků na 2 158. Roli zřejmě hraje i zavedení státní maturitní zkoušky v roce 2011 a poměrně vysoká neúspěšnost žáků nástavbového studia v ní. Podíl žáků učebních oborů, kteří pokračují do denního nástavbového studia, činil ve školním roce 2020/21 23,3 % vyučených (Vojtěch, Novotná 2021). Nejvíce zastoupeným oborem v nástavbovém vzdělávání je obor Podnikání, do kterého v denní formě studia vstupuje asi 65 % vyučených. Tento vysoký podíl je dán i tím, že v mnoha školách není dostatek vyučených absolventů, aby bylo možné sestavit třídu v profesně navazujícím oboru. K dalšímu studiu v terciárním vzdělávání (VŠ nebo VOŠ) je pak přijímáno asi 24 % z úspěšných absolventů nástaveb. I v terciárním vzdělávání je ovšem vysoká studijní neúspěšnost (60 %) (Vojtěch, Novotná 2021).

STRUKTURA A VZDĚLÁVACÍ DRÁHA ŽÁKŮ MATURITNÍCH OBORŮ

Střední vzdělání s MZ – kategorie M

V případě klasických maturitních oborů (kategorie M) podíl žáků kolísal v posledních letech kolem 35–38 %. Ve školním roce 2020/21 dosáhl 38,4 %. Současná hodnota podílu žáků přijatých do maturitních oborů odborného vzdělání bez odborného výcviku meziročně narostla na 38,4 %. Nárůst se projevil i v oborech lyceí, jejichž podíl narostl na 4,1 % a počet přijatých činí 4 321 žáků.

Nejpočetnějšími skupinami ve skupině maturitních oborů (kategorie M) byly z hlediska nově přijatých žáků ve šk. roce 2020/21 skupiny 63 Ekonomika a administrativa (7 315 žáků; 16,3 %), dále 78 Obecně odborná příprava (4 321 žáků; 9,6 %), obory 53 Zdravotnictví (4 069žáků; 9,1 %), 18 Informatické obory (4 363; 9,7 %), 68 Právní a veřejnosprávní činnost (3 314; 7,4 %), 82 Umění a užité umění (2 950; žáků 6,6 %), 65 Gastronomie, hotelnictví a turismus (2 937; 6,5 %). 75 Pedagogika, učitelství a sociální práce (2767; 6,2 %). Dále k početně více zastoupeným patří skupiny oborů 26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika (2 609; 5,8 %), 36 Stavebnictví, geografie a kartografie (2 470; 5,5 %), 23 Strojírenství a strojírenská výroba (2 232 žáků; 5,0 %) (Vojtěch, Novotná 2021).

V současnosti má nadpoloviční většina absolventů středního vzdělání s maturitní zkouškou (kategorie M) zájem pokračovat v terciárním vzdělávání. Avšak je třeba uvést, že významné procento žáků si vybírá střední odborné vzdělání i proto, že poskytuje odbornou kvalifikaci pro přímý vstup na trh práce, a nevyžaduje tedy nutnost studovat VŠ nebo VOŠ (61 %) (Trhlíková, 2018). Tomu odpovídá i skutečnost, že nezanedbatelné procento absolventů (38 %) po maturitě vstupuje přímo na trh práce. Vstup do maturitních oborů středních odborných škol tedy není vnímán jen jako cesta k terciárnímu vzdělávání, ale jako cesta k získání odborné kvalifikace. V roce 2017/18 bylo přijato ke studiu na VŠ 54,9 % a na VOŠ 9,8 % absolventů maturitních oborů (kategorie M). Tento podíl se v posledních letech příliš nemění, ovšem vzhledem k demografickému vývoji dochází i v případě absolventů středních škol, kteří pokračují v terciárním vzdělávání, v absolutních číslech k poklesu (Vojtěch, Kleňha, 2018).

Střední vzdělání s MZ a odborným výcvikem – kategorie L0

V maturitních oborech zahrnujících odborný výcvik (kategorie L0) dochází od roku 2009 s nepatrným kolísáním k poklesu, v posledním roce tvoří podíl přijatých žáků 5,5 %. Žáci této formy vzdělání absolvují i odborný výcvik, a to prakticky ve stejném rozsahu jako žáci ve tříletých učebních oborech, a jsou připraveni jako vysoce kvalifikovaní dělníci pro náročná povolání. Určitý podíl žáků již v současné době v rámci experimentálního ověřování může získat ve 3. ročníku i výuční list.

V kategorii středního vzdělání s MZ a odborným výcvikem jsou nejpočetnějšími skupinami oborů 26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika (1 310 žáků; 22,6 %), 23 Strojírenství a strojírenská výroba (1 155 žáků 19,9 %) a 39 Speciální a interdisciplinární obory (1 090 žáků; 18,8 %).

Absolventi maturitních oborů kategorie L0 jsou poměrně úzce profilově orientováni a prakticky a odborně zaměřeni. Z tohoto důvodu v případech, kdy se hlásí na vysokou školu, volí téměř výhradně obory stejného zaměření, případně obory ekonomické. Ke studiu na vysoké školy bylo ve šk. roce 2017/18 přijato asi 25 % absolventů a 6 % absolventů vstoupilo na VOŠ (Vojtěch, Kleňha, 2018).

Gymnázia

Podíl žáků vstupujících do gymnaziálního vzdělávání (u víceletých do jeho vyššího stupně) se po výraznějším nárůstu v letech 2009/10 až 2012/13 zastavil na hodnotě 22,5 % a pomalu klesá (současná hodnota je 22,1 %). Počet těchto žáků je 23 320, z důvodu demografického vývoje o 576 vyšší než v předchozím roce.

VOŠ

Vyšší odborné vzdělávání vykazovalo výrazný rozvoj po roce 1995, kdy nahradilo oblíbené pomaturitní studium. Od roku 2007 do roku 2013 byly počty nově přijímaných v denní i v jiných formách studia víceméně stabilní, po roce 2013 ovšem docházelo v denní formě každoročně k výraznému poklesu. To bylo způsobeno jednak vlivem populačního vývoje, jednak snadnější dostupností bakalářského studia. V posledních dvou letech se situace změnila a počet přijatých roste. V roce 2020/21 bylo v denní formě studia přijato 5 106 studujících a v jiných formách pak 2 794 studujících. Převážná část studujících byla přijata do skupin oborů 53 Zdravotnictví, 75 Pedagogika, učitelství a sociální péče a 82 Umění, užité umění.

2.3 Nezaměstnanost absolventů středních škol

Míra nezaměstnanosti a poptávka zaměstnavatelů jsou významnými faktory, které ovlivňují úspěšnost vstupu absolventů na trh práce. Absolventi škol jsou z hlediska ohrožení nezaměstnaností obvykle považováni za rizikovou skupinu, která je charakteristická zejména minimálními pracovními zkušenostmi a chybějícími pracovními návyky. Někteří zaměstnavatelé ale dávají absolventům přednost s tím, že očekávají větší flexibilitu a chtějí si je tzv. „vychovat“.

V předchozích letech 2018 a 2019 byla situace v nezaměstnanosti absolventů silně atypická, protože celkové míra nezaměstnanosti v ČR patřila k nejnižším v EU a existovala vysoká poptávka po pracovní síle, včetně absolventů. Tuto poptávku zároveň nepřímo posiloval dlouhodobý demografický pokles populace 15letých, který probíhal od roku 1989, kdy počty absolventů vstupujících na trh práce byly nízké. Po roce 1990 také postupně narůstal podíl absolventů maturitních oborů, kteří pokračovali po střední škole do terciárního vzdělávání.

Z hlediska získání zaměstnání byla tedy situace pro vstup absolventů na trh práce mimořádně příznivá. Situaci ovšem do určité míry změnila krize v souvislosti s pandemií koronaviru. Nezaměstnanost je popisována dvěma základními ukazateli, kterými jsou míra

nezaměstnanosti[5] a počty uchazečů o zaměstnání (nezaměstnaných absolventů)[6].

V textu se zaměříme na porovnání míry nezaměstnanosti z hlediska vývoje podle kategorií vzdělání (tab. 2.1) a vybraných početnějších skupin oborů (tab. 2.2. a 2.3). Z tabulek je zřejmé, že vývoj míry nezaměstnanosti absolventů procházel poměrně výraznými změnami.

Od krize, jejíž průběh spadá do roku 2008 až od roku 2012, je míra nezaměstnanosti absolventů vysoká. Porovnáme-li jednotlivé kategorie vzdělání, pak ekonomická krize dopadla výrazně hůře na absolventy učebních oborů, jejichž flexibilita a možnost najít si uplatnění mimo obor byly nižší než v případě absolventů maturitních oborů. Hodnoty míry nezaměstnanosti vyučených tak dosahovaly např. v roce 2009 (v kategorii H) 12,0 %, zatímco u absolventů maturitních oborů (kategorie M) jen 7,8 %, v roce 2010 to bylo 17,7 % oproti 10,6 %. Od roku 2012 dochází ve všech kategoriích vzdělání k relativně rychlému poklesu míry nezaměstnanosti absolventů. Přitom ovšem platí, že míra nezaměstnanosti absolventů maturitních oborů kategorie M, tedy klasických SOŠ, zůstává nižší než u vyučených i u maturitních oborů kategorie L0, i když v období ekonomického růstu se tyto hodnoty sbližují.

Minima dosáhla míra nezaměstnanosti v letech 2018 a 2019. V roce 2019 dosáhla míra nezaměstnanosti u vyučených v kategorii H jen 3,7 % a v kategorii středního vzdělání s maturitní zkouškou a odborným výcvikem (kategorie L0) pak 4,7 %. Absolventi středního vzdělání s maturitní zkouškou (kategorie M) pak měli míru nezaměstnanosti téměř stejnou jako vyučení (3,8 %).

Od dubna 2020, tedy již před pandemií koronaviru, můžeme sledovat lehký vzestup míry nezaměstnanosti. V roce 2021 pak je patrný další nárůst a lze očekávat, že krize způsobená touto pandemií růst nezaměstnanosti absolventů ještě více akceleruje, přičemž k rychlejšímu nárůstu míry nezaměstnanosti dochází opět u vyučených, zejména v kategorii E.

[5] Míra nezaměstnanosti absolventů je dána poměrem počtu absolventů – uchazečů o zaměstnání (nezaměstnaných absolventů) konkrétního druhu přípravy (kategorie vzdělání), skupiny oborů či oboru vzdělání k celkovému příslušnému počtu absolventů (tj. zaměstnaných, nezaměstnaných i pokračujících v dalším vzdělávání) v daném druhu přípravy (kategorii vzdělání), v dané skupině oborů či v daném oboru vzdělání. Hodnota míry nezaměstnanosti vyjadřuje, kolik procent absolventů dané skupiny oborů zůstane bez zaměstnání. Míra nezaměstnanosti čerstvých absolventů se počítá jako podíl těchto nezaměstnaných absolventů na počtu absolventů. Ukazatel není zcela přesný, protože ve jmenovateli je použit celkový počet absolventů bez ohledu na to, kolik z nich pokračuje v dalším studiu a nepřechází na trh práce. Přesný počet absolventů, kteří skutečně přejdou na trh práce a získají nebo hledají pracovní uplatnění, by však byl statisticky velmi obtížně kvantifikovatelný. Údaj, který uvádíme, tedy vyjadřuje, kolik procent absolventů dané skupiny či kategorie zůstane bez zaměstnání. Ukazatel míry nezaměstnanosti a počtu nezaměstnaných je nutné posuzovat společně. V případě hodnocení absolutních počtů nezaměstnaných absolventů je třeba vzít vždy v úvahu i počty žáků v oboru. V oborech, ve kterých se vzdělává vysoký počet žáků, je logicky zpravidla vyšší i počet nezaměstnaných absolventů. Naopak v případě hodnocení míry nezaměstnanosti může dojít ke zkreslení u oborů s minimálními počty žáků. Zde míra nezaměstnanosti enormně narůstá již při nízkém počtu absolventů, kterým se nepodařilo získat pracovní uplatnění.

[6] Pramen: Data – Portál MPSV, statistiky nezaměstnanosti, absolventi a mladiství celkem (tj. do 2 let od úspěšného ukončení studia), zpracování NÚV. Počty nezaměstnaných absolventů jsou v obecné rovině dlouhodobě sledovány úřady práce a vykazovány MPSV v měsíčních statistikách nezaměstnanosti. Detailněji je tato cílová skupina dále monitorována v pololetních statistikách absolventů vždy k 30. září a k 30. dubnu příslušného roku. Hodnoty ze září jsou vždy vyšší, protože v této době dochází ke kumulaci nezaměstnaných absolventů. Hodnoty z dubna lépe zachycují situaci absolventů na trhu práce, neboť představují určitý rovnovážný stav, kdy v průběhu několika předchozích měsíců již došlo k absorpci absolventů z června předchozího roku trhem práce.

Tab. 2.1: Míra nezaměstnanosti „čerstvých“ absolventů stř. odb. škol (údaje za duben příslušného roku)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Střední odb. s VL – kat. E	35,6%	26,0%	21,7%	16,0%	12,9%	8,7%	7,7%	11,4%	16,6%
Střední odb. s VL – kat. H	26,2%	16,5%	12,6%	9,1%	6,2%	4,4%	3,7%	5,9%	9,0%
Střední odb. s MZ a OV – kat. L/0	19,3%	14,2%	13,2%	10,6%	6,3%	4,6%	4,7%	6,1%	7,6%
Nástavbové vz. – kat. L/5	29,6%	18,5%	15,2%	10,6%	8,9%	5,3%	4,5%	7,2%	10,4%
Střední odb. s MZ – kat. M	14,8%	11,6%	9,6%	7,5%	5,2%	3,7%	3,8%	4,7%	6,2%

Zdroj: Vojtěch, Zahradníčková, Novotná, 2021.

Graf 2.1: Míra nezaměstnanosti „čerstvých“ absolventů stř. odb. škol (údaje za duben příslušného roku)

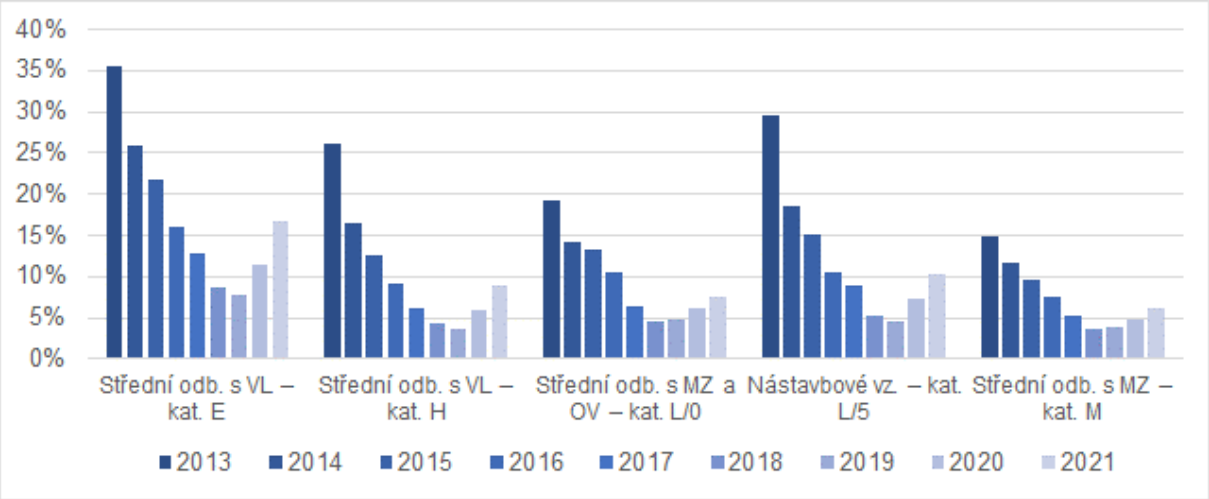

K významným změnám docházelo v průběhu krize a následující konjunktury i ve vývoji míry nezaměstnanosti v jednotlivých skupinách oborů.

Tab. 2.2: Míra nezaměstnanosti „čerstvých“ absolventů stř. odb. škol (údaje za duben příslušného roku) –kategorie H

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
23 Strojírenství a strojír. výr.	20,4%	13,1%	10,2%	6,6%	4,5%	3,3%	2,9%	4,0%	6,4%
26 Elektrotechnika, telekom. a VT	20,0%	11,0%	7,6%	4,9%	4,8%	3,7%	3,0%	3,1%	4,7%
29 Potravinářství a potrav. ch.	31,4%	20,8%	13,9%	8,8%	6,5%	4,2%	4,6%	8,7%	11,7%
36 Stavebnictví, geodézie a kart.	33,4%	19,0%	16,1%	10,8%	6,8%	5,9%	3,3%	5,2%	3,4%
41 Zemědělství a lesnictví	24,3%	16,4%	13,1%	7,6%	5,9%	3,3%	2,8%	5,5%	6,5%
65 Gastronomie, hotel. a tur.	30,5%	19,8%	17,0%	11,0%	7,6%	5,3%	3,8%	8,2%	12,4%
66 Obchod	35,3%	17,9%	16,2%	12,6%	7,9%	6,4%	6,0%	9,0%	14,1%
69 Osobní a provozní služby	26,1%	18,4%	17,2%	13,5%	10,3%	6,3%	6,3%	8,2%	15,3%
Střední vz. s VL – kat. H (celk.)	26,2%	16,5%	12,6%	9,1%	6,2%	4,4%	3,7%	5,9%	9,0%

Zdroj: Vojtěch, Zahradníčková, Novotná, 2021.

Z pohledu početnějších skupin oborů byla míra nezaměstnanosti v kategorii vyučených v době krize nejvyšší ve skupinách 29 Potravinářství a potravinářská chemie (31,4 % v roce 2013), 36 Stavebnictví, geodézie a kartografie (33,4 % v roce 2013) a ve skupině 66 Obchod (35,3 % v roce 2013). Naopak relativně nižší míru nezaměstnanosti vzhledem k ostatním skupinám učebních oborů vykazovaly skupiny 23 Strojírenství a strojírenská výroba (20,0 % v roce 2013) a 26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika (20,15 % v roce 2013). Ve srovnání s maturitními obory byla ovšem tato míra nezaměstnanosti vyšší.

V roce 2021 je nejnižší míra nezaměstnanosti opět ve strojírenských (6,4 %), elektrotechnických (4,7 %) a dále i stavebních (3,4 %) a zemědělských oborech (6,5 %). Naopak rychlý nárůst míry nezaměstnanosti je patrný v oborech Potravinářství a potravinářská

chemie (11,7 %), Gastronomie, hotelnictví a turismus (12,4 %), Obchod (14,1 %), Osobní a provozní služby (15,3 %). Jedná se tedy často o obory služeb, které byly pandemií koronaviru ovlivněny patrně nejvíce.

Graf 2.2: Míra nezaměstnanosti „čerstvých“ absolventů stř. odb. škol (údaje za duben příslušného roku) – kategorie H

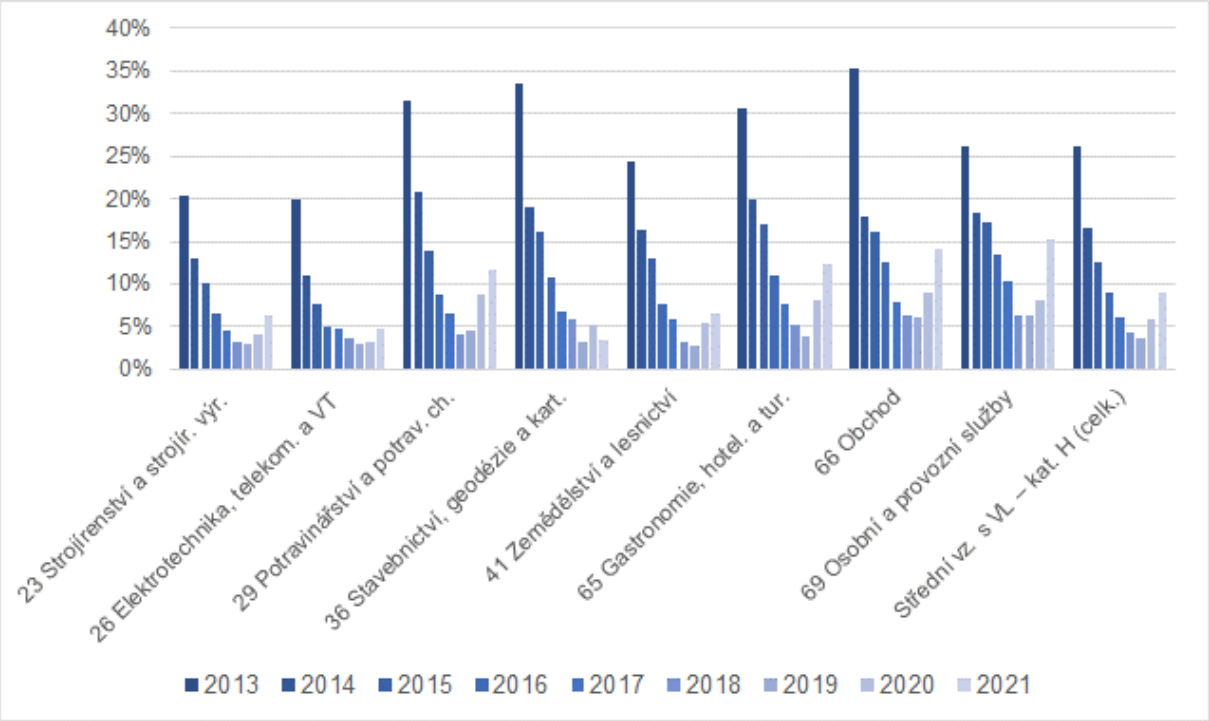

Zaměříme-li se na maturitní obory kategorie M, pak zde dosahovala vysoké míry nezaměstnanosti v době krize skupina Polygrafie (18,1 % v roce 2013), kde je to dáno i relativně nízkým počtem absolventů, a dále Zemědělství a lesnictví (22 % v roce 2013) a Právo, právní a veřejnosprávní činnost (18,2 % v roce 2013).

V roce 2018 již dosahují míry nezaměstnanosti podstatně nižších hodnot prakticky ve všech skupinách maturitních oborů.

Zaměříme-li se na situaci v roce 2021, pak nejvyšší hodnoty míry nezaměstnanosti absolventů kategorie M v dubnu 2021 byly zaznamenány především v rámci skupin oborů Ekologie a ochrana životního prostředí (12,9 %), Textilní výroba a oděvnictví (12,8 %), Publicistika, knihovnictví a informatika (9,4 %), které patří k méně početným a nejsou zastoupeny v našem výběru. Z námi sledovaných početnějších skupin oborů dosáhla nejvyšší míry nezaměstnanosti skupina Gastronomie, hotelnictví a turismus (9,3 %) a Polygrafie (8,8 %). Naopak nízkou míru nezaměstnanosti najdeme ve skupině Pedagogika, učitelství a sociální péče (4,1 %) a Strojírenství a strojírenská výroba (4,7 %).

Tab. 2.3: Míra nezaměstnanosti „čerstvých“ absolventů (údaje za duben příslušného roku) – vybrané skupiny oborů – stř. vz. s MZ – kategorie M

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
18 Informační tech.	10,2%	12,7%	10,2%	8,7%	5,9%	5,1%	5,4%	5,4%	8,3%
23 Strojírenství a stroj. výr.	13,2%	9,7%	6,4%	5,7%	3,3%	3,1%	2,9%	4,1%	4,7%
26 Elektrotech., telekom. a VT	17,3%	10,2%	7,7%	6,6%	6,1%	2,5%	2,5%	3,2%	5,4%
34 Polygrafie	18,1%	13,5%	12,7%	7,7%	3,8%	7,3%	0,8%	10,8%	8,8%
36 Stavebnictví, geo. a kartogr.	13,4%	10,8%	8,9%	7,6%	4,8%	3,1%	3,4%	3,9%	5,5%
41 Zemědělství a lesnictví	22,2%	14,6%	12,1%	8,6%	5,8%	5,0%	3,2%	5,2%	6,7%
63 Ekonomika a administr.	16,8%	12,7%	10,5%	8,8%	5,4%	3,8%	5,1%	5,4%	6,7%
65 Gastronomie, hotel. a tur.	15,4%	13,7%	13,7%	9,1%	7,3%	4,5%	3,9%	7,2%	9,3%
68 Právo, právní a veř. čin.	18,2%	11,2%	11,3%	8,4%	6,1%	4,4%	4,8%	6,5%	8,3%
75 Pedagogika, učit. a soc. péče	15,6%	10,3%	8,5%	6,0%	4,1%	2,2%	2,8%	3,2%	4,1%
Střední vz. s MZ – kat. M (celk.)	14,8%	11,6%	9,6%	7,5%	5,2%	4,4%	3,7%	4,7%	6,2%

Zdroj: Vojtěch, Zahradníčková, Novotná, 2021.

Graf 2.3: Míra nezaměstnanosti „čerstvých“ absolventů (údaje za duben příslušného roku) – vybrané skupiny oborů – stř. vz. s MZ – kategorie M

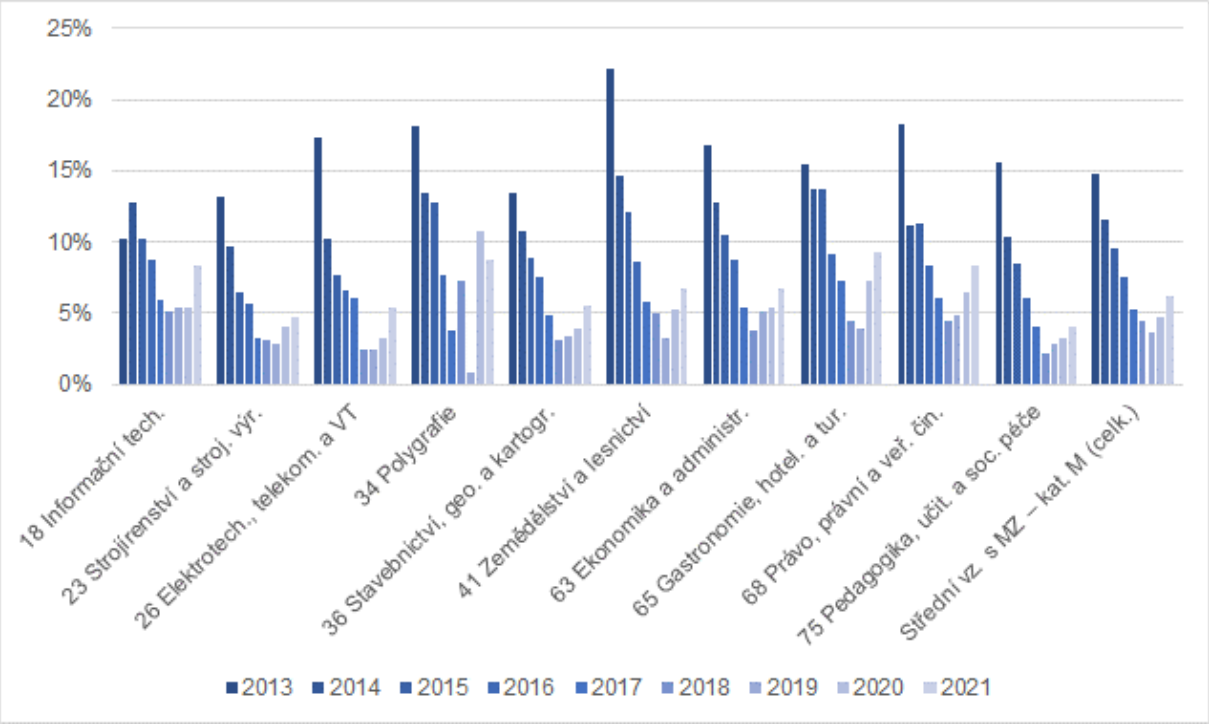

Zdroj: Vojtěch, Zahradníčková, Novotná, 2021.

3. Kariérové rozhodování žáků při výběru střední školy

3.1 Výběr oboru na střední škole

Jednou z podstatných oblastí, které je v průzkumu absolventů věnována pozornost, je proces kariérové volby, jinými slovy volba oboru a úrovně vzdělání. Oba tyto aspekty volby střední školy jsou v rámci šetření analyzovány odděleně, i když v rámci samotného rozhodovacího procesu je přirozeně volba oboru i úrovně vzdělání často vzájemně provázána.

Volba oboru a školy je významným životním mezníkem, do kterého vstupuje řada faktorů, které žáci musí vzít v úvahu. Na kariérovém rozhodování se zároveň zpravidla podílí i řada dalších subjektů, zejména rodiče, ale i kamarádi, učitelé, poradenští pracovníci.

Zaměřme se nejprve na původní zájem žáků studovat zvolený obor na střední škole. Přibližně tři čtvrtiny budoucích absolventů uváděly, že měly původně zájem o obor, který později absolvovaly, přitom 36 % absolventů středních škol rozhodně chtělo studovat svůj obor a 39 % spíše chtělo. Relativně nejnižší zájem o svůj obor projevovali vyučení (70 %), z nich mělo rozhodně zájem o svůj obor 34 % a spíše zájem o obor 36 %. Ve středním vzdělání s maturitní zkouškou a odborným výcvikem (kategorie L0) mělo původně zájem o svůj obor 73 % absolventů, přitom lehce nižší byl podíl těch, kteří uvedli rozhodný zájem (31 %), a naopak vyšší bylo zastoupení žáků s vlažnějším přístupem k vybranému oboru (42 % spíše ano).

Graf 3.1: Chtěl(a) jste původně studovat tento obor? (v %)

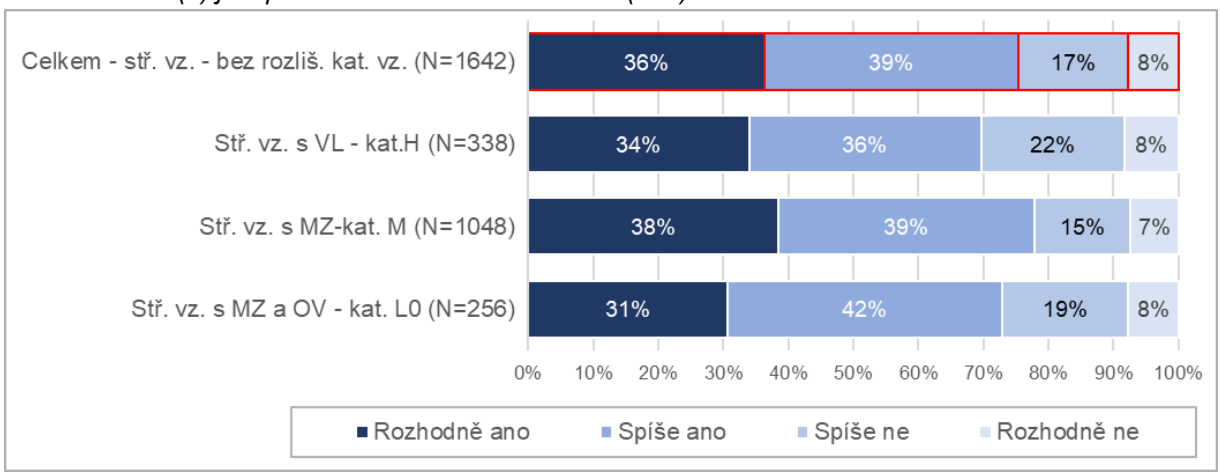

Naopak největší podíl žáků, kteří měli původně zájem o svůj obor, najdeme v kategorii SOŠ (77 %), kde rozhodně mělo zájem o zvolený obor 38 % absolventů a 39 % mělo spíše zájem. Ve výsledku tak pouze necelá čtvrtina (22 %) o svůj obor původně zájem neměla.

MOTIVACE K VOLBĚ OBORU

Z hlediska statistických údajů je nejčastějším důvodem volby oboru jak u vyučených, tak u absolventů maturitních oborů SOŠ **zájem o tento obor**. Na základě zájmu o obor se přitom rozhodovali častěji žáci vstupující do maturitních oborů kategorie M (78 %) než vyučení (69 %).

Zájem o obor vzniká u žáků zpravidla postupně, u technických oborů často již v dětství. Může se jednat např. o koníček, kterému se žák aktivně věnuje, o práci s materiálem, která žáka baví. U části žáků se zájem o obor vytváří i na základě identifikace s lidmi určité profese (učitel, lékař, automechanik… nebo při setkání s lidmi z praxe) nebo rodinných vzorů, kdy se žák identifikuje s představou, že bude vykonávat toto povolání. Svoji roli může sehrát obecná atraktivita oboru (např. cestování) nebo mediální vlivy (kuchařské a jiné soutěže) a další (Trhlíková, 2017).

V případě žáků vstupujících do oborů kategorie L0 bylo prakticky stejně významným faktorem jako zájem o obor (78 %) i dobré uplatnění na trhu práce (79 %). Ve skupině žáků, kteří vstupovali do experimentu, jenž umožňuje žákům maturitních oborů kategorie L0 získat ve 3. ročníku i výuční list, bylo uplatnění na trhu práce dominantním důvodem (81 %).

Snadné uplatnění na trhu práce představuje další důležitý faktor při výběru oboru jak pro žáky učebních oborů, tak i pro žáky maturitních oborů. Snadné uplatnění na trhu práce bylo přitom častěji motivací pro žáky maturitních oborů SOŠ (74 %) a žáky kategorie L0 (79 %) než pro budoucí vyučené (65 %). Součástí úvah o uplatnění na trhu práce může být pro některé žáky i možnost podnikat a založit si firmu (Trhlíková 2017).

Nadpoloviční většina žáků při výběru oboru vzala v úvahu i **blízkost školy, případně její dopravní dostupnost,** a to ve všech kategoriích vzdělání. Nejčastěji se podle dostupnosti školy rozhodovali budoucí vyučení (67 %), méně často žáci maturitních oborů SOŠ a žáci kategorie L0 (59 %).

Graf 3.2: Jaké byly Vaše důvody, proč jste začal(a) studovat tento obor? (v % odpovědí rozhodně ano a spíše ano, možnost výběru více odpovědí)

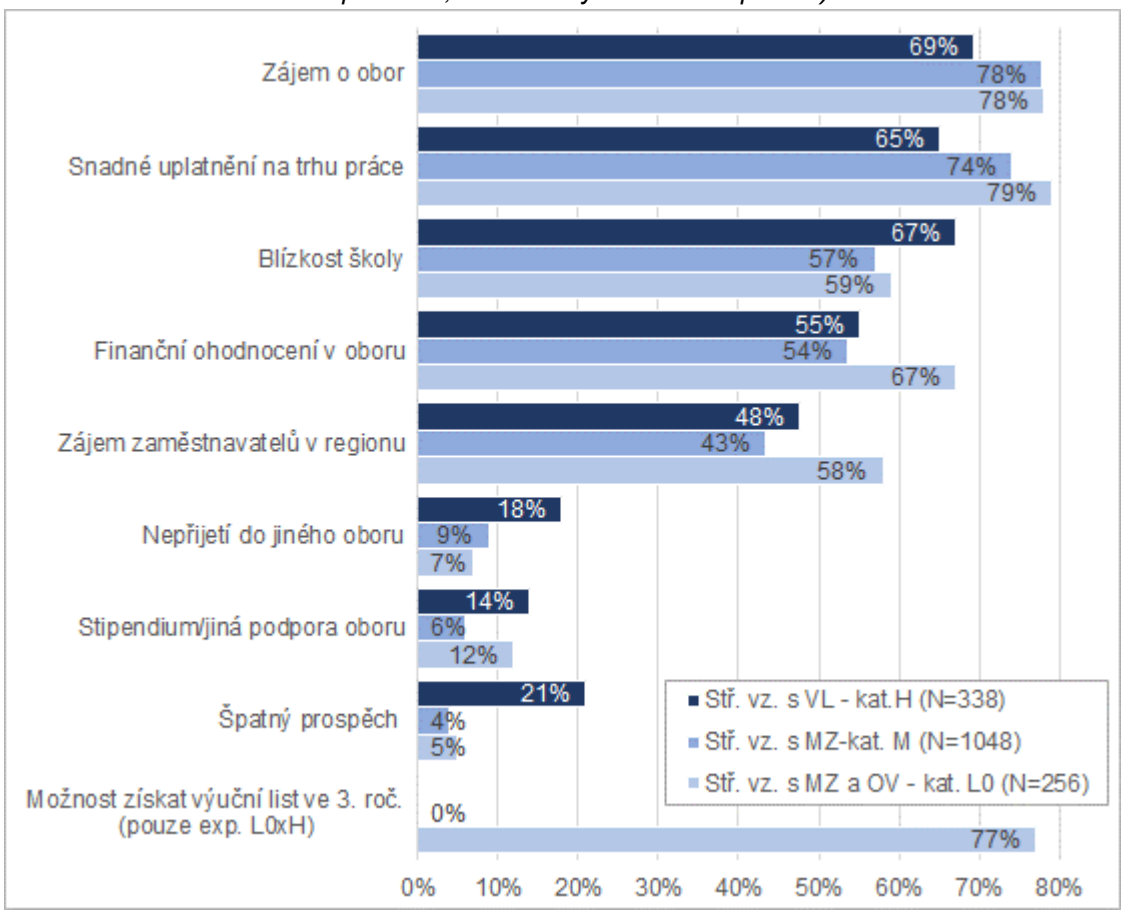

Důležitou motivaci při výběru oboru představují i další aspekty uplatnění na trhu práce. Nadpoloviční většina žáků ve všech kategoriích vzdělání vzala při svém rozhodování v úvahu **finanční ocenění ve zvoleném oboru**, toto se týkalo zejména žáků maturitních oborů kategorie L0 (67 %) a v rámci této kategorie byla tato motivace nejvýznamnější opět ve skupině žáků, kteří měli v rámci experimentu možnost získat výuční list ve 3. ročníku (70 %). Finanční ohodnocení v oboru dále motivovalo k výběru daného oboru 55 % žáků učňovských oborů a 54 % žáků maturitních oborů SOŠ.

Zájem zaměstnavatelů v regionu ovlivnil častěji rozhodování učňů (48 %) než žáků maturitních oborů SOŠ (43 %). Nejvíce situaci v regionu a potřeby zaměstnavatelů vzali

při svém rozhodování v úvahu žáci v kategorii L0 (58 %), a to zejména v případě žáků vstupujících do experimentu (60 %).

Na rozdíl od maturitních oborů byli žáci vstupující do učebních oborů při své kariérové volbě výrazně častěji omezeni **horším prospěchem**. Špatný prospěch ovlivnil výběr oboru u 21 % žáků učebních oborů oproti pouze 4 %, resp. 5 % žáků maturitních oborů. Z hlediska subjektivní strategie je volba v důsledku horšího prospěchu volbou „na jistotu“. Důležité ovšem je, aby i tato volba v rámci možností co nejvíce korespondovala se zájmy žáka. Pokud si žáci zvolí obor, který je vůbec nezajímá, častěji odcházejí pracovat mimo obor. Rovněž se ukazuje, že v případech, kdy si žáci volí náhradní obor z důvodu horších známek nebo nižšího sebevědomí, dochází pak v některých případech ke „korekci“ o přesunu do jiné profese na trhu práce nebo i k „dodatečnému“ absolvování původně zamýšleného vzdělání (Trhlíková, 2017).

Dalším omezujícím faktorem při volbě oboru bylo nepřijetí do oboru, o který měl žák původně zájem. Nepřijetí do jiného oboru ovlivnilo výběr oboru u 18 % žáků učebních oborů oproti 9 % žáků maturitních oborů SOŠ a 7 % žáků v kategorii L0. Nepřijetí do oboru znamená zpravidla výběr „náhradní varianty“, tedy oboru, který žák původně nechtěl studovat a k němuž byl svým způsobem okolnostmi donucen. Pro úspěšné dokončení studia a jako prevence předčasného odchodu ze vzdělávání je opět důležité, aby i tento náhradní obor co nejvíce odpovídal zájmům a schopnostem žáka.

Stipendium představovalo významnější motivaci při výběru oboru zejména pro učně (14 %) a žáky kategorie L0 (12 %), méně často pro žáky maturitních oborů kategorie M (6 %).

Zaměříme-li se podrobněji na faktory výběru oboru v rámci kategorie L0, pak v zásadě hlavním rozdílem je právě zájem o možnost získání výučního listu ve 3. ročníku, který uvedlo 77 % těchto žáků. Žáci, kteří vstoupili do experimentu, byli také více motivováni situací a podmínkami na trhu práce.

Tab.: 3.1: Jaké byly Vaše důvody, proč jste začal(a) studovat tento obor? (v % odpovědí rozhodně ano a spíše ano, možnost výběru více odpovědí)

	Stř. s VL-kat.H	Stř. s MZ-kat. M	Stř. s MZ a OV - kat. L0		
			L0-celk.	L0-bez exp.	L0-exp.H0xH
Počet respondentů	**338**	**1048**	**256**	**115**	**141**
Zájem o obor	69%	78%	78%	80%	77%
Snadné uplatnění na trhu práce	65%	74%	79%	76%	81%
Blízkost školy	67%	57%	59%	61%	57%
Finanční ohodnocení v oboru	55%	54%	67%	63%	70%
Zájem zaměstnavatelů v regionu	48%	43%	58%	56%	60%
Nepřijetí do jiného oboru	18%	9%	7%	9%	6%
Stipendium/jiná podpora oboru	14%	6%	12%	13%	10%
Špatný prospěch	21%	4%	5%	7%	4%
Možnost získat výuční list ve 3. roč.	x	x	77%	77%	x

V zásadě můžeme shrnout, že nejdůležitější motivaci pro výběr oboru představuje pro žáky středních odborných škol zájem o tento obor, přitom větší roli hraje v případě žáků maturitních oborů (78 % v kat. M i L0) než u vyučených (69 %). Podstatnou motivací je také snadné uplatnění na trhu práce, na jehož základě se opět častěji rozhodují žáci maturitních oborů (64 %, resp. 79 % oproti 65 % vyučených). Více než polovina žáků v procesu rozhodování o volbě oboru bere v úvahu blízkost a dostupnost školy (častěji vyučení – 67 % oproti 57 %, resp. 59 % žáků maturitních oborů). Faktorem, který zvažuje nadpoloviční většina žáků, je také předpokládané finanční ohodnocení v oboru, které nejčastěji vzali v úvahu žáci maturitních oborů kategorie L0. Pro žáky v kategorii L0 obecně platí, že jsou při výběru oboru lehce častěji motivováni uplatněním na trhu práce. Zásadní a specifickou motivaci pak pro žáky představuje možnost získat výuční list ve 3. ročníku (77 %). V kategorii budoucích učňů působí na rozhodování při výběru oboru ve srovnání s maturitními obory podstatně více omezující faktory, jako špatný prospěch nebo nepřijetí do oboru, o který měli zájem. Naopak jsou více motivováni možností získat stipendium (14 %, oproti 6 % v kat. M).

3.2 Subjekty ovlivňující výběr střední školy

Výběr střední školy a oboru představuje důležitý životní mezník, který významně ovlivňuje další studijní i profesní dráhu žáka. Podstatný je proto i samotný proces kariérového rozhodování, dostupnost informací a možnost využít služeb kariérového poradenství. Do rozhodování o výběru školy i oboru vstupují často i rodiče, někdy výběr školy a oboru pouze z dálky „monitorují“ a odsouhlasí, jindy naopak mohou vstupovat do tohoto výběru velmi významně. Z výsledků vyplývá, že **žáci se převážně rozhodovali sami a volba školy a oboru byla jejich vlastním rozhodnutím.** Tuto odpověď uvedlo 84 % učňů, 88 % žáků oborů SOŠ a 89 % žáků, kteří šli studovat obory kategorie L0. **Nejméně polovina žáků ve všech kategoriích pak uvedla, že na výběru jejich střední školy se podíleli rodiče nebo příbuzní**. Méně často ovlivňovali rodiče rozhodnutí učňů (50 % oproti 59 %, resp. 57 % žáků maturitních oborů).

Tab.: 3.2: Kdo Vás výrazně ovlivnil při výběru oboru, který studujete? (v % odpovědí rozhodně ano a spíše ano, možnost výběru více odpovědí)

	Stř. s VL - kat. H	Stř. s MZ-kat. M	Stř. s MZ a OV - kat. L0		
			L0 - celk.	L0 - bez exp.	L0 - exp.H0xH
Počet	**338**	**1038**	**250**	**112**	**138**
Moje vlastní rozhodnutí	84%	88%	89%	79%	87%
Rodiče nebo příbuzní	50%	59%	57%	65%	58%
Kamarádi	22%	26%	26%	22%	25%
Poradce na škole	9%	9%	10%	6%	9%
Jiný učitel	9%	12%	7%	4%	10%
Poradce v poradně (PPP/jiná)	6%	6%	5%	4%	6%
Lidé z praxe	23%	25%	27%	28%	25%
Pracovníci úřadu práce	3%	3%	3%	1%	3%

Značný vliv na rozhodování o střední škole a oboru měli dále i kamarádi nebo spolužáci. V kategorii vyučených ovlivnili kamarádi výběr oboru u 22 % učňů a v případě maturitních oborů byl tento vliv ještě mírně vyšší (26 %).

Přibližně stejný vliv jako kamarádi měli na rozhodování o oboru i lidé z praxe, kteří ovlivnili výběr 23 % učňů, 25 % žáků SOŠ a 27 % žáků vstupujících do oborů kategorie L0. Naopak

podstatně menší vliv na výběr oboru měli poradci na škole (9–10 % žáků), jiní učitelé (7–12 % žáků) nebo poradci v pedagogicko-psychologických poradnách (5–6 % žáků). Vliv pracovníků úřadů práce na kariérovou volbu žáků byl pak spíše okrajový (kolem 3 %).

Při výběru oboru a školy se naprostá většina budoucích žáků odborných škol rozhoduje sama. Přibližně polovinu z nich v jejich rozhodování ovlivnili rodiče nebo jiní příbuzní, na čtvrtinu z nich působili i kamarádi nebo lidé z praxe. A přibližně desetina z nich uvedla vliv učitelů nebo výchovných poradců na škole. Vliv poradenských pracovníků v pedagogicko -psychologické poradně nebo na úřadech práce byl relativně nízký.

3.3 Rozhodování při výběru úrovně/kategorie vzdělání

Druhým důležitým aspektem kariérového rozhodování je otázka výběru učební nebo maturitní úrovně vzdělání, resp. mezi všeobecným a odborným vzděláním. Tato volba není často jednoduchá a žáci musí zvážit šance na přijetí na školu nebo si v případě neúspěchu při přijímacím řízení vybrat jinou školu, resp. kategorii vzdělání. Při rozhodování mezi odborným vzděláním a gymnáziem hraje roli zájem o obor a skutečnost, že volba odborného vzdělávání na SOŠ může následně omezit možnosti výběru některých oborů na VŠ, zatímco studium gymnázia žákům vytváří „širší manévrovací prostor“ a odsouvá definitivní výběr oborového zaměření o několik let (Trhlíková, 2017).

Zaměříme-li se na původní ambice a zájem žáků o studium určité kategorie vzdělání, pak z žáků učebních oborů mělo původně zájem o učební obor 64 %. Poměrně vysoký podíl žáků učebních oborů projevoval původně vyšší studijní ambice, kdy necelá čtvrtina z nich (24 %) uvažovala o výběru maturitního oboru na SOŠ a dalších přibližně 9 % chtělo studovat maturitní obor s odborným výcvikem, případně s výučním listem v experimentu, kolem 4 % žáků uvedlo, že zvažovali i studium gymnázia.

Nejvíce jednoznačnou volbu realizovali žáci vstupující do oborů SOŠ. Z nich přibližně tři čtvrtiny (76 %) měly původně zájem studovat tuto kategorii vzdělání. Naopak jen minimum žáků SOŠ uvažovalo původně o učebním oboru (2 %). Kolem 12 % žáků SOŠ stálo o studium maturitního oboru s OV kategorie L0 (z toho 1 % v experimentu umožňujícím získání výučního listu ve 3. ročníku) a 9 % z nich chtělo studovat na gymnáziu.

Mnohem méně jednoznačné rozhodování probíhalo ve skupině žáků maturitních oborů s odborným výcvikem kategorie L0 (bez experimentu). Z nich jen 43 % stálo původně o studium v této kategorii vzdělání. A dalších 5 % mělo původně zájem o studium kategorie L0, ovšem s experimentem umožňujícím získání výučního listu. Naopak značná část žáků se chtěla vyučit (12 %), nebo naopak studovat na klasické SOŠ (34 %), případně měli zájem o všeobecné vzdělávání na gymnáziu (5 %).

Graf 3.3: Když jste se rozhodoval(a) o střední škole, přál(a) jste si původně studovat: (v % odpovědí rozhodně ano a spíše ano)

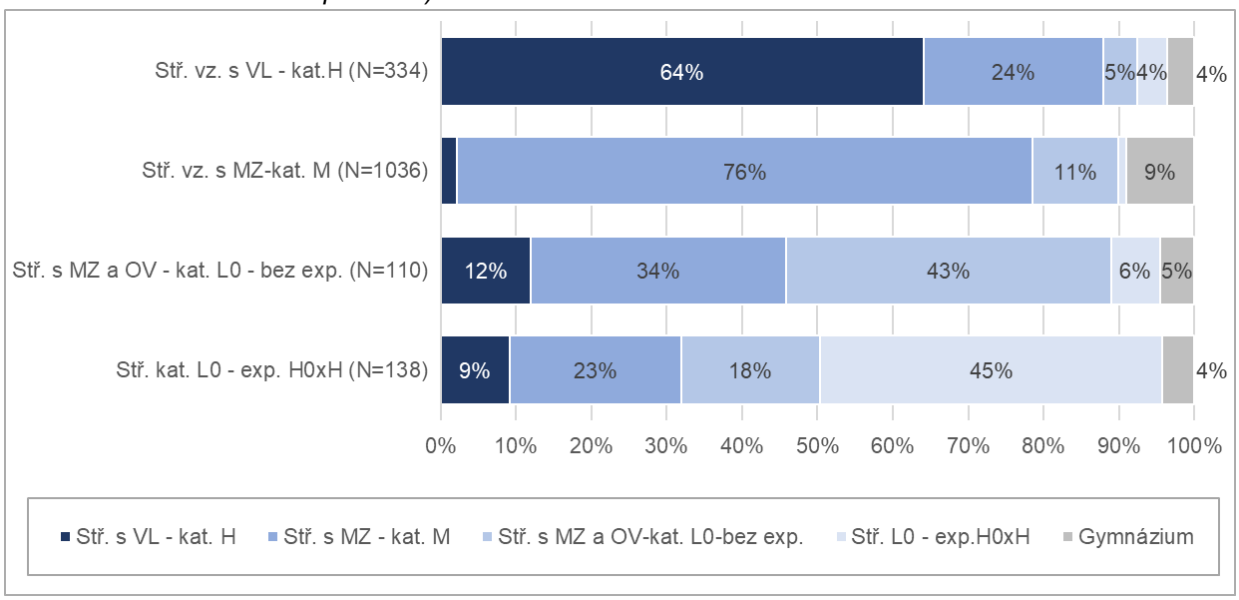

Obdobně roztříštěné byly původní studijní záměry žáků studujících v kategorii L0 s experimentem. Z nich jen 45 % stálo o tento typ studia a dalších 18 % pak uvažovalo o studiu kategorie L0 bez experimentu. Naopak 9 % uvažovalo původně o vyučení, 23 % o studiu na klasické SOŠ a 4 % o studiu gymnázia.

Rozhodování žáků vstupujících do středního vzdělání s maturitní zkouškou a odborným výcvikem tedy bylo vcelku nejednoznačné.

FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VOLBU ÚROVNĚ/KATEGORIE VZDĚLÁNÍ

Pokud se zaměříme podrobněji na proces rozhodování mezi učební a maturitní úrovní, případně mezi odborným vzděláním a gymnáziem, a faktory, které nakonec výsledné rozhodnutí nejvíce ovlivnily, pak největší roli hrál **zájem o prakticky zaměřené studium**. Tento důvod pro volbu dané kategorie vzdělání uvedlo 78 % učňů, 77 % žáků maturitních oborů SOŠ (kategorie M) a 84 % žáků středního vzdělání s maturitní zkouškou a odborným výcvikem (kategorie L0). Největší roli přitom hrál při rozhodování žáků, kteří studovali maturitní obor s možností získání výučního listu ve 3. ročníku (86 %).

Předpoklad **dobrého platového ohodnocení** na trhu práce měl podobně jako při výběru oboru vliv na výběr učebního nebo maturitního vzdělání u více než poloviny dotázaných ve všech kategoriích vzdělání. Větší roli hrál ovšem v kategorii maturitních oborů (60 %, resp. 70 %) oproti učebním oborům (53 %). **Rodiče** ovlivňovali kromě výběru samotného oboru i rozhodování o učební nebo maturitní úrovni zhruba u třetiny dotázaných žáků. Nejméně často ovlivňovali rodiče učně (30 %), mírně větší vliv měli při výběru žáků směřujících do maturitních oborů kategorie M (35 %) a nejvíce vstupovali do procesu rozhodování v případě žáků směřujících do maturitních oborů kategorie L0 (42 %). **Finančně méně náročné studium** bylo rovněž jedním z faktorů, které měly vliv na volbu kategorie vzdělání. Častěji se to týkalo žáků učebních oborů (32 %) nebo žáků maturitních oborů kategorie L0 (35 %) než žáků klasických SOŠ (26 %). **Stipendium nebo jiné finanční příspěvky** ovlivnily volbu kategorie vzdělání zejména u vyučených (15 %) a žáků maturitních oborů kategorie L0 (15 %), méně často u žáků maturitních oborů SOŠ (6 %). Výběr učebního oboru byl také **ovlivněn horším prospěchem** (29 % žáků) **nebo nepřijetím na maturitní obor** (14 %). Pro 38 % učňů byla **důležitá i kratší doba studia**. 42 % učňů uvedlo, že si učební obor zvolili s tím, že se chtějí pak přihlásit na maturitní nástavbu.

Volba maturitní úrovně byla naopak často ovlivněna **dobrým prospěchem** (62 % v případě žáků SOŠ a 52 % v případě žáků maturitních oborů kategorie L0). Obecně platí, že žáci maturitních oborů si vybrali tento typ vzdělání především proto, že chtěli **získat maturitní úroveň vzdělání** (94 %, resp. 92 %). Možnost pokračovat ve studiu VŠ/VOŠ byla motivací pro volbu maturitního oboru pro 80 % žáků SOŠ a pro 47 % žáků v kategorii L0.

Tab. 3.3: Jaké byly Vaše důvody, proč jste si nakonec vybral(a) učební nebo maturitní odborné vzdělání? (v % odpovědí rozhodně ano a spíše ano)

	Stř. s VL - kat.H	Stř. s MZ-kat. M	Stř. s MZ a OV - kat. L0		
			L0-celk.	L0-bez exp.	L0-exp.H0xH
Počet	**334**	**1036**	**248**	**110**	**138**
Zájem o prakticky zaměřené studium	78%	77%	84%	82%	86%
Dobré platové ohodnocení	53%	60%	70%	66%	73%
Přání rodičů	30%	35%	42%	44%	39%
Finančně méně náročné studium	32%	26%	35%	32%	37%
Stipendium nebo jiné finanční příspěvky	15%	6%	15%	18%	12%
Horší prospěch	29%				
Dobrý prospěch		62%	52%	57%	5%
Kratší studium	38%				
Vybral(a) jsem si učební obor s tím, že půjdu na nástavbu	42%				
Nebyl(a) jsem přijat(a) na maturitní obor	14%				
Nepřijetí na gymnázium		5%	2%	2%	2%
Nepřijetí na maturitní obor s odborným výcvikem		2%			
Nepřijetí na klasickou SOŠ			5%	6%	5%
Zájem získat maturitu		94%	92%	93%	91%
Možnost pokračovat ve studiu na VŠ/VOŠ		80%	47%	51%	43%
Možnost získat VL ve 3. roč.			50%		80%

Výsledky analýz ukazují, že rozhodování mezi učební a maturitní úrovní, respektive odborným a všeobecným vzděláním, není často jednoznačné. Nejvíce jednoznačnou volbu z pohledu výběru kategorie vzdělání realizovali žáci vstupující do klasických oborů SOŠ, z nich tři čtvrtiny (76 %) chtěly původně zvolit tento typ vzdělání, kolem 12 % žáků uvažovalo o oborech L0 a 9 % zvažovalo výběr gymnázia. V kategorii vyučených se původně chtělo vyučit kolem 64 % žáků, asi třetina tedy měla vyšší ambice a uvažovala o maturitním oboru. Mnohem méně jednoznačné rozhodování probíhalo ve skupině žáků maturitních oborů s odborným výcvikem kategorie L0. V rámci této kategorie mělo z žáků, kteří studovali obor L0 bez experimentu, původní zájem o tento typ studia jen 43 % z nich. Obdobně roztříštěné byly původní studijní záměry žáků studujících v kategorii L0 s experimentem.

Do rozhodování o tom, zda žák zvolí maturitní nebo učební obor, vstupovala celá řada faktorů, včetně špatného prospěchu, ale i obav z nezvládnutí maturitní zkoušky nebo konkrétních předmětů. Svoji roli hrají i otázky spojené se sociálním zázemím, s finanční situací v rodině, zájmem o kratší vzdělávání z důvodu rychlejšího vstupu na trh práce a další. Pro výběr odborného vzdělání je důležitou motivací ve všech kategoriích vzdělání výběr prakticky zaměřeného studia. V kategorii maturitních oborů byla dominantním důvodem snaha získat maturitní vzdělání (94 %, resp. 92 %) a mít možnost pokračovat na VŠ/VOŠ (80 %, resp. 47 %).

3.4 Motivace a hodnocení volby oboru vzdělání v kategorii L0 – experiment

V rámci šetření jsme zjišťovali i to, jak žáci, kteří studovali maturitní obor kategorie L0 s možností získání výučního listu v tzv. experimentu hodnotí přínosy, případně nevýhody a rizika kombinace studia oboru kategorie L0 a učebního oboru kategorie H. Z výsledků vyplývá, že 93 % žáků hodnotí možnost získat výuční list i maturitu zároveň kladně z důvodu lepšího uplatnění. Podobné procento žáků (92 %) uvádí, že získání výučního listu představuje větší jistotu s tím, že výuční list jim poskytne odbornou kvalifikaci i pro případ, že nezvládnou maturitní zkoušku. Na druhé straně náročnost kombinace maturitního a učebního vzdělání v oboru s sebou nese podle žáků i určitá rizika. Přibližně třetina dotázaných žáků (34 %) uvedla, že výuka/praxe zaměřená na získání výučního listu byla na úkor přípravy na maturitní zkoušku. 15 % žáků dále souhlasilo s tvrzením, že příprava na získání výučního listu i maturity zároveň je příliš náročná a nedá se dobře zvládnout. 8 % žáků se obává, že kvůli náročnosti a zaměření výuky na získání výučního listu nezvládnou udělat maturitní zkoušku, a 5 % žáků uvedlo, že se jim ve 3. ročníku nepodařilo získat výuční list z důvodu nedostatečné přípravy.

Tab. 3.4: Jak hodnotíte možnost získat výuční list ve 3. ročníku? (v % odpovědí rozhodně ano + spíše ano)

	%
Počet	**133**
Jsem rád/a, že můžu získat výuč. list i matur. zároveň a lépe se uplatnit na trhu práce.	93%
Získání výuč. listu je pro mě větší jistota. Mám kvalifikaci i pro případ, že nezvládnu matur.	92%
Výuka/praxe zaměřená na získání výučního listu byla na úkor přípravy na maturitu.	34%
Příprava na získání VL i matur. zároveň je příliš náročná a nedá se dobře zvládnout.	15%
Obávám se, že kvůli zaměření na získání výučního listu nezvládnu udělat maturitu.	8%
Získat výuční list se mi nepodařilo, příprava nebyla dostačující.	5%

4. Hodnocení vzdělání z pohledu absolventů středních škol

4.1 Hodnocení úrovně vzdělání a získaných kompetencí

Důležitou součástí zpětného pohledu na připravenost absolventů pro vstup do praxe, případně pro pokračování ve studiu, je hodnocení úrovně získaných kompetencí. Právě vymezení slabých a silných stránek na základě zkušenosti absolventů představuje významnou zpětnou vazbu pro školy i pro případné úpravy RVP.

Šetření absolventů se zaměřilo na sledování jak odborných, tak tzv. klíčových kompetencí, k nimž řadíme například schopnost rozhodovat se, pracovat v týmu, učit se nebo komunikovat. Tyto kompetence jsou široce využitelné a jejich zvládnutí zvyšuje flexibilitu absolventů, schopnost reagovat na vývoj profesních požadavků a přizpůsobit se změnám v poptávce zaměstnavatelů. Součástí baterie jsou i položky zaměřené na orientaci na trhu práce a usnadňující získání zaměstnání.

Problémem hodnocení kompetencí, které absolventi získali na úrovni středního odborného vzdělání, je subjektivita hodnocení. Při interpretaci výsledků je třeba si uvědomit, že nejde o zjištění objektivní úrovně získaného vzdělání a kompetencí, ale o spokojenost žáků s úrovní kompetencí ve vztahu k jejich očekávání a potřebám dalšího studia nebo pro vstup na trh práce.

Tab. 4.1: Hodnocení celkové úrovně školní přípravy na střední škole a jednotlivých získaných kompetencí (v % odpovědí velmi dobře + spíše dobře)

				Rozdíly v p. b.			Celk.
	Stř. s VL - kat.H	Stř. s MZ - kat. M	Stř. s MZ a OV - kat. L0	M - H	L0 - M	L0 - H	
Počet	**305**	**968**	**225**				**1498**
Celkové hodnocení	87%	86%	78%	0%	-8%	-9%	85%
Odborné teoretické znalosti a dovednosti	84%	89%	85%	6%	-5%	1%	88%
Schopnost pracovat samost./bez dozoru	86%	86%	83%	0%	-3%	-3%	85%
Všeobecné znalosti	86%	82%	80%	-4%	-2%	-6%	82%
Schopnost řešit problémy	79%	81%	68%	2%	-13%	-11%	78%
Samostatné rozhodování	81%	79%	72%	-2%	-7%	-9%	78%
Odborné praktické znalosti a dovednosti	83%	76%	76%	-7%	0%	-7%	78%
Komunikační dovednosti	78%	77%	69%	-1%	-8%	-9%	76%
Schopnost pracovat v týmu	78%	75%	68%	-3%	-7%	-10%	75%
Práce na PC	76%	76%	68%	0%	-8%	-8%	74%
Prezentační dovednosti	71%	75%	65%	4%	-10%	-5%	73%
Komunikace v cizím jazyce	63%	74%	69%	11%	-5%	6%	72%
Skutečná schopnost práce na strojích, s mater.	80%	58%	75%	-22%	17%	-6%	65%
Znalosti nových technologií a akt. postupů	75%	64%	68%	-11%	3%	-7%	65%
Ekonomické znalosti a dovednosti	74%	59%	56%	-15%	-3%	-18%	62%
Schopnost prezentovat se zaměstnavatelům	68%	54%	44%	-14%	-10%	-24%	55%
Informace o trhu práce, pracovně právní prob.	67%	50%	51%	-17%	0%	-17%	54%

Odpověď na otázku, jak absolventi středních škol hodnotí úroveň přípravy a jednotlivé vybrané kompetence získané v průběhu studia na střední škole, je převážně příznivá. **Celkovou úroveň školní přípravy hodnotí kladně 87 % vyučených a 86 % žáků SOŠ kategorie M, slabší je celkové hodnocení školní přípravy v maturitních oborech kategorie L0, kde je spokojeno jen 78 % z nich.**

Z celkového pohledu patří k **nejlépe hodnoceným kompetencím odborné teoretické znalosti a dovednosti** (88 %), **všeobecné znalosti** (82 %) **a také schopnost pracovat samostatně a bez dozoru** (85 %). **V hodnocení těchto kompetencí nejsou mezi jednotlivými kategoriemi vzdělání zásadní rozdíly,** jen mírně nižší je hodnocení všeobecných znalostí v kategorii středního vzdělání s maturitní zkoušku a OV kategorie L0 (80 %).

Odborné praktické znalosti a dovednosti, které patří v rámci odborného vzdělávání k nejzásadnějším, jsou ve srovnání s teoretickými a všeobecnými kompetencemi hodnoceny o trochu hůře. Kladně je hodnotí 78 % žáků posledních ročníků, přitom příznivější je hodnocení žáků učebních oborů (83 % kladných hodnocení) než v maturitních oborech kategorie M i L0 (shodně 76 %).

K základním kompetencím patří rovněž **schopnost pracovat na PC. Dovednost práce na PC** hodnotí pozitivně 74 % dotázaných žáků, přitom žáci učebních oborů a maturitních oborů kategorie M hodnotí schopnost pracovat na počítači lépe (76 %) než žáci maturitních oborů kategorie L0 (68 %).

K poměrně dobře hodnoceným kompetencím patří i tzv. soft skills. Kolem tří čtvrtin dotázaných žáků hodnotí kladně **schopnost řešit problémy** (78 %), **samostatné rozhodování** (78 %), **komunikační dovednosti** (76 %), **schopnost pracovat v týmu** (75 %) a **prezentační dovednosti** (73 %). **Opět je zde poněkud slabší hodnocení získané úrovně těchto kompetencí ze strany žáků maturitních oborů kategorie L0**, což odráží větší nároky, které jsou na žáky kladeny v kombinaci praktického výcviku a zároveň potřeby přípravy pro maturitní zkoušku, případně dosažení úrovně znalostí pro pokračování na VŠ. Oproti maturitním oborům kategorie M hodnotí hůře schopnost řešit problémy (-13 p. b.), schopnost pracovat v týmu (-7 p. b.), samostatné rozhodování (-7 p. b.), komunikační dovednosti (-8 p. b.) a prezentační dovednosti (-10 p. b.).

K tradičně hůře hodnoceným kompetencím patří **schopnost komunikace v cizím jazyce** (72 %), i když v posledních letech je možné sledovat mírně příznivý trend. Nejslabší je hodnocení schopnosti komunikovat v cizím jazyce u žáků učebních oborů (63 %), dále pak žáků kategorie L0 (69 %), naopak pozitivnější je ve skupině žáků klasických SOŠ (74 %).

Ve srovnání s předchozími kompetencemi a dovednostmi je slabším místem výuky **skutečná praktická schopnost žáků pracovat na strojích, s materiálem nebo s klienty apod.** (65 %). V této oblasti jsou mezi kategoriemi vzdělání zároveň významné rozdíly. Kladně hodnotí tyto dovednosti zejména žáci učebních oborů (80 %), dále pak i žáci maturitních oborů kategorie L0 (75 %), naopak v maturitních oborech kategorie M, tedy na klasických SOŠ, se kladně vyjádřila jen lehce nadpoloviční většina žáků (58 %). Slabší je také hodnocení **znalostí nových technologií a aktuálních postupů** (65 %). K těmto znalostem se kladně vyjádřili opět zejména žáci učebních oborů (75 %), horší bylo hodnocení ze strany žáků maturitních oborů kategorie M (64 %) i kategorie L0 (68 %).

Jednou z důležitých obecných kompetencí, zejména např. pro zahájení podnikání, jsou **ekonomické znalosti a dovednosti**. Ty hodnotí kladně 62 % dotázaných žáků posledních ročníků středních odborných škol. Nejlépe se vyjádřili žáci učebních oborů (74 %), naopak podstatně slabší hodnocení je v maturitních oborech kategorie M (59 %) i L0 (56 %).

Skoro polovina žáků všech kategorií před vstupem na trh práce postrádá **schopnost prezentovat se zaměstnavatelům** (jen 55 % kladných hodnocení). I zde jsou ale značné rozdíly. Kladně s vyjádřili především žáci učebních oborů (68 %), ovšem jen 54 % žáků v kategorii M a 44 % v kategorii L0. Žáci také často pociťují **nedostatek informací o trhu**

práce a chybí jim znalosti pracovněprávní problematiky (54 % kladných odpovědí). I v této oblasti jsou ale značné rozdíly mezi jednotlivými kategoriemi vzdělání, kdy trošku překvapivě převažuje pozitivní hodnocení ve skupině žáků učebních oborů (67 %), méně často u žáků v kategorii M (50 %) a kategorie L0 (51 %).

ROZDÍLY V HODNOCENÍ KOMPETENCÍ V RÁMCI KATEGORIE STŘEDNÍHO VZDĚLÁNÍ S MZ A OV (L0)

Pokud porovnáme v rámci maturitních oborů kategorie L0 názory žáků na úroveň získaných kompetencí podle toho, zda se vzdělávali v experimentu umožňujícím získání výučního listu ve 3. ročníku nebo realizovali v rámci výuky pouze odborný výcvik, pak v celkovém hodnocení úrovně školní přípravy nejsou v podstatě rozdíly a rozdíly nejsou ani v hodnocení odborných praktických znalostí a dovedností. Žáci, kteří se vzdělávali v experimentu, a byli tedy připravováni i na získání výučního listu, hodnotí hůře všeobecné znalosti (-8 p. b.), komunikaci v cizím jazyce (-8 p. b.), schopnost práce na PC (-12 p. b.), samostatné rozhodování (-11 p. b.) a schopnosti pracovat samostatně (-7 p. b.). Naopak pozitivněji hodnotí znalosti nových technologií a aktuálních postupů (9 p. b.), schopnost prezentovat se zaměstnavatelům (10 p. b.), mají častěji informace o trhu práce a pracovněprávní problematice (10 p. b.) a lépe hodnotí i ekonomické znalosti a dovednosti (15 p. b.).

Tab. 4.2: Hodnocení celkové úrovně školní přípravy na střední škole a jednotlivých získaných kompetencí – porovnání v rámci kategorie L0 (v % odpovědí velmi dobře + spíše dobře)

	Stř. - kat. L0-bez exp.	Stř. - kat. L0 - exp. L0xH	Rozdíl L0 s exp. - L0 bez exp.
Počet	**98**	**127**	**225**
Celková úroveň školní přípravy	78%	79%	1%
Všeobecné znalosti	85%	76%	-8%
Odborné teoretické znalosti a dovednosti	84%	85%	2%
Odborné praktické znalosti a dovednosti	79%	75%	-4%
Komunikace v cizím jazyce	74%	66%	-8%
Práce na PC	74%	63%	-12%
Komunikační dovednosti	70%	69%	-2%
Samostatné rozhodování	79%	67%	-11%
Schopnost řešit problémy	67%	69%	1%
Prezentační dovednosti	65%	66%	0%
Schopnost pracovat v týmu	70%	68%	-2%
Schopnost pracovat samostatně/bez dozoru	87%	80%	-7%
Skutečná schopnost práce na strojích, s mater.	74%	74%	0%
Znalosti nových technologií a akt. postupů	62%	72%	9%
Schopnost prezentovat se zaměstnavatelům	38%	47%	10%
Informace o trhu práce, pracovněprávní prob.	45%	55%	10%
Ekonomické znalosti a dovednosti	48%	63%	15%

Na závěr můžeme shrnout, že žáci hodnotí příznivě především odborné teoretické znalosti a dovednosti (88 %) i všeobecné znalosti (82 %) a také schopnost pracovat samostatně a bez dozoru (85 %). Odborné praktické znalosti a dovednosti jsou hodnoceny méně příznivě (78 % žáků). Přibližně tři čtvrtiny žáků se vyjádřily kladně k celé řadě soft skills a dále k získaným počítačovým dovednostem.

K tradičně hůře hodnoceným kompetencím patří **schopnost komunikace v cizím jazyce** (72 %), i když zde je možné v čase sledovat příznivý trend. Nejslabší je hodnocení schopnosti komunikovat v cizím jazyce u žáků učebních oborů (63 %), dále pak u žáků kategorie L0 (69 %), naopak pozitivnější je ve skupině žáků klasických SOŠ (74 %).

Slabší je hodnocení **skutečné schopnosti pracovat na strojích, s materiálem, s klienty apod**. (65 %) a hodnocení **znalostí nových technologií a aktuálních postupů** (65 %). V těchto dovednostech a znalostech jsou ovšem určité rozdíly mezi vyučenými a maturitními obory, kdy lepší hodnocení uvádějí vyučení. Z pohledu připravenosti na vstup na trh práce téměř polovina žáků postrádá **schopnost prezentovat se zaměstnavatelům** (45 % není dobře připraveno %) a pociťuje často **nedostatek informací o trhu práce a chybí jí znalosti pracovněprávní problematiky. V porovnání jednotlivých kategorií se ukazuje slabší hodnocení získaných kompetencí v kategorii L0, a to jak ve srovnání s vyučenými, tak i maturitními obory kategorie M.**

ROZDÍLY V HODNOCENÍ KOMPETENCÍ PODLE JEDNOTLIVÝCH KATEGORIÍ VZDĚLÁNÍ

Porovnáme-li podíly absolventů spokojených s jednotlivými kompetencemi tak, jak je vnímají vyučení a absolventi maturitních oborů, získáme určitý pohled na „silné“ a „slabé“ stránky jednotlivých kategorií vzdělání.

Porovnání (subjektivní) úrovně kompetencí absolventů SOŠ a vyučených ukazuje, že silnou stránkou absolventů maturitních oborů SOŠ oproti vyučeným je podle jejich názoru lepší schopnost komunikace v cizím jazyce, naopak vyučení hodnotí lépe schopnost skutečně pracovat na strojích nebo s materiálem, získané ekonomické znalosti, schopnost prezentovat se zaměstnavatelům a také odborné praktické znalosti a dovednosti.

Obr. 4.1: Rozdíly v hodnocení úrovně získaných kompetencí – porovnání maturitních oborů kat. M a vyučených (v p. b.)

+ SOŠ *Kompetence, které žáci kat. M hodnotí lépe než vyučení*	**+ Vyučení** *Kompetence, které vyučení hodnotí lépe než žáci kat. M*
• Schopnost komunikace v cizím jazyce (+11 p. b.)	• Skutečné schopnosti práce na strojích, s mater., klienty (+22 p. b.) • Informace o trhu práce, pracovně – právní problematika (+17 p. b.) • Ekonomické znalosti a dovednosti (+15 p. b.) • Schopnosti prezentovat se zaměstnavatelům (+14 p. b.) • Znalosti nových technologií a akt. postupů (+11 p. b.) • Odborné praktické znalostmi a dovednosti (+7 p. b).

Obr. 4.2: Rozdíly v hodnocení úrovně získaných kompetencí – porovnání maturitních oborů kat. M a maturitních oborů kat. L0 (v p. b.)

+ Kategorie L0 *Kompetence, které žáci kategorie L0 hodnotí pozitivněji než žáci v kat. M*	+ Kategorie M *Kompetence, které žáci kategorie M hodnotí pozitivněji než žáci kat. L0*
• Skutečná schopnost práce na strojích, s materiálem, s klienty apod . (17 p. b.)	• Schopnost řešit problémy (13 p. b.) • Schopnost prezentovat se zaměstnavatelům (10 p. b.) • Prezentační dovednosti (10 p. b.) • Komunikační dovednosti (8 p. b.) • Práce na PC (8 p. b.) • Schopnost pracovat v týmu (7 p. b.) • Samostatné rozhodování (7 p. b.)

Porovnání hodnocení kompetencí absolventů maturitních oborů kategorie L0 a klasických SOŠ (kategorie M) ukazuje, že hlavní předností z pohledu hodnocení absolventů v kategorii L0 je skutečná schopnost pracovat na strojích, s materiálem nebo klienty, naopak absolventi maturitních oborů kategorie M hodnotí pozitivněji zejména dosaženou schopnost řešit problémy, schopnost prezentovat se zaměstnavatelům a úroveň prezentačních a komunikačních dovedností. Absolventi maturitních oborů kategorie M ve srovnání s absolventy kategorie L0 se vyjadřují častěji kladně o dosažené úrovni práce na PC, schopnosti pracovat v týmu a ve schopnosti samostatného rozhodování.

Obr. 4.3: Rozdíly v hodnocení úrovně získaných kompetencí – porovnání maturitní oborů kat. L0 s učebními obory kat. H (v p. b.)

+ L0 *Kompetence, které žáci kat. L0 hodnotí lépe než vyučení*	+ Vyučení *Kompetence, které vyučení hodnotí lépe než žáci kat. L0*
• Skutečná schopnost práce na strojích, s materiálem, klienty apod. (17 p. b.)	• Schopnost prezentovat se zaměstnavatelům (24 p. b.) • Ekonomické znalosti a dovednosti (18 p. b.) • Informace o trhu práce, pracovně – právní problematika (17 p. b.) • Schopnost řešit problémy (11 p. b.) • Schopnost pracovat v týmu (10 p. b.) • Samostatné rozhodování (9 p. b.) • Komunikační dovednosti (9 p. b.) • Práce na PC (8 p. b.) • Znalosti nových technologií a aktuálních postupů (7 p. b.) • Odborné praktické znalosti a dovednosti (7 p. b.)

Zajímavé je, že i ve srovnání absolventů maturitních oborů kategorie L0 a kategorie vyučených hodnotí vyšší podíl vyučených pozitivně schopnost prezentovat se zaměstnavatelům, získané ekonomické znalosti a dovednosti, informace o trhu práce, schopnost řešit problémy a další měkké dovednosti (viz tabulka). Vyučení hodnotí častěji kladně i schopnost práce na PC, znalosti nových technologií a odborné znalosti. Naopak silnou stránkou v kategorii L0 je podle názoru budoucích absolventů skutečná schopnost práce na strojích a s materiálem.

Obecně můžeme shrnout, že „silnou“ stránkou absolventů SOŠ, ovšem jen ve srovnání s vyučenými, je znalost cizího jazyka. Naopak vyučení oproti absolventům SOŠ se cítí mnohem lépe připraveni z pohledu informací a dovedností potřebných pro přímý vstup na trh práce a mírně i v oblasti praktických dovedností. Překvapivě trošku slabší je subjektivní spokojenost absolventů oborů L0 z hlediska většiny kompetencí jak v porovnání se skupinou vyučených, tak i se skupinou absolventů maturitních oborů SOŠ. V této souvislosti je ale třeba zdůraznit, že nejde o porovnání reálně dosažené úrovně kompetencí, ale ve všech kategoriích vzdělání se jedná o subjektivní hodnocení absolventů.

4.2 Hodnocení důležitosti získaných kompetencí

HODNOCENÍ DŮLEŽITOSTI ZÍSKANÝCH KOMPETENCÍ – POROVNÁNÍ KATEGORIÍ VZDĚLÁNÍ

Kromě úrovně získaných kompetencí je podstatné i to, jak jsou jednotlivé kompetence pro budoucí pracovní uplatnění nebo další vzdělávací dráhu absolventů důležité. V následujícím textu se proto zaměříme na otázku, jak absolventi hodnotí důležitost uvedených kompetencí.

Tab. 4.3: Jak důležité jsou následující kompetence pro Vaši profesi nebo další studium (v % odpovědí rozhodně důležité + spíše důležité)

				Rozdíly v p. b.			Celk.
	Stř. s VL - kat.H	Stř. s MZ - kat. M	Stř. s MZ a OV - kat. L0	M - H	L0 - M	L0 - H	
Počet	**305**	**968**	**225**				**1498**
Celková úroveň školní přípravy	89%	90%	82%	0%	-8%	-8%	88%
Samostatné rozhodování	90%	96%	94%	6%	-3%	3%	95%
Schopnost pracovat samostatně/bez dozoru	91%	96%	92%	5%	-4%	1%	95%
Schopnost řešit problémy	88%	97%	91%	9%	-6%	3%	94%
Komunikační dovednosti	86%	93%	89%	7%	-4%	3%	91%
Schopnost pracovat v týmu	88%	91%	83%	3%	-8%	-5%	89%
Odborné praktické znalosti a dovednosti	91%	89%	87%	-2%	-2%	-4%	89%
Odborné teoretické znalosti a dovednosti	88%	90%	88%	2%	-2%	0%	89%
Všeobecné znalosti	90%	89%	84%	0%	-5%	-6%	89%
Znalosti nových technologií a akt. postupů	87%	82%	86%	-5%	4%	-1%	84%
Schopnost prezentovat se zaměstnavatelům	84%	86%	77%	2%	-9%	-7%	84%
Prezentační dovednosti	77%	87%	74%	10%	-14%	-3%	83%
Skutečná schopnost práce na strojích, s mater.	88%	79%	88%	-9%	9%	0%	82%
Práce na PC	73%	83%	81%	10%	-2%	8%	81%
Komunikace v cizím jazyce	73%	83%	78%	11%	-5%	5%	80%
Informace o trhu práce, pracovněprávní prob.	78%	72%	71%	-6%	-1%	-7%	73%
Ekonomické znalosti a dovednosti	79%	69%	70%	-9%	1%	-8%	71%

Z pohledu budoucích absolventů jsou jako nejpodstatnější kompetence hodnoceny **schopnost samostatného rozhodování** (95 %) a **schopnost pracovat samostatně / bez dozoru** (95 %). Tyto kompetence jsou hodnoceny jako vysoce důležité ve všech sledovaných kategoriích vzdělání. Na dalších místech z hlediska celkové důležitosti pro budoucí absolventy v jejich profesi i při dalším studiu je **schopnost řešit problémy** (94 %). Tuto kompetenci opět považují za důležitou téměř všichni budoucí absolventi středních odborných škol. Důležitá je pro 97 % budoucích absolventů SOŠ a 91 % absolventů kategorie L0 a jen mírně méně podstatná je pro vyučené (88 %). Další vysoce důležitou kompetencí z pohledu budoucích absolventů jsou **komunikační dovednosti** (91 %). Ty jsou opět mírně podstatnější pro absolventy maturitních oborů (93 %, resp. 89 %) než pro vyučené (86 %). K podstatným kompetencím pak podle budoucích absolventů patří další klíčová kompetence, a to **schopnost pracovat v týmu** (89 %).

Vysoce důležité jsou pro absolventy a jejich uplatnění **odborné praktické znalosti** (89 %), **odborné teoretické znalosti a dovednosti** (89 %) a dále **všeobecné znalosti** (89 %). U těchto položek, které tvoří v podstatě jádro profesních dovedností, opět nenajdeme mezi jednotlivými kategoriemi vzdělání výraznější rozdíly.

Mírně nižší, ale stále vysokou důležitost absolventi přisuzují **schopnosti prezentovat se zaměstnavatelům** (84 %). Tato schopnost je hodnocena všemi kategoriemi vzdělání na přibližně stejné úrovni důležitosti. Na podobné úrovni jsou i obecné **prezentační dovednosti** (83 %). Zde ovšem najdeme větší rozdíly mezi kategoriemi vzdělání, podstatnější jsou pro absolventy SOŠ (87 %) než pro vyučené (77 %) nebo absolventy oborů L0 (74 %). Více než 80 % absolventů hodnotí jako velmi nebo spíše důležitou **znalost nových technologií a aktuálních postupů** (84 %) a **skutečnou schopnost práce na strojích, s materiálem a podobně** (82 %). Ani v případě těchto kompetencí nejsou mezi jednotlivými kategoriemi vzdělání velké rozdíly.

Větší rozdíly se naopak ukazují v hodnocení důležitosti **schopnosti práce na PC** (81 %), která je podstatnější pro absolventy maturitních oborů (83 %, resp. 81 %) než učebních oborů (73 %), a potřeby **komunikace v cizím jazyce** (80 %), která je rovněž podstatnější pro absolventy oborů zakončených maturitní zkouškou (83 %, resp. 78 % oproti 73 %).

Ve srovnání s předchozími uvedenými kompetencemi jsou pro absolventy relativně méně důležité **informace o trhu práce**, **pracovněprávní problematika** (73 %) a **ekonomické znalosti a dovednosti** (71 %), tedy informace a dovednosti pro usnadnění vstupu na trh práce. I tak je ale hodnotí jako důležité kolem 70 % absolventů.

HODNOCENÍ DŮLEŽITOSTI ZÍSKANÝCH KOMPETENCÍ – V RÁMCI JEDNOTLIVÝCH KATEGORIÍ VZDĚLÁNÍ

Vzhledem k poměrně malým rozdílům a vysoké důležitosti připisované v podstatě všem zmíněným kompetencím a dovednostem se podívejme na ty kompetence, které jsou pro jednotlivé kategorie vzdělání z pohledu žáků nejdůležitější.

Tab. 4.4: Jak důležité jsou následující kompetence pro Vaši profesi nebo další studium (v % odpovědí rozhodně důležité + spíše důležité) – nadprůměrně důležité kompetence.[7]

	Stř. s VL - kat.H	Stř. s MZ - kat. M	Stř. s MZ a OV - kat. L0
Všeobecné znalosti	90%	89%	84%
Odborné teoretické znalosti a dovednosti	88%	90%	88%
Odborné praktické znalosti a dovednosti	91%	89%	87%
Komunikace v cizím jazyce	73%	83%	78%
Práce na PC	73%	83%	81%
Komunikační dovednosti	86%	93%	89%
Samostatné rozhodování	90%	96%	94%
Schopnost řešit problémy	88%	97%	91%
Prezentační dovednosti	77%	87%	74%
Schopnost pracovat v týmu	88%	91%	83%
Schopnost pracovat samostatně/bez dozoru	91%	96%	92%
Skutečná schopnost práce na strojích, s mater.	88%	79%	88%
Znalosti nových technologií a akt. postupů	87%	82%	86%
Schopnost prezentovat se zaměstnavatelům	84%	86%	77%
Informace o trhu práce, pracovněprávní prob.	78%	72%	71%
Ekonomické znalosti a dovednosti	79%	69%	70%

[7] Zelená pole označují prvních 5 nejdůležitějších kompetencí v rámci dané baterie a kategorie vzdělání.

Zaměříme-li se na kompetence, které žáci nejčastěji označují jako důležité, a to v rámci jednotlivých sledovaných kategorií vzdělání, pak pro **vyučené jsou nejdůležitější:**

- Odborné praktické znalosti a dovednosti
- Schopnost pracovat samostatně bez dozoru
- Samostatné rozhodování
- Všeobecné znalosti
- Schopnost pracovat v týmu

Pro budoucí absolventy SOŠ jsou nejdůležitějšími kompetencemi:

- Schopnost řešit problémy
- Samostatné rozhodování
- Schopnost pracovat samostatně bez dozoru
- Komunikační dovednosti
- Schopnost pracovat v týmu

Pro budoucí absolventy oborů L0 jsou nejvíce podstatné kompetence:

- Samostatné rozhodování
- Schopnost pracovat samostatně bez dozoru
- Schopnost řešit problémy
- Komunikační dovednosti
- Skutečná schopnost práce na strojích a s materiály

4.3 Srovnání hodnocení důležitosti a úrovně získaných kompetencí

Porovnáme-li názor absolventů na úroveň získaných kompetencí na jedné straně a jejich důležitost na straně druhé, pak z výsledků průzkumu je zřejmé, že část absolventů, kteří považují tyto kompetence za důležité, zároveň nejsou spokojeni se získanou úrovní v nich.

Tab. 4.5: Porovnání úrovně získaných kompetencí (v % odpovědí rozhodně spokojen a spíše spokojen) a jejich důležitosti pro profesi nebo další studium (v % odpovědí rozhodně důležité + spíše důležité)

	Úroveň			Důležitost			Rozdíl důležitost - úroveň		
	Stř. s VL - kat.H	Stř. s MZ - kat. M	Stř. s MZ a OV - kat. L0	Stř. s VL - kat.H	Stř. s MZ - kat. M	Stř. s MZ a OV - kat. L0	Stř. s VL - kat.H	Stř. s MZ - kat. M	Stř. s MZ a OV - kat. L0
Počet	**305**	**968**	**225**	**305**	**968**	**225**			
Celková úroveň školní přípravy	87%	86%	78%	89%	90%	82%	3%	3%	4%
Všeobecné znalosti	86%	82%	80%	90%	89%	84%	4%	8%	5%
Odborné teoretické znalosti a dov.	84%	89%	85%	88%	90%	88%	4%	0%	3%
Odborné praktické znalosti a dov.	83%	76%	76%	91%	89%	87%	7%	13%	11%
Komunikace v cizím jazyce	63%	74%	69%	73%	83%	78%	9%	9%	8%
Práce na PC	76%	76%	68%	73%	83%	81%	-2%	8%	13%
Komunikační dovednosti	78%	77%	69%	86%	93%	89%	8%	16%	20%
Samostatné rozhodování	81%	79%	72%	90%	96%	94%	9%	18%	22%
Schopnost řešit problémy	79%	81%	68%	88%	97%	91%	9%	16%	24%
Prezentační dovednosti	71%	75%	65%	77%	87%	74%	6%	12%	8%
Schopnost pracovat v týmu	78%	75%	68%	88%	91%	83%	10%	16%	14%
Schopnost pracovat samostatně	86%	86%	83%	91%	96%	92%	5%	10%	9%
Skutečná schopnost práce na stroj. s mat.	80%	58%	75%	88%	79%	88%	8%	21%	13%
Znalosti nových tech. a akt. postupů	75%	64%	68%	87%	82%	86%	12%	18%	19%
Schopnost prezentovat se zaměst.	68%	54%	44%	84%	86%	77%	16%	31%	33%
Informace o trhu práce, pracovněpráv. prob.	67%	50%	51%	78%	72%	71%	11%	22%	21%
Ekonomické znalosti a dovednosti	74%	59%	56%	79%	69%	70%	5%	10%	14%

Nejvyšší rozdíly najdeme v hodnocení důležitosti na jedné straně a získanou úrovní na straně druhé u schopnosti prezentovat se zaměstnavatelům, v oblasti informací o trhu práce a dále ve schopnostech komunikace, samostatného rozhodování a řešení

problémů, a to zejména u maturitních oborů. Tyto oblasti tedy považují absolventi za důležité, ale úroveň získaných kompetencí v nich je hodnocena jako slabší.

Na obrázcích níže jsou uvedeny matice, které ukazují srovnání hodnocení získané úrovně kompetencí na jedné straně a důležitosti těchto kompetencí pro profesi a další studium na straně druhé, kdy obě porovnávané položky jsou rozděleny do tří úrovní (vysoká, střední a nízká).

Ve skupině vyučených patří mezi kompetence, u kterých vyučení hodnotí jejich důležitost jako vysokou a zároveň jsou spokojeni se získanou úrovní: všeobecné znalosti, odborné teoretické i odborné praktické dovednosti a schopnost pracovat samostatně.

Kompetence, které jsou pro vyučené důležité, ale spokojenost se získanou úrovní je jen na střední úrovni (jinými slovy část vyučených se necítí dobře připravena v oblastech, které považují za důležité): komunikační dovednosti, samostatné rozhodování, schopnost řešit problémy, schopnost pracovat v týmu, skutečná schopnost pracovat se stroji a zařízeními a znalosti nových technologií.

Ekonomické znalosti a práce na PC lze označit za středně důležité (důležité jsou pro přibližně tři čtvrtiny vyučených). Získanou úroveň hodnotí pozitivně také asi tři čtvrtiny vyučených. Tedy z pohledu vyučených je hodnocena také na střední úrovni.

Kompetence, které můžeme na základě hodnocení v kategorii vyučených označit jako středně důležité, ale jejich získaná úroveň je slabá, jsou: komunikace v cizím jazyce, prezentační dovednosti a informace o trhu práce. Jako důležitá dovednost, kterou ovšem vyučení často postrádají, je označená schopnost prezentovat se před zaměstnavateli.

Obr. 4.4: Rozdíly v hodnocení spokojenosti se získanými kompetencemi a důležitostí – stř. vz. s VL – kategorie H (v % kladných odpovědí)

	Stř. s VL - kat.H	
	Úroveň	Důležitost
Celková úroveň školní přípravy	87%	89%
Všeobecné znalosti	86%	90%
Odborné teoretické znalosti a dov.	84%	88%
Odborné praktické znalosti a dov.	83%	91%
Schopnost pracovat samostatně	86%	91%
Komunikační dovednosti	78%	86%
Samostatné rozhodování	81%	90%
Schopnost řešit problémy	79%	88%
Schopnost pracovat v týmu	78%	88%
Skutečná schopnost práce na stroj. s mat.	80%	88%
Znalosti nových tech. a akt. postupů	75%	87%
Ekonomické znalosti a dovednosti	74%	79%
Práce na PC	76%	73%
Komunikace v cizím jazyce	63%	73%
Prezentační dovednosti	71%	77%
Informace o trhu práce, pracovněpráv. prob.	67%	78%
Schopnost prezentovat se zaměst.	68%	84%

Ve skupině maturitních oborů kategorie M patří mezi kompetence, u kterých žáci hodnotí jejich důležitost jako vysokou a zároveň jsou spokojeni se získanou úrovní: všeobecné znalosti, odborné teoretické dovednosti a schopnost pracovat samostatně. Ve srovnání

s vyučenými se objevuje vyšší disproporce v případě odborných praktických znalostí a dovedností, kde je získaná úroveň hodnocena jen jako střední.

Kompetence, které jsou pro žáky důležité, ale spokojenost s nimi je jen na střední úrovni, jsou: odborné praktické znalosti a dovednosti, komunikace v cizím jazyce, práce na PC, komunikační dovednosti, samostatné rozhodování, schopnost řešit problémy, prezentační dovednosti a schopnost pracovat v týmu.

Dovednosti, které jsou žáky hodnoceny jako středně důležité (69 %–79 % žáků je považuje za důležité), ale spokojenost s dosaženou úrovní je nízká (spokojena je jen asi polovina z nich), jsou: skutečná schopnost práce na strojích, s materiálem nebo klienty, informace o trhu práce, pracovněprávní problematika a ekonomické znalosti a dovednosti.

Dovednosti, které významná část absolventů postrádá, jsou znalosti nových technologií a aktuálních postupů a schopnost prezentovat se zaměstnavatelům.

Obr. 4.5: Rozdíly v hodnocení spokojenosti se získanými kompetencemi a důležitostí – stř. vz. s MZ – kategorie M (v % kladných odpovědí)

	Stř. s MZ - kat.M	
	Úroveň	Důležitost
Celková úroveň školní přípravy	86%	90%
Všeobecné znalosti	82%	89%
Odborné teoretické znalosti a dov.	89%	90%
Schopnost pracovat samostatně	86%	96%
Odborné praktické znalosti a dov.	76%	89%
Komunikace v cizím jazyce	74%	83%
Práce na PC	76%	83%
Komunikační dovednosti	77%	93%
Samostatné rozhodování	79%	96%
Schopnost řešit problémy	81%	97%
Prezentační dovednosti	75%	87%
Schopnost pracovat v týmu	75%	91%
Skutečná schopnost práce na stroj. s mat.	58%	79%
Informace o trhu práce, pracovněpráv. prob.	50%	72%
Ekonomické znalosti a dovednosti	59%	69%
Znalosti nových tech. a akt. postupů	64%	82%
Schopnost prezentovat se zaměst.	54%	86%

Ve skupině budoucích absolventů maturitních oborů s odborným výcvikem kategorie L0 patří podobně jako u kategorie M mezi kompetence, jejichž důležitost je vysoká a zároveň jsou žáci spokojeni se získanou úrovní: všeobecné znalosti, odborné teoretické dovednosti a schopnost pracovat samostatně.

Ke kompetencím, které jsou hodnoceny většinou absolventů jako důležité, ale spokojenost se získanou úrovní je jen na střední úrovni (68 % -78 % spokojených), se řadí: odborné praktické znalosti a dovednosti, komunikace v cizím jazyce, práce na PC, komunikační dovednosti, samostatné rozhodování, schopnost řešit problémy, schopnost pracovat v týmu, skutečná schopnost práce na strojích, s materiálem nebo klienty a znalosti nových technologií a aktuálních postupů.

Prezentační dovednosti jsou hodnoceny jako středně důležité a z hlediska podílu žáků spokojených s touto kompetencí je můžeme zařadit také na střední úroveň.

Největší nesoulad najdeme u schopnosti prezentovat se zaměstnavatelům, v oblasti informací o trhu práce, pracovněprávní problematice a ekonomických znalostech a dovednostech, které považuje za důležité kolem tří čtvrtin absolventů, ale spokojenost s jejich získanou úrovní je nízká (spokojena je jen asi polovina z nich).

Obr. 4.6: Rozdíly v hodnocení spokojenosti se získanými kompetencemi a důležitostí – stř. vz. s MZ a OV – kategorie L0 (v % kladných odpovědí)

	Stř. s MZ a OV -	
	Úroveň	Důležitost
Celková úroveň školní přípravy	78%	82%
Všeobecné znalosti	80%	84%
Odborné teoretické znalosti a dov.	85%	88%
Schopnost pracovat samostatně	83%	92%
Odborné praktické znalosti a dov.	76%	87%
Komunikace v cizím jazyce	69%	78%
Práce na PC	68%	81%
Komunikační dovednosti	69%	89%
Samostatné rozhodování	72%	94%
Schopnost řešit problémy	68%	91%
Schopnost pracovat v týmu	68%	83%
Skutečná schopnost práce na stroj. s mat.	75%	88%
Znalosti nových tech. a akt. postupů	68%	86%
Prezentační dovednosti	65%	74%
Schopnost prezentovat se zaměst.	44%	77%
Informace o trhu práce, pracovněpráv. prob.	51%	71%
Ekonomické znalosti a dovednosti	56%	70%

4.4. Realizace školní praxe

Na získanou úroveň vzdělání a zejména reálnou schopnost pracovat s moderními stroji a zařízeními, která patří k hůře hodnoceným kompetencím, může mít vliv i míra praxe na škole a způsob její realizace. Ta navíc mohla být v posledních letech nepříznivě ovlivněna pandemií koronaviru.

Z výsledků šetření vyplývá, že **necelá třetina žáků ve všech sledovaných kategoriích vzdělání absolvovala školní praxi pouze ve školních dílnách**.

Žáci všech kategorií realizovali praxi nejčastěji kombinovaným způsobem ve školních dílnách i na pracovištích zaměstnavatelů. Takto byla organizována praxe poloviny žáků učebních oborů kategorie H (50 %) i žáků maturitních oborů kategorie L0 (50 %), méně žáků oborů kategorie M (40 %), kde naopak žáci absolvovali nejčastěji praxi přímo na pracovištích zaměstnavatelů (32 %).

Tab. 4.6: Jak byla realizována praktická část studia (odborný výcvik / odborná praxe)? (v % odpovědí)

	Počet žáků	Pouze ve škole/šk. dílnách	Ve škole/šk. dílnách i pracovištích zaměstnavatelů	Ve značné míře na pracovištích zaměstnavatelů
Stř. s VL - kat.H	274	28%	50%	22%
Stř. s MZ - kat. M	909	29%	39%	32%
Stř. - kat. L0 - celkem	214	32%	50%	19%
Z toho: Stř. - kat. L0 - bez exp.	91	29%	52%	20%
Stř. - kat. L0 - exp. L0xH	123	34%	48%	18%
Celkem - bez rozlišení kat. vz.	1397	29%	43%	28%

5. Vztah žáků k absolvovanému oboru

5.1 Míra identifikace s oborem

Nejkomplexnější vyjádření vztahu žáků k absolvovanému oboru představuje tzv. míra identifikace s oborem. Tento ukazatel je v rámci realizovaných šetření tradičně sledován jako podíl absolventů, kteří by si v případě, že by mohli svoji studijní volbu zopakovat, vybrali stejný obor studia.

Z výsledků je zřejmé, že **nejvyšší míru identifikace s oborem najdeme u absolventů SOŠ (kategorie M). V této kategorii by stejný obor znovu studovalo 64 % respondentů.** Naopak 31 % respondentů by zvolilo jiný obor a 6 % by dalo přednost všeobecnému vzdělání na gymnáziu.

Míra identifikace s oborem v kategorii učebních oborů (kategorie H) a maturitních oborů kategorie L0 se vzájemně příliš neliší, je ovšem nižší než v klasických SOŠ. Stejný obor by si vybralo 57 %, resp. 59 % absolventů. Naopak jiný obor by zvolilo 43 %, resp. 39 % absolventů. Jen okrajově by žáci těchto kategorií v případě hypotetické opakované volby zvolili gymnázium (1 %, resp. 2 %).

Graf 5.1: Míra identifikace s oborem – v rozdělení podle vybraných kategorií vzdělání (v % odpovědí)

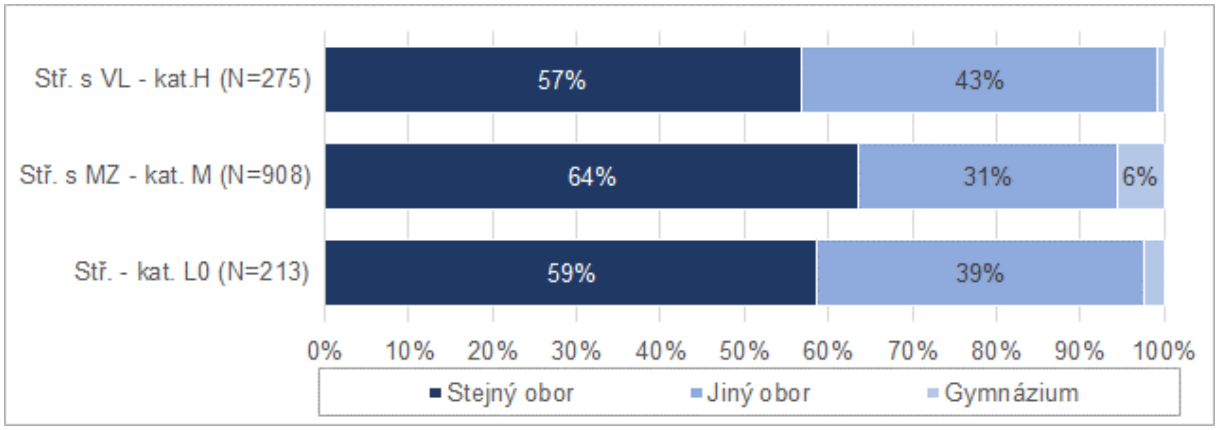

5.2 Důvody nízké identifikace s oborem

Nízká míra identifikace s oborem, jinými slovy nespokojenost absolventa s absolvovaným oborem, může být důsledkem celé řady faktorů. K nim patří například nevhodná kariérová volba v důsledku nedostatku informací o oboru nebo škole. Další příčiny mohou spočívat ve vnějším omezení při volbě oboru (špatný prospěch, omezená vzdělanostní nabídka a další), kdy si žák musel vybrat obor, o který neměl původně zájem a tento nezájem přetrval po celou dobu studia. Vysoká nespokojenost s oborem může odrážet i případné rozčarování z obsahu nebo kvality výuky, příliš vysokých, nebo naopak nízkých studijních nároků nebo obtížného uplatnění zvoleného oboru na trhu práce (vysoká míra nezaměstnanosti v oboru, nízké platové ohodnocení apod.).

Vzhledem k tomu, že míra identifikace s oborem je v jednotlivých kategoriích vzdělání odlišná, uvádíme pro lepší možnost srovnání příčiny nízké identifikace s oborem dvojím způsobem, a to jednak jako zastoupení těchto příčin ve skupině žáků, kteří by si zvolili jiný obor (nebo gymnázium), a jednak jako procento v rámci celého zkoumaného vzorku.[8]

[8] Procenta jsou vztažena k počtu žáků jednotlivých kategorií vzdělání, kteří odpověděli alespoň na jednu z otázek v baterii zjišťující důvody nespokojenosti s oborem.

Nejčastějším důvodem, proč absolventi středních odborných škol nebyli spokojeni se zvoleným oborem a raději by si při opakované volbě vybrali jiný obor, byl **zájem o více praktickou výuku**. Tento důvod patřil k dominantním ve všech sledovaných kategoriích vzdělání. Nejfrekventovanější byl v kategorii budoucích absolventů SOŠ, kde by si z důvodu zájmu o praktičtější výuku zvolilo jiný obor 24 % žáků (64 % ze skupiny těch, kteří by volili jiný obor). Podobně častý byl tento důvod i v kategorii L0 (24 %; resp. 58 % z těch, kteří by zvolili jiný obor) a v kategorii vyučených (23 %; resp. 54 % z těch, kteří by zvolili jiný obor).

Dalším významným důvodem nespokojenosti s oborem ve všech kategoriích vzdělání je **ztráta zájmu o obor.** Z důvodu, že je obor přestal zajímat, by si jiný obor raději zvolilo 23 % absolventů SOŠ (62 % z těch, kteří by změnili obor), dále 23 % absolventů kategorie L0 (57 % z těch, kteří by zvolili jiný obor). Jen mírně méně často je ztráta zájmu důvodem nespokojenosti s oborem u vyučených (20 %; 46 % ve skupině těch, kteří by si zvolili jiný obor).

Zatímco ztráta zájmu o obor, ke které došlo v průběhu studia na střední škole, je rovnoměrně zastoupena ve všech kategoriích vzdělání, v případě **nespokojenosti s oborem podmíněné tím, že žák začal studovat obor, o který neměl zájem**, je tento důvod frekventovanější u vyučených (15 %; 36 % z těch, kteří by si zvolili jiný obor) a také u budoucích absolventů oborů kategorie L0 (15 %, resp. 35 %). V kategorii SOŠ uvádí tento důvod jen 10 % žáků (resp. 28 % z těch, kteří by zvolili jiný obor). Toto opět ukazuje na problém kariérové volby u vyučených a částečně zřejmě i v oborech L0, kdy si žáci v důsledku horšího prospěchu častěji musí volit obor, který je příliš nezajímá.

Další častou příčinou nespokojenosti s oborem je **nízká úroveň přípravy v oboru.** Tento důvod nespokojenosti s absolvovaným oborem uvádějí nejčastěji budoucí absolventi v kategorii L0 (23 %; 56 % z těch, kteří by zvolili jiný obor) a vyučení (19 %; 44 % z těch, kteří by zvolili jiný obor) a méně často absolventi maturitních oborů kategorie M (14 %; 39 % z těch, kteří by zvolili jiný obor).

S předchozí příčinou nespokojenosti patrně souvisí i další důvod, proč by si část žáků zvolila raději jiný obor, a to je potřeba **většího zastoupení teoretické výuky, případně lepší přípravy pro následné studium na VŠ/VOŠ nebo v nástavbě.** Tento důvod je častěji zastoupen ve skupině absolventů SOŠ, tedy ve skupině žáků, kteří směřují do terciárního vzdělávání nejčastěji (19 %; 52 % z těch, kteří by si zvolili jiný obor), a dále u absolventů maturitních oborů L0 (21 %; 50 % z těch, kteří by si zvolili jiný obor). Méně častý je tento problém v kategorii vyučených (18 %; 41 % % z těch, kteří by si zvolili jiný obor). S přípravou na vysokou školu souvisí i skutečnost, že část budoucích absolventů by dala **přednost všeobecnému vzdělání na gymnáziu** (1 % vyučených, 2 % absolventů kategorie L0 a 6 % absolventů kategorie M).

Zatímco u části budoucích absolventů je důvodem nespokojenosti s oborem nízká úroveň přípravy nebo nedostatečná teoretická příprava pro další studium, část žáků si naopak stěžuje na **příliš vysokou náročnost oboru**. Tento podíl je ovšem nižší. Ve skupině vyučených by si vybralo jednodušší nebo méně náročný obor 8 % žáků (18 % z těch, kteří by zvolili jiný obor), ve skupině absolventů SOŠ 10 % (28 % z těch, kteří by zvolili jiný obor) a v kategorii L0 8 % (20 % z těch, kteří by zvolili jiný obor).

Nespokojenost se zvoleným oborem je také často spojena se situací a uplatněním oboru na trhu práce, nejčastěji jsou problémem **nízké platy v oboru.** Nízké platové ohodnocení je poměrně významný důvodem nespokojenosti s oborem zejména u vyučených (16 %; resp. 38 %), méně často v maturitních oborech SOŠ (9 %; resp. 23 %) nebo v maturitních oborech L0 (8 %; resp. 20 %). Dále by si absolventi zvolili raději jiný obor z důvodu **obtížného hledání**

zaměstnání v absolvovaném oboru, kdy tento důvod je opět nejčastěji u vyučených (15 %, resp. 34 %), podobně je tomu u **neperspektivnosti oboru, která je důvodem nespokojenosti s absolvovaným oborem** pro 12 % vyučených (28 % z těch, kteří by zvolili jiný obor).

Graf 5.2: Důvody nízké identifikace s oborem (v % odpovědí rozhodně ano a spíše ano)

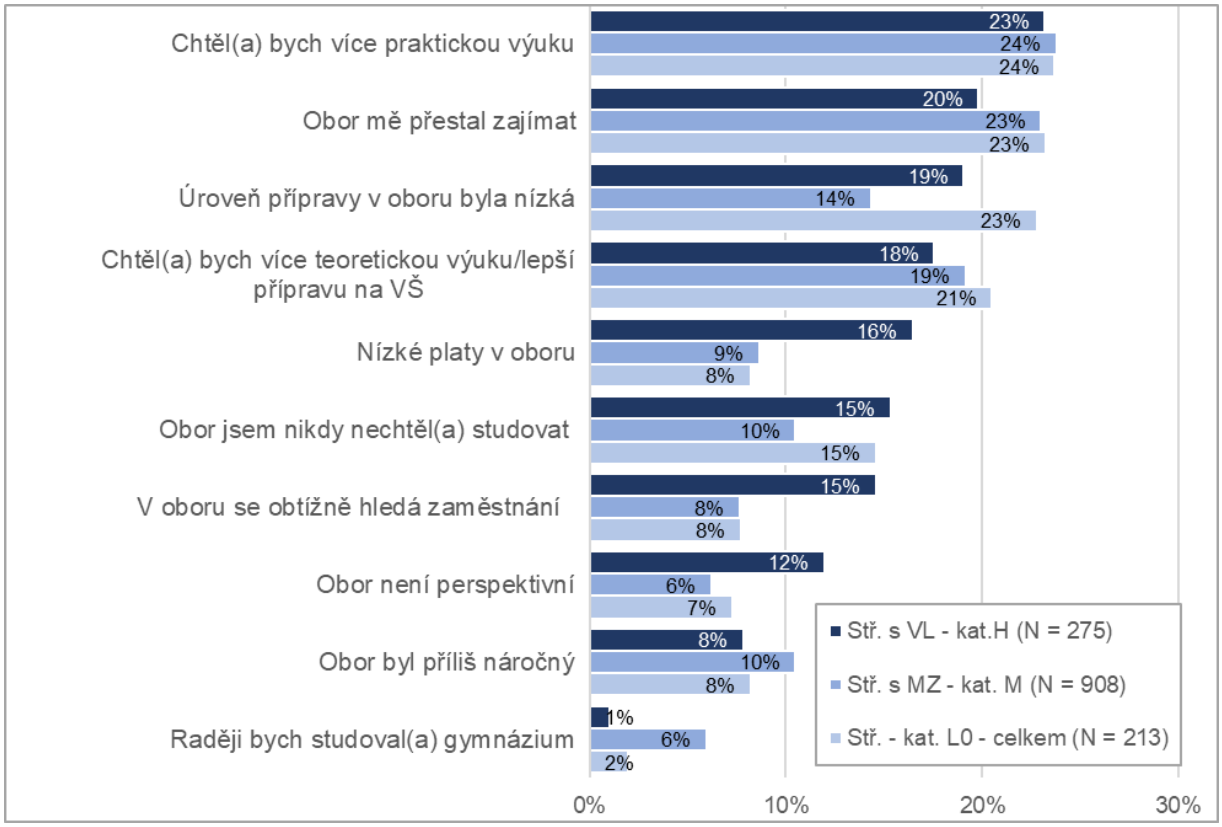

Tab. 5.1: Důvody nízké identifikace s oborem – absolventi, kteří by zvolili jiný obor (v % odpovědí rozhodně ano a spíše ano)

	Poč.	Chtěl(a) více praktickou výuku	Ztráta zájmu o obor	Chtěl(a) více teor. výuku/přípravu na VŠ	Úroveň byla nízká	Obor nechtěl(a) studovat	Nízké platy v oboru	Obor byl příliš náročný	Obtížné hledání zaměstnání	Raději by studoval(a) gymnázium	Obor není perspektivní
Stř. s VL - kat.H	116	54%	46%	41%	44%	36%	38%	18%	34%	3%	28%
Stř. s MZ - kat. M	328	64%	62%	52%	39%	28%	23%	28%	21%	24%	17%
Stř. - kat. L0 - celkem	89	58%	57%	50%	56%	35%	20%	20%	19%	12%	18%
z toho: Stř. - kat. L0 - bez exp.	45	57%	57%	50%	52%	39%	25%	16%	27%	7%	20%
Stř. - kat. L0 - exp. L0xH	44	59%	57%	50%	59%	33%	15%	24%	11%	18%	15%
Celkem - bez rozlišení kat. vz.	533	61%	58%	49%	43%	31%	26%	25%	23%	19%	19%

Zaměříme-li se na důvody nízké identifikace s oborem a rozdíly mezi sledovanými kategoriemi vzdělání, pak shodně nejčastěji uváděným důvodem je ztráta zájmu o obor. Ukazuje se tak potřeba kariérových informací a poradenství pro volbu oboru na základní škole. Dalším dominantním důvodem je zájem o více praktickou výuku, především na klasických SOŠ. Podstatným zjištěním je skutečnost, že v kategorii vyučených jsou jako důvod volby jiného oboru častěji zmiňovány nevyhovující podmínky na trhu práce, zejména nízké platové ohodnocení oboru (16 % oproti 8 %, resp. 9 %), obtížné hledání zaměstnání (16 %, oproti 8 %) a častěji uvádějí i neperspektivnost obou (12 % oproti 6 %, resp. 7 %). Potvrzují se tak výsledky předchozích průzkumů, které již dlouhodobě ukazují, že nespokojenost vyučených s volbou oboru výrazněji souvisí s pracovním uplatněním a podmínkami poskytovanými zaměstnavateli.

5.3 Hypotetická opakovaná volba učební nebo maturitní úrovně vzdělání

Další důležitou oblastí v rámci zpětné reflexe volby střední školy, na kterou se šetření zaměřilo, byla otázka, jakou úroveň vzdělání by absolventi zvolili při možnosti svoji vzdělanostní volbu zopakovat, zejména jsme zjišťovali opakovanou volbu učební a maturitní úrovně vzdělání.

Graf 5.3: Hypotetická opakovaná volba kategorie vzdělání (v % odpovědí respondentů)

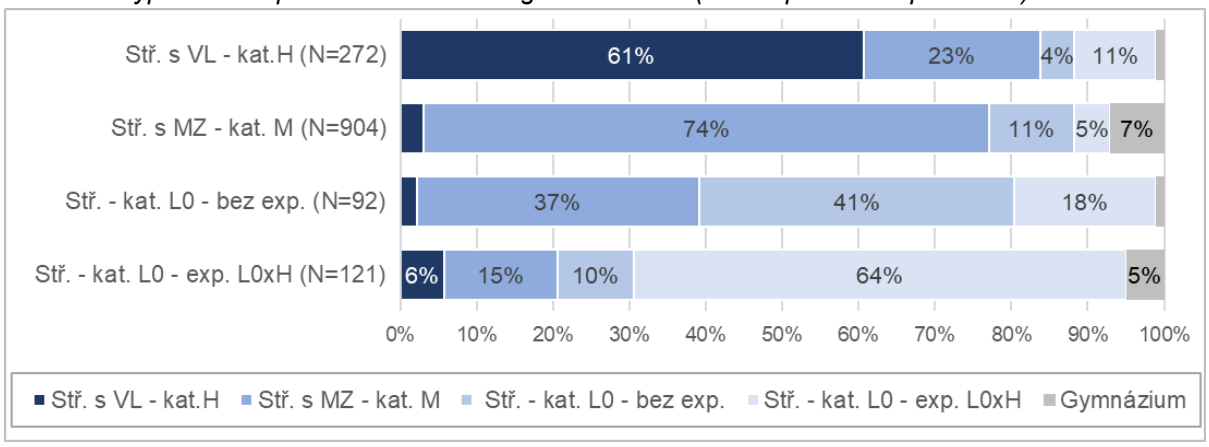

Stejnou kategorii vzdělání by si nejčastěji znovu zvolili **absolventi středního vzdělání s maturitní zkouškou** kategorie M. Z nich by si toto vzdělání znovu zvolilo 74 %. Kolem 16 % absolventů by dalo přednost střednímu vzdělání s maturitní zkouškou a odborným výcvikem kategorie L0 (z toho 5 % by upřednostnilo možnost získání výučního listu ve 3. ročníku) a 7 % uvedlo, že by z hlediska volby kategorie vzdělání upřednostnilo gymnázium. Jen okrajově by absolventi volili učební obor.

Ve **skupině vyučených** byl podíl těch, kteří by svoji vzdělanostní volbu zopakovali, nižší než u maturitních oborů SOŠ a činil 61 %. Poměrně vysoký podíl (39 %) vyučených by při hypotetické opakované volbě dalo přednost maturitnímu vzdělání. Z toho by teoreticky 23 % zvolilo raději maturitní vzdělání kategorie M a dalších 15 % by dalo přednost maturitnímu oboru s odborným výcvikem (z toho 11 % s možností získání výučního listu). Jen velmi okrajově se mezi hypotetickou volbou objevilo gymnázium.

V kategorii **absolventů středního vzdělání s maturitní zkouškou a odborným výcvikem kategorie L0** je opakovaná volba kategorie vzdělání (podobně jako v případě opakované volby oboru) více heterogenní, zejména v kategorii L0 bez experimentu, kde by si tuto kategorii vzdělání zvolilo jen 41 % absolventů a dalších 18 % by studovalo v kategorii L0, ovšem dalo by přednost možnosti získat výuční list ve 3. ročníku. Celkově by tedy kategorii L0 zvolilo znovu

59 % absolventů. Více než třetina (37 %) respondentů by si vybrala střední vzdělání s maturitní zkouškou (kategorie M).

Odlišná situace je v kategorii L0 s experimentem, tedy s možností získat výuční list ve 3. ročníku. V této skupině absolventů by si přímo kategorii L0 s experimentem znovu zvolil poměrně vysoký podíl žáků (64 %) a dále by 10 % žáků upřednostnilo kategorii L0 bez experimentu, celkově by tedy 74 % absolventů zvolilo úroveň L0. Dále by 15 % respondentů dalo při opakované hypotetické volbě přednost studiu na klasické SOŠ a 5 % by raději studovalo gymnázium. V tomto porovnání tedy vychází kategorie L0 s experimentem poměrně příznivě.

5.4 Důvody nespokojenosti žáků se zvolenou kategorií vzdělání

V následujícím textu se podrobněji zaměřme na důvody, proč by si žáci středních odborných škol v závěru studia zvolili hypoteticky jinou úroveň vzdělání. **Vyučení**, kteří by si zvolili jinou úroveň vzdělání, uváděli nejčastěji, že jim **chybí maturita** (30 %; 76 % z těch, kteří by zvolili jinou úroveň vzdělání). K dalším důvodům patřil **zájem o více praktickou výuku** (21 %; 53 % z těch, kteří by zvolili jinou kategorii vzdělání) a **nízká úroveň vzdělání** (17 %; 44 % z těch, kteří by zvolili jinou úroveň vzdělání).

Budoucí **absolventi SOŠ** by si ve velké většině znovu vybrali tento typ vzdělání, nejčastějším důvodem, proč by preferovali jiný typ vzdělání, je **zájem o více prakticky zaměřenou výuku** (13 %; 51 % ze skupiny těch, kteří by zvolili jinou úroveň vzdělání) a dále pak náročnost studia (7 %; 26 % ze skupiny těch, kteří by zvolili jinou úroveň vzdělání) a **nízká úroveň vzdělání** (6 %, 22 % z těch, kteří by zvolili jinou úroveň vzdělání).

V případě žáků, kteří se vzdělávali v kategorii L0, je nejčastějším důvodem hypoteticky odlišné vzdělanostní volby zájem o **praktičtěji zaměřené vzdělání,** a to jak ve skupině s experimentem (13 %), tak i bez experimentu (31 %).

V odpovědích se tak projevuje jak nespokojenost s příliš teoretickou výukou a preference praktičtěji zaměřené výuky, tak chybějící maturitní úroveň vzdělání.

Graf 5.4: Důvody hypoteticky odlišné volby úrovně vzdělání (v % odpovědí rozhodně ano a spíše ano z celého vzorku respondentů)

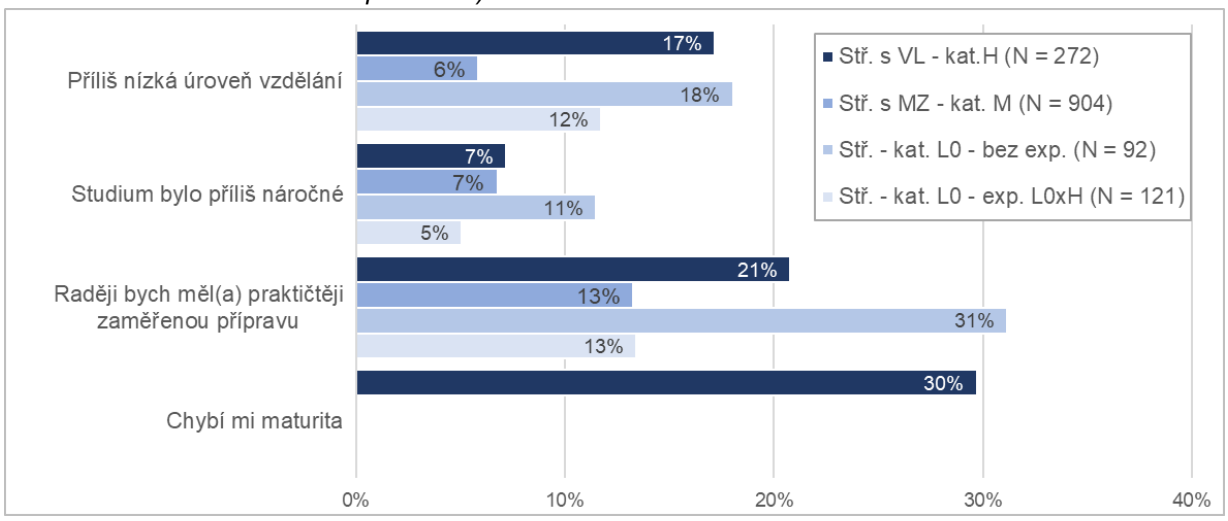

Tab. 5.2: Důvody hypoteticky odlišné volby úrovně vzdělání – skupina absolventů, kteří by zvolili jiný obor) (v % odpovědí rozhodně ano a spíše ano)

	Počet	Příliš nízká úroveň vzdělání	Studium bylo příliš náročné	Raději by měl(a) praktičtěji zaměřenou př.	Dal(a) bych přednost gymnáziu	Chybí mi maturita
Stř. s VL - kat.H	48	44%	18%	53%	17%	76%
Stř. s MZ - kat. M	44	22%	26%	51%	34%	
Stř. - kat. L0 - celkem	25	32%	16%	44%	15%	
z toho: Stř. - kat. L0 - bez exp.	11	31%	19%	53%	8%	
Stř. - kat. L0 - exp. L0xH	14	33%	14%	37%	21%	
Celkem - bez rozlišení kat. vz.	117	30%	22%	50%	25%	76%

Zaměříme-li se na spokojenost žáků se zvolenou kategorií vzdělání, pak **stejnou kategorii vzdělání by si nejčastěji znovu zvolili absolventi středního vzdělání s maturitní zkouškou** (kategorie M) (74 %). Ve skupině vyučených byl podíl těch, kteří by svoji vzdělanostní volbu zopakovali, nižší než u maturitních oborů SOŠ a činil 61 %. Poměrně vysoký podíl absolventů by tedy při opakované (hypotetické) volbě dal přednost vzdělání zakončenému maturitní zkouškou. V kategorii absolventů středního vzdělání s maturitní zkouškou a odborným výcvikem kategorie L0 by si tuto kategorii vzdělání zvolilo jen 41 % respondentů a dalších 18 % by studovalo v kategorii L0 s možností získat výuční list ve 3. ročníku. Celkově by tedy **kategorii L0 zvolilo znovu 59 % absolventů**. Relativně vysokou spokojenost se zvoleným typem vzdělání uvedli absolventi kategorie L0 s experimentem, z nich by 64 % volilo opět obor L0 s experimentem a dalších 10 % upřednostnilo kategorii L0 bez experimentu, celkově by tedy **74 % absolventů znovu zvolilo úroveň L0**.

Z hlediska důvodů nespokojenosti se objevuje jak nespokojenost s příliš teoretickou výukou a preference praktičtěji zaměřené výuky, tak chybějící maturitní úroveň vzdělání. Vyučení, kteří by si zvolili jinou úroveň vzdělání, uváděli nejčastěji, že jim chybí maturita, zatímco budoucí absolventi SOŠ by preferovali jiný typ vzdělání z důvodu zájmu o více prakticky zaměřenou výuku a nízké úrovně vzdělání. V případě žáků, kteří se vzdělávali v kategorii L0, je nejčastějším důvodem hypoteticky odlišné vzdělanostní volby zájem o více prakticky zaměřené vzdělání.

6. Problémy žáků během studia a rizika předčasného odchodu

Důležitým aspektem úspěchu ve vzdělávání je řádné ukončení studia na střední škole, tedy zvládnutí závěrečné nebo maturitní zkoušky a získání odpovídající kvalifikace. Část žáků jak učebních, tak i maturitních oborů se ovšem během studia potýká s problémy se zvládnutím učiva, které někdy mohou vyústit až v předčasný odchod ze školy, případně dokonce ze vzdělávání. Pokud žáci nesloží maturitní zkoušku ani v některém z opravných termínů, zůstávají z formálního hlediska bez středního vzdělání a odborné kvalifikace a vstupují na trh práce pouze se základním vzděláním, přestože většinu studia úspěšně absolvovali. Tato skutečnost je z hlediska další profesní dráhy vysoce riziková a je spojena se zvýšenou pravděpodobností nezaměstnanosti a vzniku závislosti mladých lidí na sociálních dávkách. Nízká úroveň vzdělání má zároveň řadu nepříznivých dopadů v sociální oblasti a je spojena se značnými finančními náklady jak z pohledu samotného absolventa, tak z hlediska státních výdajů na vzdělávání, sociální zabezpečení, nižší výběr daní a podobně.

Z výsledků průzkumu je zřejmé, že pro přibližně třetinu žáků ve všech sledovaných kategoriích vzdělání bylo studium na střední škole velmi snadné nebo celkem snadné. Takto se vyjádřilo 35 % budoucích absolventů učebních oborů, 28 % absolventů SOŠ a 27 % absolventů kategorie L0. Nejčastěji hodnotili absolventi své studium jako „ani příliš snadné, ani příliš nesnadné“, jinými slovy odpovídalo jejich studijním předpokladům a očekáváním. Takto odpovědělo 48 % vyučených, 45 % absolventů SOŠ a 51 % absolventů v kategorii L0.

Zvýšené úsilí ke zvládnutí střední školy muselo vynaložit 18 % žáků učebních oborů, 27 % žáků maturitních oborů SOŠ a 22 % žáků maturitních oborů kategorie L0.

Graf 6.1 Hodnocení obtížnosti studia na střední škole (v % odpovědí)

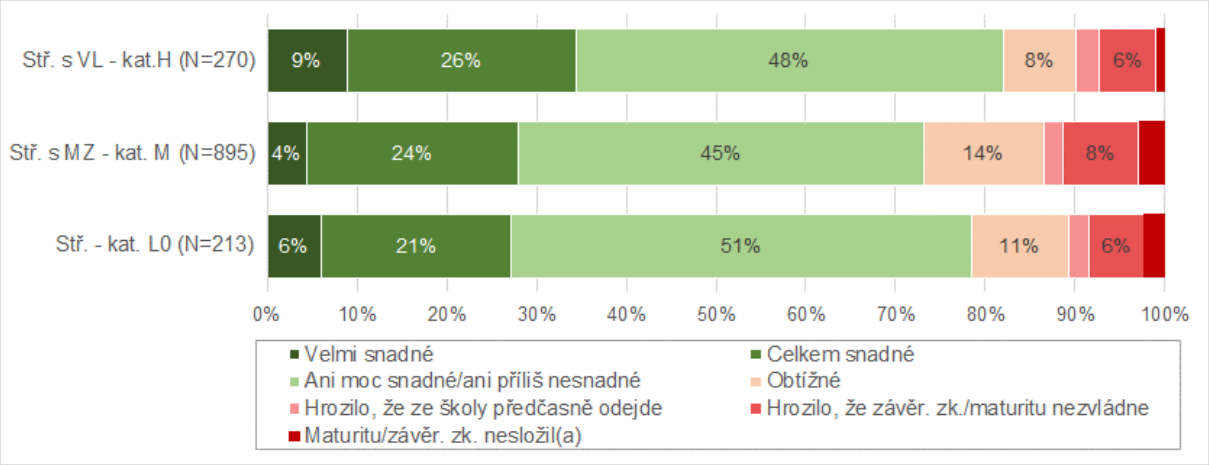

Zaměříme-li se podrobněji na míru a závažnosti problémů se zvládnutím učiva **v kategorii učebních oborů**, pak z 18 % žáků, kteří se potýkali s problémy, 8 % uvedlo, že škola pro ně byla obtížná, dalším 3 % hrozilo, že ze školy předčasně odejdou, 6 % se navíc obávalo, že závěrečnou zkoušku nezvládnou, a 1 % do uzavření sběru dat uvedlo, že závěrečnou zkoušku nesložili a nezískali výuční list.

V případě žáků **maturitních oborů na klasických SOŠ** muselo vynaložit zvýšené úsilí ke zvládnutí studia 27 % absolventů, přitom 14 % hodnotilo studium jako obtížné, dále 2 % uvedla, že během studia hrozilo, že předčasně školu opustí, u dalších 8 % hrozilo nezvládnutí maturitní zkoušky a 3 % do doby ukončení sběru dat zkoušku nesložila, jinými slovy

ve významném riziku nezvládnutí maturity a hrozby předčasného odchodu ze střední školy se ocitlo přibližně 13 % žáků SOŠ.

Ve skupině žáků **maturitních oborů kategorie L0** muselo zvýšené úsilí ke zvládnutí studia vyvinout 22 % žáků, přitom pro 11 % žáků bylo studium obtížné, 2 % uvedla, že hrozil předčasný odchod ze školy, dalších 6 % se vážně obávalo, že nezvládnou maturitní zkoušku a další 2 % skutečně (do doby ukončení sběru dat) maturitní zkoušku nesložila. Ve vážných problémech s ukončením střední školy se tak ocitlo kolem 10 % těchto žáků.

Tab. 6.1: Hodnocení obtížnosti studia na střední škole (v % odpovědí)

	Počet	Velmi snadné	Celkem snadné	Ani moc snadné/ani příliš nesnadné	Obtížné	Hrozilo, že ze školy předčasně odejde	Hrozilo, že závěrečné zkoušky/maturitu nezvládne	Maturitu/závěrečnou zk.nesložil(a)	Celkový součet
Stř. s VL - kat.H	270	9%	26%	48%	8%	3%	6%	1%	100%
Stř. s MZ - kat. M	895	4%	24%	45%	14%	2%	8%	3%	100%
Stř. - kat. L0 - celkem	213	6%	21%	51%	11%	2%	6%	2%	100%
z toho: Stř. - kat. L0 - bez exp.	90	6%	23%	50%	8%	2%	7%	4%	100%
Stř. - kat. L0 - exp. L0xH	123	7%	20%	52%	13%	2%	6%	1%	100%
Celkem - bez rozlišení kat. vz.	**1378**	**6%**	**24%**	**47%**	**12%**	**2%**	**8%**	**2%**	100%

PŘÍČINY POTÍŽÍ ŽÁKŮ PŘI STUDIU

Jaké byly příčiny potíží žáků při studiu a rizika nedokončení školy a neúspěchu u maturitní/závěrečné zkoušky a jak tyto problémy byly řešeny? Z analýzy otevřených otázek vyplývá, že k nejčastějším příčinám potíží obecně ve všech kategoriích vzdělání patřil covid a distanční výuka. Tento důvod uváděli nejčastěji **vyučení**, vzorek je ale pro vyhodnocení velmi nízký a uvedená procenta jsou tedy jen hrubě orientační. Vyučení dále uváděli jako příčinu problémů při studiu osobní, psychické nebo rodinné potíže (29 %) a nedostatečnou kvalitu výuky nebo problémy s učiteli (14 %).

Ve skupině žáků klasických SOŠ patřil k důležitým příčinám problémů se zvládnutím studia rovněž covid a distanční výuka (21 %), ovšem podstatnějším problémem byla z pohledu žáků náročnost maturitní zkoušky, kdy 24 % žáků vnímalo jako překážku úspěšného dokončení studia právě obtížnost maturitní zkoušky Žáci, kteří se ocitli ve vážnějších studijních problémech, nejčastěji uváděli jako důvod špatnou kvalitu výuky a potíže s učiteli (27 %).

Ve skupině žáků kategorie L0 se příčiny obtíží při studiu soustřeďovaly do tří základních oblastí – distanční výuky (31 %), obtížnosti maturitní zkoušky (23 %) a problémů s učiteli a špatné úrovně výuky (23 %).

Tab. 6.2: Důvody potíží při studiu a rizika nedokončení školy a neúspěchu u maturitní/závěrečné zkoušky

	Stř. s VL - kat.H	Stř. s MZ - kat. M	Stř. - kat. L0 - celk.	Celk.-bez rozliš. vz.
Počet respondentů	**7**	**66**	**13**	**86**
Distanční výuka	57%	21%	31%	26%
Obtížnost/nezvládnutí maturitní zkoušky		24%	23%	22%
Z toho:				
Nezvládnutí MZ z cizího jazyka		*5%*		*3%*
Nezvládnutí praktické části MZ		*3%*		*2%*
Přílišná obtížnost didaktických testů		*12%*	*23%*	*13%*
Příišná obtížnost odborné části MZ		*5%*		*3%*
Nezájem o obor, o školu		9%	8%	8%
Osobní, psychické, rodinné, sociální důvody	29%	11%	15%	13%
Špatné rozvržení času, prokrastinace		8%		6%
Problém s učiteli/ špatná školní příprava	14%	27%	23%	26%

Procenta uvedená v tabulce jsou založena na nízkém vzorku respondentů, kteří odpověděli na otevřenou otázku. Z tohoto důvodu je uvedené procentuální vyjádření jen orientační.

Příčiny problémů s nezvládnutím učiva nebo s maturitní či závěrečnou zkouškou z pohledu absolventů spočívaly v některých případech v kombinaci více faktorů, kdy pandemie covidu byla jen zesilovačem nebo spouštěčem potíží žáků. Někteří žáci své potíže se zvládnutím studia, maturitní nebo závěrečné zkoušky a riziko předčasného odchodu ze školy dávali do souvislosti se sociálními problémy nebo s nedostatečnou kvalitou on-line výuky ze strany školy, stěžovali si na nezájem učitelů, nedostatečnou profesionalitu, nízkou informovanost a podobně. Pro ilustraci komplexnosti problémů a jejich příčin uvádíme v následujícím textu vybrané příklady odpovědí respondentů k jednotlivým kategoriím problémů. Tyto příklady představují pouze ukázku vybraných subjektivních názorů a postojů a potíží žáků potýkajících se s výraznými vzdělávacími problémy, a nejsou tedy reprezentativní.

UKÁZKY ODPOVĚDÍ RESPONDENTŮ – PŘÍČINY STUDIJNÍCH PROBLÉMŮ ŽÁKŮ A ZVÝŠENÉHO RIZIKA PŘEDČASNÉHO ODCHODU PODLE NÁZORU ŽÁKŮ (SUBJEKTIVNÍ POHLED)[9]

- **Problém covidu a distanční výuky**
  - *Nedostatečná příprava na praktickou část maturity během distančního vyučování; to, co mě měl naučit profesor, jsem se musela učit sama.*
  - *Mrzí mě, že jsme nebyli víc jak rok ve škole. Je pravda, že maturitu nám usnadnili, ale také to není jednoduché. Ten rok a půl ve škole, i na praxi nám chybí a teď máme dát stoprocentní výkon. Ano, praktická část je pro mě důležitá a měl by ji ovládat každý, kdo chce dělat ve zdravotnictví. Ale bojím se, že učitelé po nás budou chtít 100% výkon, ale my ho nejsme schopni dát. Je to, jako byste dělali řidičák a chyběla by vám polovina jízd a teď by po vás chtěli, abyste zvládli závěrečné jízdy. Také je menší pravděpodobnost, že to zvládnete. Tak se cítím ohledně maturity.*
  - *Nejsem schopna se naučit otázky na ústní zkoušku po roce doma – pro některé lidi naprosto nemožné. Nepřijde mi to jako relevantní způsob ověření znalostí na konci střední školy. Mělo by to být o tom, něco umět a rozumět tomu, a ne se naučit nazpaměť desítky stránek textu.*

[9] Odpovědi byly zkráceny a vulgární výrazy vynechány.

- *Největší dopad měla karanténa, chyběla nám praxe a praktická výuka v technologii a dále nedobrá výuka v určitých předmětech v prváku a druháku. … Zavření středních škol v březnu 2020, aniž by byla náhrada například v distanční výuce, jak byla do teď. … Při zavření škol nám vše posílali mailem, ale nebylo žádné vysvětlení učiva…*
- *Stres, málo přípravy, on-line výuka nebyla velkým přínosem, nepředává zdaleka dostatek informací, jak si všichni kromě studentů myslí.*

- **Nezájem o obor**
  - *O obor jsem se přestala zajímat a je pro mě obtížné se v něm orientovat.*
  - *Vybral jsem si špatný obor, který mě přestal zajímat už v polovině prvního ročníku, ale byl jsem dotlačován k maturitě. Bohužel, vzhledem k tomu, že mě obor nezaujal, nedokázal jsem se soustředit na výuku a další okolnosti. Momentálně nemám téměř žádné znalosti, kromě těch základních... a jak to budu řešit? Pravděpodobně tak, že to prostě překousnu a zvládnu, nebo půjdu znovu na střední, což ve věku 20 let nebude snadné... nechápu, jak dnešní školství chce po patnáctiletých dětech, aby si vybíraly svoji budoucnost a co budou dělat celý život...*

- **Nezvládnutí maturitní zkoušky**
  - *Nezvládl/a jsem praktickou část a čeká mě oprava, ostatní zkoušky jsem zvládl/a bez problémů. Důvody neúspěšnosti: stres, on-line výuka.*
  - *Přesně nemohu posoudit, když mám ulehčenou maturitu, ale spíše bych řekl, že ústní zkouška z českého jazyka – znát literaturu v některých věcech detailně, když chci být elektrotechnikem, je trochu mimo toto zaměření.*
  - *Důvodem jsou didaktické testy. Jsou dost obtížné, obzvláště pro mě anglický jazyk. Řešila jsem doučováním, zkoušením testů z předminulých let…*
  - *Hrozí, že neuspěji u ústní maturitní zkoušky. Maturuji z předmětu (elektrická zařízení a elektronika), u obou těchto předmětů je zapotřebí schopnost popsat fyzicky daný elektrický přístroj nebo vysvětlit jeho funkci. To ale není možné z důvodu uzavření škol, které trvalo 1,5 školního roku. Neměl jsem tedy přístup k pomůckám, které škola jinak nabízí.*

- **Osobní, rodinné, sociální nebo zdravotní důvody**
  - *… Začaly mi psychické problémy, kdy jsem se vyhýbala chození do školy.*
  - *Neměla jsem kde bydlet cca 3 měsíce před začátkem maturit a musela jsem se zařizovat pro další život…*
  - *Jedním z důvodů, které mi studium komplikovaly, byli spolužáci – špatný kolektiv. Některé výsledky z odborných předmětů mě znepokojovaly a jejich oprava vždy nebyla úspěšná a tím i degradovaly mou další snahu. Dalším důvodem byly problémy v osobním životě a zdravotní.*
  - *V prvním ročníku jsem byla ve škole ani ne dva měsíce a musela jsem na půl roku odejít ze školy kvůli zdravotnímu stavu.*

- **Úroveň školní přípravy a problémy s učiteli**
  - *Na maturitu nejsme ani zdaleka připraveni. Od začátku korony probíhala například výuka našeho maturitního předmětu pouze formou e-mailu…*
  - *Důvod špatného přístupu jednoho učitele. Autoritu vytváří strachem. Před hodinou mi bylo na zvracení.*
  - *Častá změna učitele na jeden předmět. Nikdo nás látku nedoučil.*
  - *V matematice jsme se za 4 roky nic nenaučili. Doučování z matematiky mi pomohlo projít maturitní zkouškou. Myslím si, že je třeba klást větší důraz na teoretickou přípravu a motivaci studentů k ústním odborným zkouškám, popřípadě obměnit pedagogický personál za mladé motivované pedagogy s chutí učit, kteří vědí o novinkách z oboru a jsou*

schopní o nich předávat informace. Doba jde dopředu a s tím i různá technologie, o které je třeba se vzdělávat, protože právě s ní budou absolventi pracovat.

- *Hrozí mi, že maturitu neudělám z toho důvodu, že nám nikdo pořádně neřekl, co se učit máme a co ne. Vím, že se vyškrtla nějaká témata z praxí, ale nevím přesně, která a učitelé s námi nekomunikují. Podle všeho se také změnily požadavky na vědomosti u některých otázek k ústním zkouškám, ale opět nevím, u kterých otázek toto platí a co se mám vlastně učit.*

S výraznějšími potížemi se zvládnutím učiva, kdy žákům hrozil předčasný odchod během vyučení, případně se obávali nezvládnutí závěrečné zkoušky, se potýkalo **10 % žáků učebních oborů**. V případě žáků **maturitních oborů na klasických SOŠ** se ve významném riziku nezvládnutí maturity a hrozby předčasného odchodu ze střední školy ocitlo přibližně 13 % žáků. Ve skupině žáků **maturitních oborů kategorie L0** se ve vážných problémech s úspěšným dokončením střední školy ocitlo kolem 10 % žáků.

K důvodům potíží patřila zejména pandemie covidu a distanční výuka, obtížnost maturitní zkoušky, špatná úroveň výuky a přípravy na maturitní zkoušku a dále řada osobních, psychických, sociálních nebo rodinných problémů. Řada těchto problémů byla vzájemně provázána a určitým způsobem zesilována právě probíhající pandemií a nutností distanční výuky.

7. Pracovní a studijní záměry po ukončení střední školy

7.1 Plánovaný vstup na trh práce a do dalšího vzdělávání

V rámci I. etapy dotazníkového šetření jsou v rámci koncepce šetření sledovány pracovní a studijní záměry budoucích absolventů po ukončení střední školy. V dalších etapách se pak zaměřujeme na skutečnou pracovní a studijní dráhu absolventů. Vzhledem k tomu, že přechod na trh práce probíhá často postupně, kdy absolventi kombinují různé formy pracovní aktivity a dalšího vzdělávání, mohli si zvolit více odpovědí současně, a procentuální hodnoty uvedené v tabulce tedy nelze sčítat.

Tab. 7.1: Studijní a pracovní záměry budoucích absolventů – vybrané kategorie vzdělání (v % odpovědí, možnost výběru více odpovědí současně).[10]

	Stř. s VL - kat.H		Stř. s MZ - kat. M		Stř. s MZ a OV- kat. L0	
	Počet resp.	v %	Počet resp.	v %	Počet resp.	v %
Začít pracovat jako zaměstnanec	131	49%	225	25%	118	56%
Studovat nástavbové studium - denní	116	43%	29	3%	12	6%
Studovat nástavbové studium - dálkové	13	5%	9	1%	4	2%
Studovat VŠ/VOŠ - denní	10	4%	675	75%	71	33%
Studovat VŠ/VOŠ - dálkově	2	1%	91	10%	9	4%
Studovat v zahraničí	3	1%	61	7%	6	3%
Pracovat jako OSVČ (podnikat)	28	10%	77	9%	25	12%
Brigáda - krátkodobá (přivýdělek)	44	16%	255	28%	44	21%
Brigáda - dlouhodobá (DPP, DPČ)	27	10%	202	23%	26	12%
Pracovat v zahraničí - brigáda	12	4%	58	6%	14	7%
Pracovat v zahraničí - dlouhodobě	16	6%	52	6%	16	8%
Celkem - počet resp.	270	100%	897	100%	212	100%

Zaměříme-li se na pracovní a studijní plány absolventů středních škol podle jednotlivých kategorií vzdělání, pak z budoucích **absolventů učebních oborů** plánovala přibližně polovina, že zahájí pracovní dráhu jako zaměstnanci (49 %). Z hlediska pracovních záměrů mělo dále 16 % absolventů zájem pracovat v rámci krátkodobých brigád, 10 % si chtělo přivydělávat dlouhodobou brigádou a 10 % uvažovalo o zahájení podnikání jako OSVČ. Méně často vyučení projevovali zájem o práci v zahraničí (4 % krátkodobě a 6 % dlouhodobě).

V **kategorii SOŠ** uváděly asi tři čtvrtiny budoucích absolventů záměr pokračovat po maturitě na VŠ nebo VOŠ v denním studiu a 10 % z nich uvažovalo i o dálkovém studiu VŠ nebo VOŠ při zaměstnání. Pouze asi čtvrtina budoucích absolventů SOŠ plánovala po ukončení střední školy vstoupit přímo na trh práce jako zaměstnanci (25 %). Vzhledem k tomu, že většina absolventů SOŠ chce dále pokračovat ve studiu, plánuje řada z nich zatím jen přivýdělek, a to buď formou krátkodobých brigádách (28 %), nebo dlouhodobě na DPP nebo DPČ (23 %). Z pohledu zájmu o práci v zahraničí se absolventi maturitních oborů SOŠ příliš neliší od budoucích absolventů učebních oborů. Zájem najít si krátkodobou brigádu v zahraničí vyjádřilo kolem 6 % z nich a dlouhodobou práci v zahraničí, jako jednu z možností po maturitě, zvažovalo rovněž 6 % z nich. Tyto relativně nízké hodnoty ovšem mohou být ovlivněny

[10] Procenta jsou vztažena k počtu respondentů jednotlivých kategorií vzdělání, kteří zodpověděli alespoň jednu odpověď v rámci této baterie otázek.

i probíhající pandemií covidu-19. Naopak častěji než absolventi učebních oborů chtějí absolventi SOŠ po maturitě studovat v zahraničí (7 % oproti 1 %).

Z budoucích **absolventů maturitních oborů s odborným výcvikem v kategorii L0** (vč. experimentu s možností získat výuční list ve 3. ročníku) chtěla více než polovina žáků vstoupit přímo na pracovní trh a najít si práci jako zaměstnanci (56 %). Z hlediska dalších pracovních aktivit má poměrně vysoké procento budoucích absolventů zájem zahájit podnikatelskou činnost jako OSVČ (12 %). S krátkodobým přivýdělkem počítá 21 % z nich a s dlouhodobým formou DPP, DPČ nebo pracovního poměru na zkrácený úvazek počítá 12 % oslovených absolventů. Zájem uplatnit se v zahraničí je obdobný jako u předchozích kategorií (7 % na brigádě a 8 % dlouhodobě). Asi třetina absolventů oborů kategorie L0 plánuje studovat VŠ/VOŠ v denním studiu, 4 % respondentů jako jednu z variant uvádějí studium VŠ/VOŠ při zaměstnání a 3 % respondentů zvažují možnost studovat v zahraničí. Okrajově uvádějí budoucí maturanti v kategorii L0 ještě zájem studovat denní (6 %) nebo dálkové nástavbové studium (2 %).

Porovnáme-li kategorii učebních a maturitních oborů, pak dynamika vstupu na trh práce je výrazně odlišná. Do pracovního poměru jako zaměstnanci plánuje po ukončení střední školy vstoupit zhruba polovina absolventů kategorie L0 (56 %) a vyučených (49 %), ale jen asi čtvrtina absolventů SOŠ (25 %). Naopak při pohledu na další studijní záměry v denní formě studia plánuje pokračovat na VŠ/VOŠ kolem 75 % maturantů na SOŠ, 43 % vyučených má zájem o nástavbové denní studium, ale jen 33 % maturantů kategorie L0 uvažuje o studiu na VŠ nebo VOŠ. Podíly budoucích absolventů, kteří chtějí podnikat jako OSVČ, se v jednotlivých kategoriích vzdělání příliš neliší. Podobně nejsou výrazné rozdíly ani v jejich zájmu najít si brigádu nebo práci v zahraničí.

7.2 Volba oboru a připravenost pro studium VŠ/VOŠ

Na jedné straně je obor absolvovaný na střední škole pro žáky do určité míry určující, případně i částečně omezující z hlediska výběru oboru na vysoké škole nebo VOŠ, kdy žáci humanitních nebo technických oborů středních škol mohou pro pokračování v určitých oborech na VŠ nebo VOŠ postrádat odborné nebo všeobecné znalosti (např. pro studium medicíny není příprava na odborných školách vhodná). Na druhé straně představuje přechod do terciárního vzdělávání jednu z možných příležitostí k určité korekci dosavadní vzdělávací dráhy nebo k rozšíření „profesního portfolia“ potřebného pro budoucí uplatnění na trhu práce.

Důležitou otázkou, na kterou jsme se proto zaměřili, je skutečnost, zda absolventi středních odborných škol mají zájem pokračovat na VŠ (resp. VOŠ nebo v nástavbovém studiu) ve vzdělávání ve stejném nebo obdobném oborovém zaměření (a tedy si v podstatě prohlubovat vzdělání v oboru, který absolvovali na střední škole), nebo se naopak chtějí věnovat studiu zcela jiného oboru a své dosavadní profesní zaměření změnit.

Graf 7. 1: V jakém oboru chcete pokračovat při studiu na VŠ/VOŠ nebo v nástavbovém studiu? (v % odpovědí)

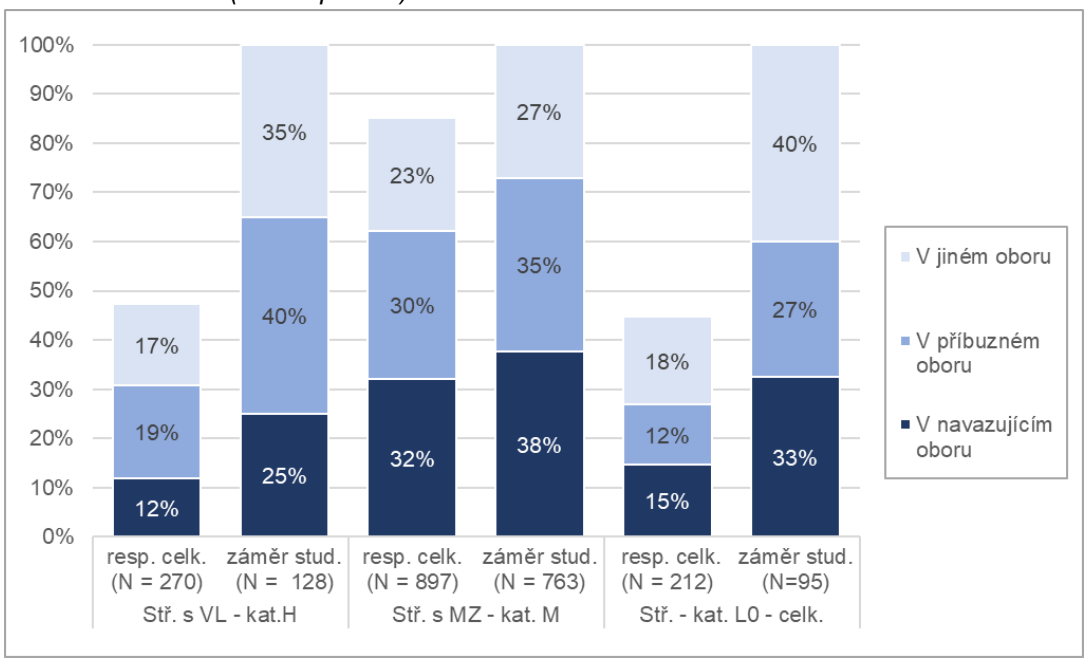

V rámci námi sledovaného vzorku plánuje kolem 49 % **vyučených** pokračovat v denním nástavbovém studiu a 5 % uvažuje o dálkovém studiu nástavby[11], okrajově (1 %) pak uvádějí i zájem studovat v zahraničí.

Z vyučených, kteří mají zájem dále studovat, chce celkově 25 % pokračovat ve studiu navazujícího oboru, 40 % v příbuzném oboru a 35 % v jiném oboru. Pokud vztáhneme studijní záměry na celou skupinu vyučených (tedy i ty, kteří ve studiu nepokračují), pak z celé kategorie vyučených chce studovat nástavbu ve stejném oboru 12 % z nich, 19 % chce studovat v příbuzném oboru a 17 % má v úmyslu se po vyučení vzdělávat v jiném oboru. Tato relativně vysoká neshoda mezi absolvovaným učebním oborem a zamýšleným oborem nástavby je patrně dána skutečností, že při velké rozptýlenosti výuky učebních oborů často jediná možnost, jak vytvořit dostatečně velkou třídu, je složit jí ze zájemců o nástavbové studium z různých oborů do oboru Podnikání v oborech. Podíl přijatých do skupiny Podnikání v oborech dosahuje 66 % všech nově přijatých v nástavbovém studiu, a tvoří tak jednoznačně nejpočetnější skupinu (Vojtěch, Novotná 2021).

Největší soulad mezi absolvovaným oborem a oborem, kterému se chtějí absolventi věnovat na VŠ nebo VOŠ, najdeme ve skupině budoucích **absolventů SOŠ.** Z této skupiny uvedlo zájem pokračovat v denním studiu v terciárním vzdělávání 75 % respondentů a v dálkovém studiu 10 % respondentů. Ze skupiny budoucích absolventů, kteří chtějí pokračovat ve studiu, se chce hlásit na VŠ/VOŠ na stejný nebo navazující obor 38 % dotázaných, v příbuzném oboru chce studovat dalších 35 % a jen o něco více než čtvrtina (27 %) chce studovat v terciárním vzdělávání jiný obor. Pokud vztáhneme zájem jít studovat jiný obor na celou skupinu absolventů maturitních oborů SOŠ, pak téměř čtvrtina dotázaných (27 %) plánuje studovat na VŠ/VOŠ v jiném oboru, než který absolvovali na střední škole, a tedy změnit svoje původní profesní zaměření.

Budoucí **absolventi oborů kategorie L0** deklarují nejčastěji, že půjdou studovat jiný obor (40 % respondentů). Poměrně často ale zároveň plánují pokračovat ve studiu v navazujícím oboru (33 %). Méně často tedy absolventi volí studium v příbuzném oboru (27 %). Vzhledem

[11] Vzhledem k možnosti zvolit více odpovědí zároveň, nelze tyto kategorie sčítat.

k nižšímu procentu absolventů, jejichž záměrem je pokračovat ve studiu, činí celkové procento absolventů oborů L0, kteří chtějí studovat po ukončení střední školy jiný, nenavazující obor, 18 %.

HODNOCENÍ PŘIPRAVENOSTI ABSOLVENTŮ PRO DALŠÍ STUDIUM

Z hlediska připravenosti pro pokračování ve studiu po střední škole se nejlépe připraveni cítí být vyučení. Z nich 17 % uvedlo, že jsou připraveni pro nástavbové studium velmi dobře, 68 % respondentů je připraveno spíše dobře, 11 % spíše špatně a 5 % je připraveno velmi špatně.

V maturitních oborech SOŠ je 15 % dotázaných pro další studium na VŠ/VOŠ připraveno velmi dobře a 64 % spíše dobře. Negativně se vyjádřila zhruba pětina dotázaných (21 %, z toho 16 % spíše špatně a 5 % velmi špatně).

Výrazně horší připravenost pro další studium uvádějí absolventi maturitních oborů kategorie L0. Z nich se cítí být dobře připraveno jen 6 %, 61 % je spíše připraveno, ale třetina (33 %) se necítí být připravena dobře (z toho 26 % je připraveno spíše špatně a 7 % velmi špatně).

Zde je potřeba zdůraznit, že ve všech kategoriích se jedná o subjektivní názor a vyjádření budoucích absolventů o připravenosti pro pokračování ve vzdělávání se vztahuje k očekávané náročnosti dalšího studia, která je samozřejmě v případě nástavbového studia nebo terciárního vzdělávání diametrálně odlišná.

Graf 7.2: Jak jste připraveni pro studium na VŠ/VOŠ nebo nástavbové studium? (v % odpovědí)

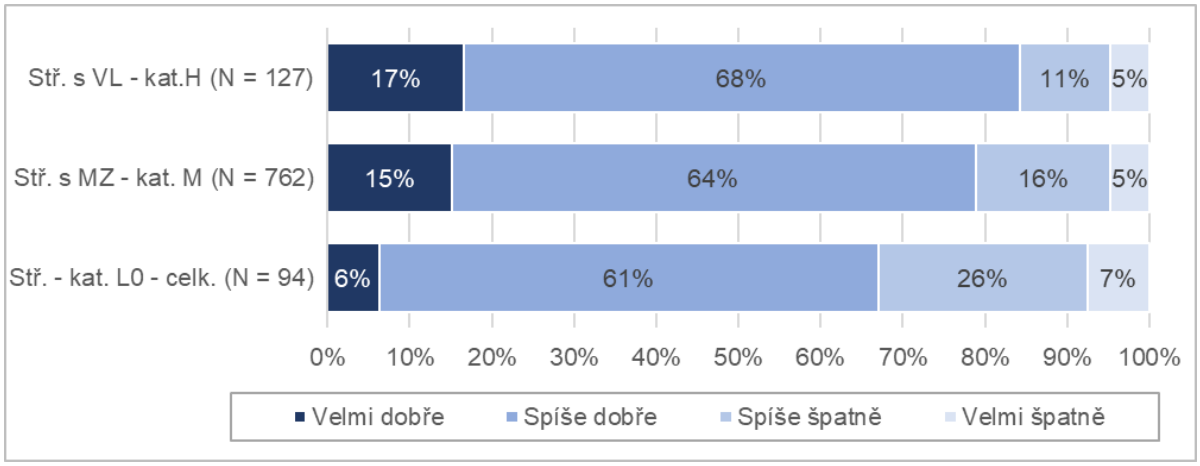

7.3 Zájem o práci v oboru

Jedním z důležitých aspektů úspěšného začlenění na trhu práce je otázka, zda se absolventi uplatní v oboru, který na střední škole absolvovali, nebo odejdou za prací do jiného oboru, ve kterém získanou odbornou kvalifikaci uplatní jen částečně nebo ji případně nevyužijí vůbec. V této souvislosti je ovšem třeba uvést, že odchody za prací do jiných oborů vedou na jedné straně k nevyužití odborné kvalifikace, na straně druhé jsou však přirozenou součástí vytváření rovnováhy na trhu práce a slaďováním zájmu firem i zaměstnanců, představují reakci na vývoj v oblasti technologií, změny ve struktuře ekonomiky, rozvoj některých sektorů a oblastí a podobně. Větší připravenost a vybavenost absolventů přenositelnými kompetencemi tak, aby byli vybaveni v čase a schopni flexibilní reakce na změny na trhu práce, je i jedním z doporučení Strategiie vzdělávací politiky ČR do roku 2030.

Zaměříme-li se na zájem o pracovní uplatnění žáků v absolvovaném oboru, pak **z absolventů učebních oborů** se chce přímo ve svém oboru uplatnit 37 % respondentů, dále chce 25 % pracovat v příbuzném oboru a vysoké procento (38 %) uvedlo, že chtějí odejít mimo obor vyučení, z toho ovšem 7 % plánuje pracovat v oboru, který chtějí studovat po vyučení. Zcela

mimo obor (absolvovaný na střední škole a plánovaný v nástavbě) tak chce odejít 31 % vyučených.

Z absolventů oborů SOŠ má kromě 36 % absolventů, kteří se chtějí uplatnit přímo v oboru, dalších 35 % zájem pracovat v příbuzném oboru a procento těch, kteří chtějí pracovat mimo obor, dosahuje 30 %. Z nich se ovšem chce poměrně vysoký podíl žáků (15 %) uplatnit v oboru, který plánují absolvovat na VŠ nebo VOŠ. „Čistý“ podíl absolventů, kteří si chtějí najít práci, jež neodpovídá současnému ani plánovanému oboru vzdělání, tak činí 15 %.

Ve skupině **absolventů středního vzdělání L0** je zájem pracovat přímo v oboru vyšší než v případě vyučených a absolventů SOŠ a dosahuje 42 %. Podíl těch, kteří chtějí pracovat v příbuzném oboru, činí 25 % podobně jako v případě vyučených. Procento absolventů, kteří se chtějí uplatnit mimo obor absolvovaný na střední škole, dosahuje opět kolem třetiny (32 %). Vzhledem k tomu, že kolem 12 % respondentů se chce v budoucnu uplatnit v jiném oboru, který ovšem hodlají studovat na VŠ/VOŠ nebo nástavbě, dosahuje „čistý“ podíl absolventů, kteří si chtějí najít práci, jež neodpovídá současnému ani plánovanému oboru vzdělání, 20 %.

Graf 7.3: V jakém oboru si chcete po ukončení střední školy hledat zaměstnání (pracovní uplatnění)? (v % odpovědí)

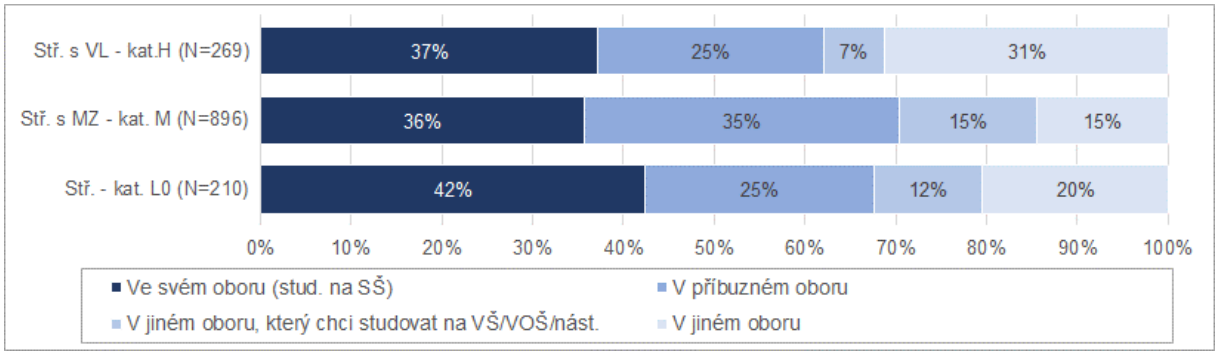

Souhrnné porovnání uvedených kategorií vzdělání ukazuje, že nejčastěji se chtějí uplatnit přímo v oboru nebo v příbuzném oboru odpovídajícímu vzdělání na střední škole absolventi SOŠ (70 %), podobně je tomu i u absolventů kategorie L0 (68 %), méně často mají zájem o práci ve svém oboru nebo v příbuzném oboru vyučení (62 %).

Naopak mimo svůj absolvovaný obor chtějí odejít za prací nejčastěji vyučení. Vysoký podíl vyučených, kteří míří za prací mimo obor, je ve srovnání s maturitními obory ovlivněn také tím, že řada absolventů maturitních oborů chce pokračovat ve studiu na VŠ nebo VOŠ v jiném oboru, než jaký studovali na střední škole, což povede ke změně jejich původního profesního zaměření. Procento absolventů, kteří nechtějí ve své pracovní dráze navázat ani na obor na střední škole, ani na obor na vysoké škole, resp. VOŠ, je tak nižší než u vyučených (31 %) a činí 15 % v případě SOŠ a 20 % v kategorii L0.

7.4 Důvody hledání práce v jiném oboru

Šetření se dále zaměřilo i na vymezení důvodů, proč mají absolventi zájem odejít za prací do jiného oboru. Obecně můžeme rozlišit tři základní kategorie důvodů, proč absolventi odcházejí pracovat mimo svůj absolvovaný obor.

První skupina důvodů odráží **aktuální situaci na trhu práce**, tedy vysokou, nebo naopak nízkou poptávku po pracovní síle. Pokud je nabídka pracovních míst na trhu práce velmi vysoká, láká tato situace absolventy k odchodu do jiných oborů „za lepším“. Naopak pokud

je nedostatek pracovních míst, absolventi jsou nuceni si hledat práci i mimo svůj původní obor. Druhou skupinu důvodů tvoří **pracovní a platové podmínky poskytované zaměstnavateli**, kdy z některých oborů absolventi častěji odcházejí z těchto důvodů (např. nevyhovující pracovní doba v pohostinství pro matky s dětmi apod.). Třetí skupina důvodů pak souvisí se samotným **profesním nebo osobním zájmem, s vlastním seberozvojem, potřebou sladit profesní a rodinný život** a podobně. V řadě případů je ovšem rozhodnutí o odchodu za prací do jiné profese ovlivněno více důvody, proto měli absolventi možnost zvolit více odpovědí současně.

V současnosti v době pandemie covidu-19 je situace na trhu práce méně přehledná než v předchozích letech, což je dáno jak nepředvídatelností vývoje samotné pandemie a nutnostu omezování určitých odvětví, tak i různými kompenzačními mechanismy a nástroji, které mohou skutečný stav potávky a nabídky na trhu práce poněkud zkreslovat.

V **kategorii vyučených** patří k důležitým důvodům odchodu za prací mimo obor **původní nezájem o práci v oboru**, kdy kolem 20 % všech vyučených (52 % z těch, co chtějí pracovat mimo obor) uvádí, že chtějí pracovat v jiném oboru, než ve kterém se vyučili, protože v oboru nikdy pracovat nechtěli. Toto zjištění ukazuje na problém s kariérovou volbou u vyučených, kdy si vyšší procento žáků než v případě maturitních oborů volí obor pod tlakem špatných známek nebo neúspěchu při přijímacím řízení. Naopak další, často zastoupený důvod pro práci mimo obor – **ztráta zájmu o obor**, je ve všech sledovaných kategoriích zastoupený přibližně stejně (19 % ze všech vyučených; 50 % těch, kteří chtějí pracovat mimo obor).

Podobně jako v předchozích šetřeních je častým důvodem odchodu vyučených do jiného oboru **horší situace na trhu práce, zejména nespokojenost s nízkými platy v oboru** (19 %; 50 % z těch, kteří chtějí pracovat mimo obor) a **nevyhovující pracovní podmínky** (14 %, 38 % z těch, kteří chtějí pracovat mimo obor). Mezi důvody odchodu za prací do jiného oboru patří i **neperspektivnost oboru** (13 %; 34 % z těch, kteří chtějí pracovat mimo obor), **nezájem zaměstnavatelů o absolventy** (12 %; 31 % z těch, kteří chtějí pracovat mimo obor) a **nedostatek pracovních míst v absolvovaném oboru** (12 %; 31 % z těch, kteří chtějí pracovat mimo obor). **Naopak vysoký podíl vyučených odchází z oboru, protože dostali výhodnější nebo zajímavější nabídku práce v jiném oboru** – 19 % (49 % z těch, kteří chtějí pracovat mimo obor) a 15 % vyučených (39 % z těch, kteří chtějí pracovat mimo obor) dává změnu oboru práce do souvislosti s předpokladem **dalšího studia v jiném oboru.**

Absolventi maturitních oborů SOŠ plánují práci mimo obor studovaný na střední škole nejčastěji z toho důvodu, že **chtějí studovat na VŠ nebo VOŠ jiný obor** (22 %; 74 % z těch, kteří chtějí pracovat mimo obor) a najít si poté práci v nové profesi. Dále, podobně jako vyučení, často uvádějí, že je **obor přestal zajímat** (19 %; 65 % z těch, kteří chtějí pracovat mimo obor). Oba tyto důvody se přitom pravděpodobně kombinují, kdy můžeme předpokládat, že žáci, které obor nebaví a chtějí pokračovat v terciárním vzdělávání, využijí tuto příležitost ke změně svého původního profesního zaměření. Naopak nižší je ve srovnání s vyučenými podíl absolventů, kteří plánují práci mimo obor, protože v tomto oboru nikdy nezamýšleli pracovat (13 %; 42 % z těch, kteří chtějí pracovat mimo obor).

Ve srovnání s vyučenými a částečně i absolventy oborů kategorie L0 je méně častým důvodem odchodu absolventů SOŠ za prací do jiného oboru **situace na trhu práce**. **Nízké platy v oboru a špatné pracovní podmínky jako důvody plánovaného odchodu za prací do jiného oboru uvádí jen 8 %** (27 % z těch, kteří chtějí mimo obor), **resp. 7 %** (23 % z těch, kteří chtějí mimo obor) **ze všech respondentů z kategorie SOŠ. Nižší je také zastoupení absolventů, kteří jsou nuceni si hledat práci mimo obor z důvodu nedostatku pracovních míst v oboru** (5 %; 16 % z těch, kteří chtějí mimo obor) **nebo nezájmu**

zaměstnavatelů o absolventy (6 %; 21 % z těch, kteří chtějí pracovat mimo obor), případně proto, že obor považují za neperspektivní (6 %; 22 % z těch, kteří chtějí mimo obor). Ve srovnání s vyučenými absolventi SOŠ také méně často plánují odchod do jiného oboru z důvodu výhodnější nabídky v jiném oboru (10 %; 35 % z těch, kteří chtějí mimo obor). **Plánované odchody absolventů SOŠ za prací mimo obor tak častěji než u vyučených vycházejí z jejich vlastní motivace a zájmu o jiný obor, méně často jsou reakcí na nevýhodnou situaci na trhu práce**.

Absolventi oborů kategorie L0 uvádějí jako nejčastější důvod, proč chtějí pracovat v jiném oboru (podobně jako absolventi SOŠ) **ztrátu zájmu o obor a práci v něm** (20 %; 63 % z těch, kteří chtějí mimo obor). Méně často je důvodem, že **v oboru nikdy pracovat nechtěli** (14 %; 42 % z těch, kteří chtějí mimo obor). Podobně jako u SOŠ (i když méně frekventovaným důvodem) je hodnocen **zájem studovat jiný obor na VŠ/VOŠ** (17 %; 52 % z těch, kteří chtějí mimo obor). Dále 14 % absolventů (45 % z těch, kteří chtějí mimo obor) uvádí jako důvod odchodu do jiného oboru **získání lepší nabídky v jiném oboru**. Podobně jako v případě SOŠ je méně podstatným důvodem nespokojenost v oblasti uplatnění na trhu práce, kdy jen 5 % (16 % z těch, kteří chtějí mimo obor) absolventů si chce hledat uplatnění mimo obor z důvodu **nedostatku pracovních míst v oboru**, 8 % absolventů (24 % z těch, kteří chtějí mimo obor) uvádí, že důvodem je skutečnost, že **zaměstnavatelé v oboru nemají zájem o absolventy**. 10 % absolventů (30 % z těch, kteří chtějí mimo obor) si chce najít práci mimo obor, protože **v absolvovaném oboru jsou nízké platy**. Pro 9 % absolventů (28 % z těch, kteří chtějí mimo obor) jsou důvodem **špatné pracovní podmínky** a pro 8 % absolventů (25 % z těch, kteří chtějí mimo obor) je problémem, že **obor, který vystudovali, není dostatečně perspektivní.**

Graf 7.4: Důvody nezájmu o práci v absolvovaném oboru (v % odpovědí rozhodně ano a spíše ano, z celého vzorku respondentů)

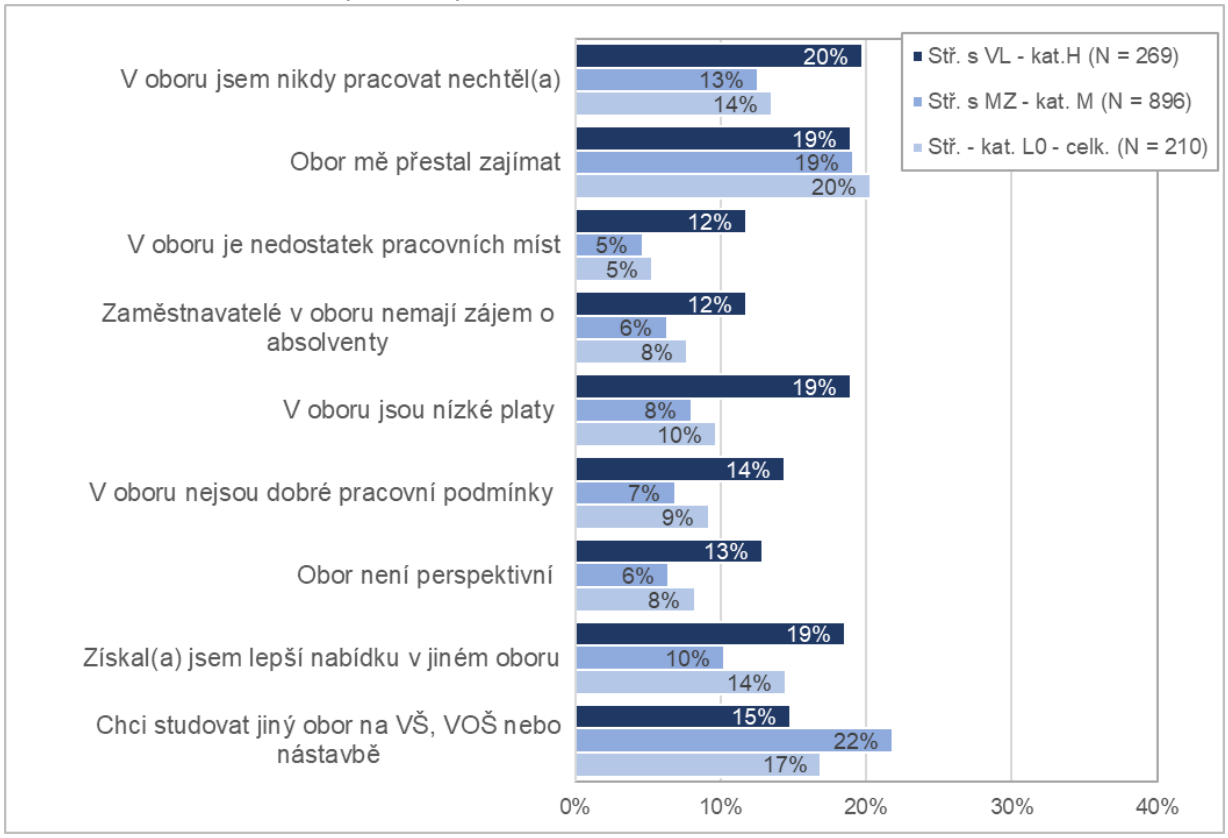

Tab. 7.1: Důvody nezájmu o práci v absolvovaném oboru (v % odpovědí rozhodně ano a spíše ano, z respondentů, kteří uvedli, že neplánují pracovat v oboru, možnost výběru více odpovědí současně)[12]

	Počet	V oboru jsem nikdy pracovat nechtěl(a)	Obor mě přestal zajímat	V oboru je nedostatek pracovních míst	Zaměstnavatelé v oboru nemají zájem o absolventy	V oboru jsou nízké platy	V oboru nejsou dobré pracovní podmínky	Obor není perspektivní	Získal(a) jsem lepší nabídku v jiném oboru	Chci studovat jiný obor na VŠ, VOŠ nebo nástavbě
Stř. s VL - kat.H	100	52%	50%	31%	31%	50%	38%	34%	49%	39%
Stř. s MZ - kat. M	262	42%	65%	16%	21%	27%	23%	22%	35%	74%
Stř. - kat. L0 - celk.	67	42%	63%	16%	24%	30%	28%	25%	45%	52%

Porovnáme-li důvody odchodu za prací mimo obor, pak ve všech kategoriích vzdělání je **dominantním důvodem** plánovaného odchodu za prací do jiného oboru **ztráta zájmu o obor**. V kategorii vyučených jsou pak tradičně více zastoupeny původní nezájem pracovat v oboru a důvody související s charakterem a podmínkami práce a jejím oceněním. V kategorii vyučených jsou mezi důvody hledání práce mimo obor dále častěji uváděny potíže se získáním práce ve svém oboru. Plánované odchody absolventů SOŠ za prací mimo obor tak častěji než u vyučených vycházejí z jejich vlastní motivace a zájmu o jiný obor, méně často jsou reakcí na nevýhodnou situaci na trhu práce.

7.5 Aktivita při hledání zaměstnání

Získání zaměstnání závisí na celé řadě faktorů. Určitou roli v úspěšnosti a rychlosti vstupu na trh práce může hrát i využití různých strategií hledání zaměstnání. Ty mohou být založeny jak na formálních, tak i neformálních způsobech hledání zaměstnání. Důležitá je také míra aktivního přístupu již v závěru studia.

Tab. 7.2: Hledání zaměstnání v závěru studia na střední škole (v %, možnost výběru více odpovědí současně).

	Stř. s VL - kat.H		Stř. s MZ - kat. M		Stř. - kat. L0 - celk.	
	Počet resp.	%	Počet resp.	%	Počet resp.	%
Chci dál studovat, takže zaměstnání nehledám	103	40%	537	61%	70	34%
Chci jít pracovat, ale zaměstnání zatím nehledám	46	18%	83	9%	35	17%
Sleduji inzeráty a nabídky, ale firmy zatím nekontaktuji	46	18%	105	12%	55	26%
Zaměstnání hledám aktivně, ale práci zatím nemám	14	5%	23	3%	16	8%
Zaměstnání jsem již našel(a) (mám slíbené)	46	18%	118	13%	52	25%
Plánuji pracovat jako OSVČ nebo v rodinné firmě	20	8%	54	6%	16	8%
Hledám zatím pouze přivýdělek	51	20%	291	33%	36	17%
Hledám práci v zahraničí	6	2%	42	5%	4	2%
Celkem - resp.	259	100%	883	100%	208	100%

[12] Vzhledem k nižšímu počtu respondentů kategorie L0, kteří odpověděli, že neplánují práci mimo obor, nebyla provedena samostatně analýza za skupinu L0 s experimentem a bez experimentu.

V rámci šetření uváděli budoucí absolventi středních odborných škol ve všech kategoriích vzdělání nejčastěji odpověď, že **si stálé zaměstnání zatím nehledají, protože chtějí dále studovat**. V případě vyučených takto odpovědělo 40 % respondentů, ze žáků maturitních oborů SOŠ 61 % a ze žáků oborů L0 34 % respondentů. S tím souvisí i poměrně vysoký podíl budoucích absolventů, kteří zatím nehledají práci na plný úvazek, ale jen přivýdělek (20 % vyučených, a 33 %, resp. 17 % absolventů maturitních oborů). **Jisté zaměstnání už mělo v závěru studia přislíbeno** 18 % žáků učebních oborů, 13 % žáků maturitních oborů SOŠ a 25 % žáků oborů L0.

Naopak část budoucích absolventů v době realizace šetření v závěru studia si zaměstnání ještě nezačala hledat, ačkoli plánují začít pracovat. Tento přístup uvedlo 18 % žáků učebních oborů, 9 % žáků SOŠ a 17 % žáků oborů L0. Část žáků také sledovala trh práce jen pasivně, ale nezačala s aktivním hledáním nebo oslovováním firem (18 % učňů, 12 % žáků maturitních oborů SOŠ a 26 % žáků maturitních oborů L0). Spíše okrajovou skupinu tvoří žáci, kteří navzdory aktivnímu přístupu k hledání zaměstnání práci ještě nezískali (5 % učňů a 3 %, resp. 8 % žáků maturitních oborů). Pracovat jako OSVČ nebo v rodinné firmě plánuje 8 % budoucích absolventů učebních oborů a 6 %, resp. 8 % absolventů maturitních oborů. Práci v zahraničí hledají 2 % vyučených a 5 %, resp. 2 % budoucích absolventů maturitních oborů.

Výsledky tak ukazují, že budoucí absolventi jsou rozděleni na **tři skupiny**, největší skupina **plánuje další studium**, a tedy mají zájem zpravidla jen o přivýdělek. Dále je poměrně početná skupina těch, kteří si **práci** v závěru studia **ještě nezačali hledat**, resp. pouze zatím monitorují situaci a dívají se na inzeráty a nabídky, aniž by aktivně práci hledali. Třetí významná skupina pak už **má práci slíbenou**. Vzhledem k tomu, že procento budoucích absolventů, kteří již práci aktivně hledají, ale nepodařilo se jim ji získat, je poměrně nízké, zdá se, že většina budoucích absolventů nepřepokládá, že se při vstupu na trh práce setká s většími obtížemi. Tomu odpovídá i odpověď na otázku, jak budoucí absolventi hodnotí možnost získat zaměstnání ve svém oboru. Kolem tří čtvrtin respondentů hodnotí možnosti získání práce v oboru jako velmi dobré nebo spíše dobré, 5 % – 13 % respondentů se touto otázkou, patrně i vzhledem k plánovanému dalšímu studiu, zatím nezabývá. Jako velmi špatné pak hodnotí možnosti získání zaměstnání jen asi 4 % – 6 % dotázaných, přitom rozdíly mezi jednotlivými kategoriemi vzdělání nejsou příliš významné.

Graf 7.5: Hodnocení možností získání zaměstnání v oboru (v % odpovědí)[13]

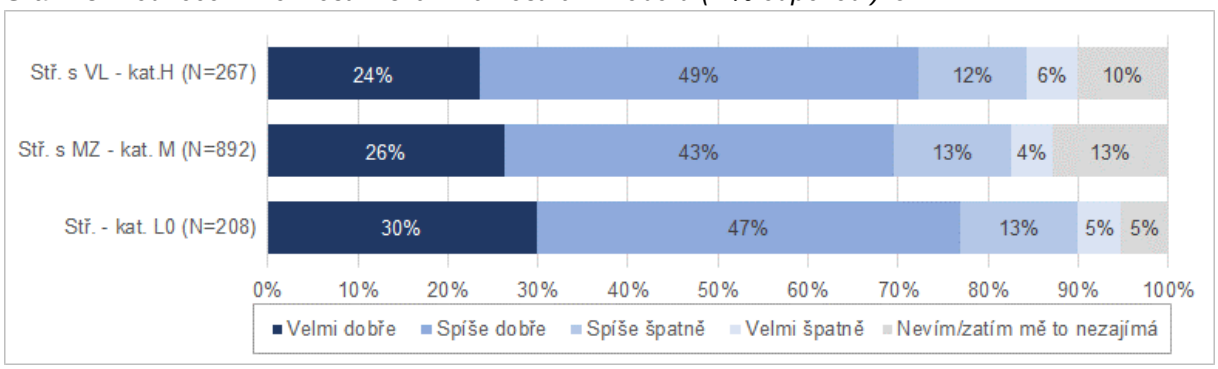

OCHOTA K MOBILITĚ V PŘÍPADĚ NEZAMĚSTNANOSTI

Zajímavým zjištěním je, že v případě nezaměstnanosti (zejména dlouhodobé) by absolventi středních odborných škol řešili tento problém častěji změnou oboru nebo rekvalifikací než v rámci prostorové mobility, ať už ve smyslu dojíždění, nebo přestěhování za prací. Kolem

[13] Vztaženo k počtu respondentů, kteří uvedli alespoň jednu odpověď v této baterii otázek.

46 % absolventů uvedlo, že by v případě nezaměstnanosti byli ochotni se naučit něco jiného a rekvalifikovat se, přitom nejčastěji takto odpověděli žáci kategorie L0 (52 %). Dále 39 % absolventů uvedlo, že by nezaměstnanost řešili tím, že by si raději našli práci v jiném oboru v místě bydliště, nejčastěji se to týká opět žáků kategorie L0. Ochotu dojíždět přes 50 km denně v případě nezaměstnanosti vyjádřila přibližně třetina budoucích absolventů. Nejnižší byla ochota se přestěhovat za prací (kolem 30 %), kde k tomuto kroku byli nejméně často ochotní vyučení (23 %). V rámci odpovědi „jiné“ pak absolventi zmiňovali jako další možné řešení, že by začali podnikat nebo pracovat v rodinné firmě.

Tab. 7.3: Řešení situace nezaměstnanosti (v % odpovědí)

	Stř. s VL - kat.H	Stř. s MZ-kat. M	Stř. s MZ a OV - kat. L0	Celkem
Počet	**265**	**883**	**207**	**1355**
Jsem ochoten/a se kvůli novému zaměstnání přestěhovat	23%	31%	35%	30%
Jsem ochoten/a denně dojíždět více než 50 km	22%	37%	34%	34%
Raději bych si našel(a) práci v jiném oboru v místě bydliště	37%	38%	46%	39%
Jsem ochoten/a se naučit něco jiného (rekvalifikovat se)	41%	45%	52%	46%

8. Vliv krize způsobené pandemií covidu-19 na studium

Absolventi školního roku 2020/21 dokončují studium a vstupují na trh práce v období poznamenaném pandemií covidu-19, distanční výukou a dalšími omezeními, která měla dopad na jejich osobní, studijní i pracovní život.

8.1 Dopad pandemie na úroveň znalostí a dovedností

Absolventi si v souvislosti s krizí způsobenou pandemií covidu-19 a z hlediska jejího dopadu na samotné studium a studijní výsledky nejčastěji stěžovali, že **získali méně znalostí nebo dovedností**, než kdyby probíhala normální (nedistanční) výuka (81 % vyučených a 81 %, resp. 86 % absolventů maturitních oborů). Kolem poloviny dotázaných uvedlo, že **výuka v souvislosti s pandemií covidu-19 negativně ovlivnila jejich připravenost k maturitě nebo závěrečné zkoušce** (51 % žáků učebních oborů, 48 % žáků SOŠ a 56 % žáků kategorie L0).

Pandemie se negativně promítla zejména do oblasti praktické výuky a do možnosti získat praktické zkušenosti během studia. Žáci uváděli, že **kvůli pandemii neprobíhala normální praktická výuka a tyto dovednosti jim chybí** (72 % vyučených a 65 %, resp. 72 % absolventů maturitních oborů). Výpadek praktické výuky tedy o něco více postihl žáky učebních oborů a žáky oborů kategorie L0 než žáky klasických SOŠ. Necelá polovina žáků pak uváděla **problém s možností praktickou část výuky vůbec absolvovat,** nejčastěji se to týkalo opět žáků učebních oborů (47 %). Negativní dopad na získání praktických dovedností má i skutečnost, že vysoký podíl budoucích absolventů **kvůli pandemii nemohl pracovat na brigádách a získávat pracovní zkušenosti při studiu.** Tento problém byl opět častější ve skupině vyučených a v oborech L0, to znamená v těch skupinách, kde žáci častěji směřují přímo na trh práce (63 % vyučených, resp. 61 % žáků kategorie L0 oproti 55 % absolventů klasických SOŠ). Z hlediska získání praktických zkušeností a osobního rozvoje byli žáci omezeni i v **možnostech účastnit se stáží a pobytů v zahraničí** (21 % – 25 % respondentů).

Tab. 8.1: Jak ovlivnila koronavirová pandemie Vaše studium a další plány? (v % odpovědí rozhodně ano a spíše ano)

	Stř. s VL - kat.H	Stř. s MZ - kat. M	Stř. - kat. L0 - celkem
Počet respondentů	**267**	**885**	**207**
Získal(a) méně znalostí/dov., než kdyby byla normální výuka	81%	81%	86%
Neprobíhala normální praktická výuka a tyto doved. chybí.	72%	65%	72%
Chyběl mi kontakt s učiteli a spolužáky	63%	74%	68%
Nemohl(a) jsem získat pracovní zkušenosti při studiu	63%	55%	61%
Kvůli nedost. kontaktu s učiteli/spoluž. měl/a sníženou motivaci	53%	73%	68%
Nebyl(a) dobře připraven(a) k maturitě/závěrečné zkoušce	51%	48%	56%
Měl(a) jsem problém s absolvováním praktické části výuky	47%	40%	43%
Obávám se, že bude obtížnější najít zaměstnání	46%	29%	34%
V souvislosti s epidemií oddálím vstup do práce/půjdu studovat	34%	24%	25%
Nemohl(a) účastnit stáže/pobytu v zahraničí	21%	25%	23%

Epidemie dále nepříznivě ovlivnila i sociální vazby žáků s učiteli i spolužáky navzájem a měla negativní vliv na motivaci žáků ke studiu. **Chybějící kontakt s učiteli a spolužáky** uvádělo kolem dvou třetin až tří čtvrtin žáků jednotlivých kategorií vzdělání, mírně větší dopad se projevil u absolventů SOŠ než u vyučených a absolventů oborů L0 (74 % žáků klasických

SOŠ oproti 63 % vyučených, resp. 68 % žákům kategorie L0). Tento chybějící kontakt pak ovlivnil i **sníženou motivaci žáků ke studiu**, nejčastěji opět v případě žáků SOŠ (73 %).

Z pohledu vstupu na trh práce se část žáků obává **zhoršení možnosti získání zaměstnání**, především v případě vyučených (46 %), a u části žáků tato **krize podpořila jejich rozhodnutí raději vstup na trh práce oddálit** a jít ještě dále studovat (24 % – 34 %).

8.2 Vliv distanční formy výuky na kvalitu studia a psychický stav žáků

Z hlediska širších souvislostí a dopadů distanční výuky nejen na úroveň dosažených znalostí a kompetencí, ale i na osobní život žáků a sladění studijního a osobního života asi dvě třetiny žáků mezi pozitivními dopady uváděly, že v důsledku distanční výuky **získaly více času pro sebe** (60 % – 65 %). Méně než polovina respondentů si **zlepšila prospěch** (38 % – 46 %) nebo **získala nové digitální kompetence**. Přínos v oblasti digitálních kompetencí uváděli přitom zejména vyučení (42 %) a absolventi SOŠ (41 %), méně často absolventi oborů L0 (29 %). Přibližně desetina žáků uvedla, že **distanční výuka vedla k celkovému zlepšení jejich životní situace, v rodině nebo okolí** (11 % – 14 %).

Zaměříme-li se naopak na **negativní dopady distanční výuky** jak v oblasti získaných kompetencí, tak i sociálních dopadů a vlivu na psychiku žáků, pak žáci uváděli, že pociťovali vysokou **demotivaci ke studiu** v důsledku distanční výuky. Zejména se to týkalo žáků maturitních oborů (65 %, resp. 67 % žáků v kategorii L0), méně často pak žáků učebních oborů (46 %). Více než polovina žáků maturitních oborů (55 %) a více než třetina učňů si stěžuje, že distanční výuka vedla k **rozhození denního režimu a k nedokončování úkolů**. Méně často vedla distanční výuka také k **omezení sociálního kontaktu ve škole**, případně až ke ztrátě přátelství, přitom tyto obtíže opět vnímali významněji žáci maturitních oborů (40 %, resp. 41 % žáků v kategorii L0) než učebních (30 %).

Tab. 8.2: Co Vám přinesla distanční výuka ve šk. roce 2020/21? (v % odpovědí z počtu respondentů, kteří odpověděli alespoň na jednu otázku z baterie, možnost více odpovědí současně).[14]

	Stř. s VL - kat.H	Stř. s MZ - kat. M	Stř. - kat. L0 - celkem
Počet respondentů	**250**	**869**	**203**
Více volného času pro sebe	60%	60%	65%
Demotivaci ke studiu (nechuť se učit, přijímat nové znalosti)	46%	65%	67%
Zlepšení prospěchu	46%	38%	40%
Nové digitální kompetence (nové dovednosti na PC)	42%	41%	29%
Rozhození denního režimu/nedokončování úkolů	36%	55%	55%
Omezení sociálního kontaktu ve škole, ztráta přátelství	30%	40%	41%
Finanční nedostatek (žádné brigády, méně kapesného, atd.)	28%	36%	37%
Zhoršení psychického stavu	26%	53%	40%
Zhoršení prospěchu	18%	22%	26%
O hodně méně volného času pro sebe	12%	20%	20%
Celkové zlepšení mé životní situace (v rodině, v okolí, atd.)	11%	14%	11%
Rozpad partnerství	7%	10%	9%

Distanční výuka měla o něco větší dopad na žáky maturitních oborů i z hlediska **omezení finančních zdrojů** v důsledku ztráty brigád, snížení kapesného a podobně. Finanční nedostatek uvádělo 36 %, resp. 37 % žáků maturitních oborů, ale jen 28 % učňů.

Poměrně vysoké procento žáků, opět zejména ve skupině maturitních oborů, v důsledku distanční výuky pociťovalo **zhoršení psychického stavu** (53 %, resp. 40 % oproti 26 %

[14] Procenta vztažena k počtu absolventů, kteří odpověděli alespoň na jednu otázku z baterie.

vyučených). Tento negativní dopad na psychiku mohl souviset také s dalšími problémy – velkým omezením volného času pro sebe (12 % – 20 % žáků) nebo rozpadem partnerství (7 % –10 % žáků).

Zatímco část žáků si v důsledku distanční výuky zlepšila prospěch, u části žáků naopak došlo ke zhoršení prospěchu, a to nejčastěji v kategorii L0 (26 %).

Zaměříme-li se podrobněji na skupinu žáků, kteří uvedli, že v důsledku pandemie a distanční výuky došlo ke zhoršení jejich psychického stavu, pak **v rámci skupiny vyučených uvedlo zhoršení psychického stavu 26 % respondentů**. 19 % respondentů přitom uvedlo časté střídání nálad, 17 % mělo dlouhodobě špatnou náladu, 15 % reagovalo cíleným omezením sociálních kontaktů a pociťovalo nechuť jít mezi lidi. Okrajově pak respondenti uváděli také zvýšení závislostního chování či užívání návykových látek, sebepoškozování a poruchy příjmu potravy nebo jiné psychické problémy (mezi nimi především deprese).

Ve skupině žáků maturitních oborů SOŠ uvedlo zhoršení psychického stavu 53 % žáků. Z toho při možnosti více odpovědí 40 % žáků uvádělo časté střídání nálady, 39 % mělo dlouhodobě špatnou náladu, smutek, stavy úzkosti, 28 % reagovalo cíleným omezením sociálních kontaktů a nechutí jít mezi lidi, 9 % uvedlo zvýšení závislostního chování či užívání návykových látek, 7 % sebepoškozování, poruchy příjmu potravy a 5 % žáků se potýkalo s jinými psychickými problémy, nejčastěji s depresí nebo úzkostí, a dále také s pocity osamělosti, nerozhodnosti a zažívalo problémy v rodině a podobně.

V kategorii žáků oborů L0 uvedlo zhoršení psychického stavu 40 % respondentů. Z toho 31 % žáků uvedlo časté střídání nálady a dlouhodobě špatnou náladu, smutek, stavy úzkosti, cílené omezení sociálních kontaktů a nechuť jít mezi lidi se týkaly 19 % respondentů, 7 % žáků uvedlo zvýšení závislostního chování či užívání návykových látek, 4 % sebepoškozování a poruchy příjmu potravy.

Tab. 8.3 K jakému zhoršení Vašeho psychického stavu došlo? (v % odpovědí, možnost více odpovědí)[15]

	Stř. s VL - kat. H	Stř. s MZ - kat. M	Stř. - kat. L0 - celkem
Počet	**250**	**869**	**203**
Počet respondentů, kteří uvedli zhoršení psych. stavu	65	459	82
% resp., kteří uvedli zhoršení psychického stavu	26%	53%	40%
Z toho:			
Časté střídání nálady	19%	40%	31%
Dlouhodobě špatná nálada, smutek, stavy úzkosti	17%	39%	31%
Cílené omezení sociálních kontaktů, nechuť jít mezi lidi	15%	28%	19%
Zvýšení závislostního chování či užívání návykových látek	2%	9%	7%
Sebepoškozování, poruchy příjmu potravy	4%	7%	4%
Jiné psychické problémy, uveďte:	2%	5%	4%

[15] Procenta jsou vztažena k počtu všech absolventů, kteří odpověděli na otázku k distanční výuce a jejím dopadům. Vzhledem k tomu, že respondenti měli možnost výběru více odpovědí současně, součet odpovědí přesahuje 100 %.

9. Zhodnocení připravenosti pro vstup na trh práce nebo pokračování ve vzdělávání

Z pohledu celkové připravenosti pro vstup na trh práce a do zaměstnání mezi jednotlivými kategoriemi vzdělání nejsou větší rozdíly, jak vyučení, tak i maturanti ji hodnotí kladně z přibližně 80 %. V kategorii L0 je ovšem hodnocení celkové spokojenosti z hlediska podílu velmi dobře připravených mírně nižší (11 % oproti 17 %) než v ostatních kategoriích vzdělání, což koresponduje i s předchozím hodnocením jednotlivých kompetencí, které je rovněž nižší než v ostatních sledovaných kategoriích.

Graf 9.1: Jak hodnotíte svoji připravenost pro výkon zaměstnání/podnikání? (v % odpovědí, N = 905)

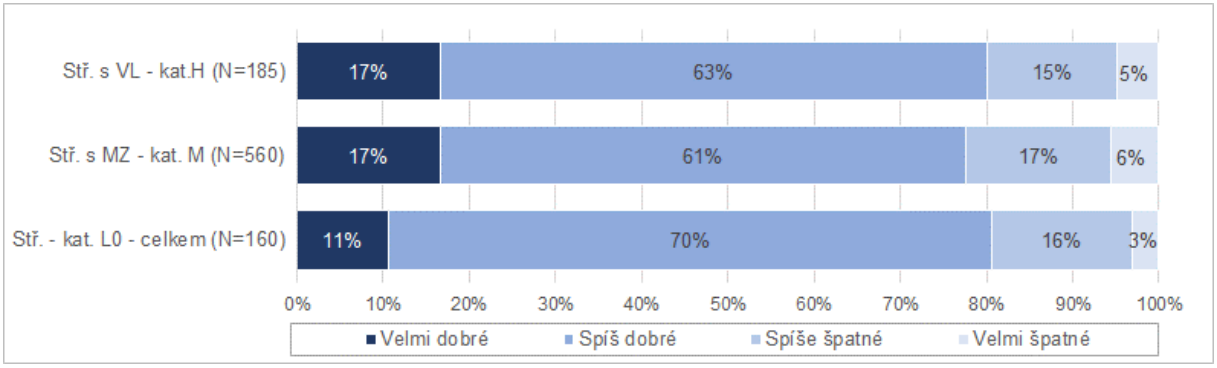

V rámci šetření jsme zjišťovali, jaké dovednosti a znalosti absolventům chybí na základě možnosti uvést otevřenou odpověď. Tento způsob umožňuje zjistit celou šíři problémů, kterou budoucí absolventi v souvislosti se vstupem na trh práce nebo do terciárního vzdělávání vnímají. Na druhé straně odpovědi jsou často poměrně komplexní, a jejich kategorizace tedy může být jen přibližná. Z tohoto důvodu mají procentuální hodnoty jen orientační vypovídací schopnost. Zároveň v následujícím textu pro podrobnější představu citujeme vybrané odpovědi budoucích absolventů.

Nejčastěji žáci odpověděli, že jim nic nechybí, resp. že nejsou schopni toto dopředu určit (55 % vyučených, 29 % absolventů maturitních oborů kategorie M, 35 % absolventů oborů L0).

Budoucím absolventům pro vstup na trh práce jednoznačně nejčastěji, patrně i v souvislosti s pandemií covidu-19, chybí **praxe a praktické znalosti o tom, jak to v praxi „chodí“** (méně často vyučeným – 26 %, častěji absolventům maturitních oborů – 33 %, resp. 32 %).

Přibližně 5 % – 7 % budoucích absolventů jako hlavní problém pro budoucí uplatnění nebo pro vstup do terciárního vzdělávání identifikovalo **nedostatečnou úroveň cizího jazyka**. **Nedostatečné odborné znalosti** jsou hlavní překážkou pracovního uplatnění nebo studia pro 3 % – 6 % dotázaných, kolem 6 % respondentů dále naráží zejména na nedostatky ve **vybraných teoretických předmětech**, např. v biologie, matematice nebo společenských vědách. Tento problém se soustřeďuje v maturitních oborech a souvisí především s nedostatečnou připraveností žáků odborného vzdělávání na přijímací řízení na VŠ.

Graf 9.2: Jaké znalosti a dovednosti Vám osobně pro vstup na trh práce nebo do dalšího vzdělávání chybí? (v % kategorizovaných otevřených odpovědí, N = 305).[16]

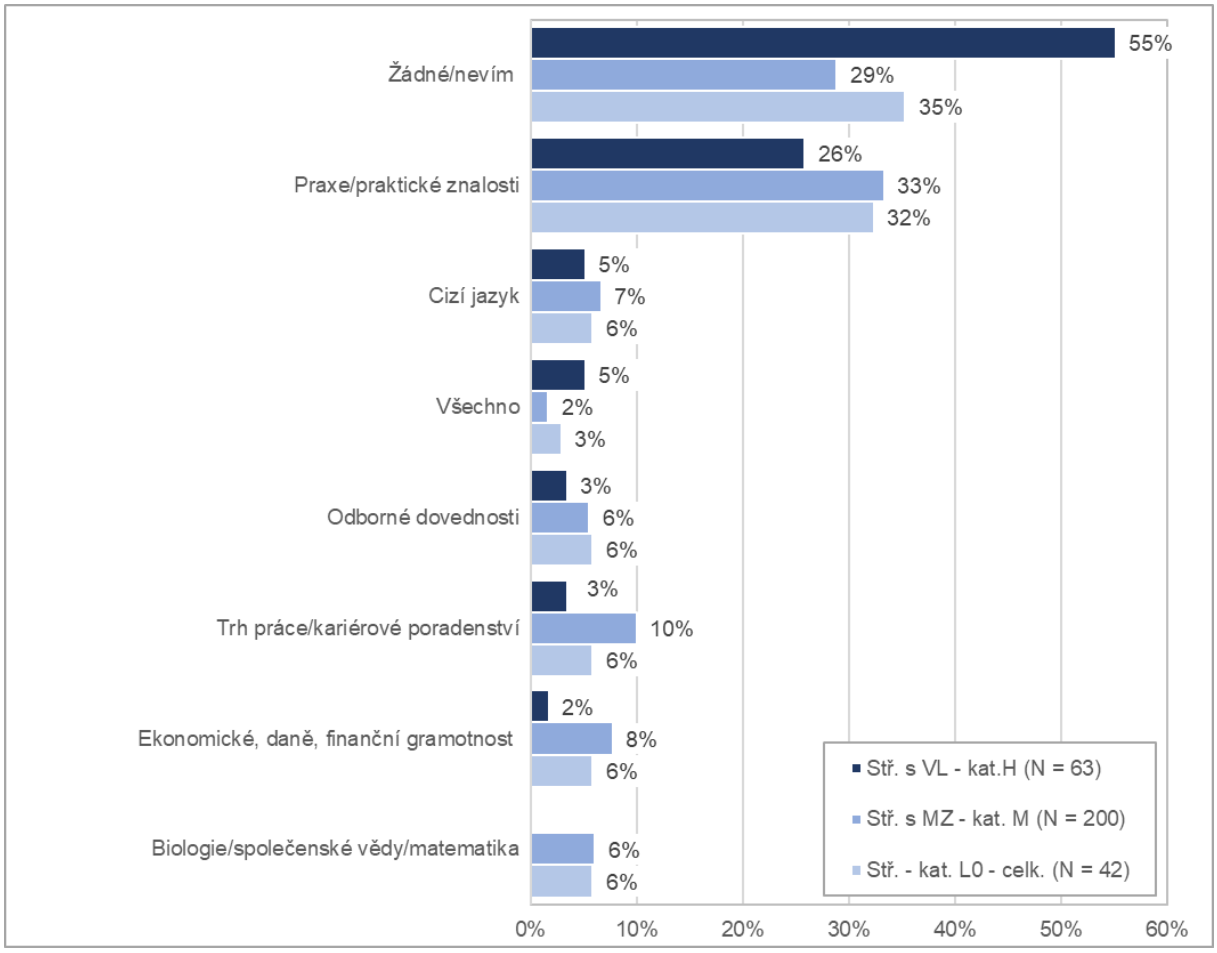

Nezanedbatelné procento absolventů zejména maturitních oborů považuje za hlavní překážku úspěšného vstupu na trh práce nedostatečné znalosti v oblasti ekonomie, práva, finanční gramotnosti (6 % absolventů SOŠ, 8 % absolventů v kategorii L0). Tyto nedostatky pak částečně souvisejí i s dalším problémem, na který absolventi upozorňovali, a to je celkově nízká orientace na trhu práce, kdy budoucí absolventi uvádějí, že nevědí, v jakých podnicích nebo na jakých pozicích by se mohli uplatnit, jaký plat požadovat, jaké jsou náležitosti pracovní smlouvy, práva a povinnosti zaměstnanců a zaměstnavatelů, jak si hledat zaměstnání, náležitosti vyžadované pro zahájení podnikání a podobně. Tato značná nejistota části budoucích absolventů může opět souviset s pandemií covidu-19, která omezila možnosti brigád a praxe v průběhu studia, a tedy i možnost postupného získávání konkrétních pracovních zkušeností ve firmách, navazování pracovních kontaktů i pracovněprávního povědomí. V důsledku pandemie covidu-19 je tak vstup na trh práce často méně postupným procesem a je v důsledku toho patrně náročnější než v období před covidem. Pro ilustraci šíře problémů absolventů s nedostatkem znalostí i zkušeností z pohledu požadavků trhu práce uvádíme v následujícím textu vybrané příklady odpovědí respondentů k jednotlivým kategoriím problémů. Tyto příklady představují pouze ilustraci a nejsou tedy reprezentativní.

[16] Otázka byla dobrovolná, do analýzy byli zařazeni jen respondenti, kteří na otázku odpověděli.

UKÁZKY ODPOVĚDÍ RESPONDENTŮ – **ZNALOSTI A DOVEDNOSTI, KTERÉ ABSOLVENTŮM NEJVÍCE CHYBÍ PRO VSTUP NA TRH PRÁCE NEBO PRO POKRAČOVÁNÍ VE VZDĚLÁVÁNÍ**[17]

- **Praktické znalosti a praxe v oboru**
  - *Hluboké a využitelné praktické znalosti oboru (především programování). Škola poskytuje bohužel jen velmi obecný pohled do oboru, ale ve většině případů jsou nabyté informace zastaralé nebo jiným způsobem nevyužitelné v praxi.*
  - *Chybí mi praktická část, takže nemám moc přehled o tom, jak to všechno v zaměstnání chodí.*
  - *Chtěl bych mít pocit, že když půjdu dělat do servisu, že nic nepokazím, abych nedostal výpověď, toho se bojím.*
  - *Chybí mi to, že ve skutečnosti vlastně nevím, jak to „chodí“*
  - *Praxe z oboru. Vědět, jak se hýbou atomy a elektrony ve vodiči je sice hezké, ale v praxi mi to nic nepomůže.*
  - *Praxe, kvůli koronaviru jsme byli připraveni o možnost získávat zkušenosti v praxi, které nám budou chybět*

- **Ekonomika, daně, finanční gramotnost**
  - *Vše okolo papírování a ekonomiky*
  - *Znalosti z oblasti financí a podnikání*
  - *Co takhle začít více učit o praktických věcech, za které budou studenti později rádi a opravdu je využijí? Odvádění daní, daňová přiznání, finanční gramotnost, práva a povinnosti občanů, jak pracovat s emocemi... Použiji výraz z ekonomiky – co takhle nějaké obecné „know-how“ na život po škole, po maturitě? Protože mně osobně přijde, že ano, sice jsem zvládla složit maturitní zkoušku (které je nejen v mých očích směšně a zastarale přezdíváno jako zkouška dospělosti) a super, mám ten … kus papíru. Ale co teď? Pokud nevím, jít na VŠ se zdá jako dobrý nápad, pokud k tomu mám předpoklady a finance. A pokud ne, holt smůla a makej.*

- **Znalosti trhu práce**
  - *Přehled o podnicích, které by o mě měly zájem. Byla nám pouze neustále nucena práce ve zbrojovce.*
  - *Rozhovory o školách a dalších možnostech. Ano, každý si to může najít na internetu, ale ne všechno člověk najde. Pokud neví jak.*
  - *Jak danit, jak sepisovat smlouvy, jak si vyjednávat lepší podmínky, jak poznat dobrého zaměstnavatele.*
  - *Uplatnění po studiu na VŠ oboru, který jsem si vybrala. Mají uvedeno, co budu ovládat, ale ocenila bych, kdybych našla konkrétní pracovní pozici, příp. obsah práce. Nedovedu si představit, co budu umět, takže nemůžu posoudit, zda v místě svého bydliště najdu zaměstnání.*
  - *Nevím vůbec, jak se mám pohybovat na trhu práce či jak si správně vést veškerou svou dokumentaci (př. daňová přiznání, zdravotní a sociální atd.).*
  - *Jak hledat práci, jak zapůsobit na zaměstnavatele, kolik má profese průměrný plat…*
  - *Schopnost napsat si životopis, schopnost vystupovat před zaměstnavatelem*

- **Cizí jazyky**
  - *Pro uplatnění na trhu práce mi chybí akorát znalost cizího jazyka, kterou si hodlám doplnit mimo školu, protože úroveň výuky cizího jazyka na škole je opravdu nízká.*
  - *Znalost jazyků. Z dlouhodobého hlediska bych byl radši, kdybych mohl studovat němčinu s angličtinou než to, že se musím v prváku rozhodnout mezi tím či tím. Aj je základ. … Druhý jazyk je pro mě jako důležitý.*

[17] Odpovědi byly zkráceny a nespisovné výrazy vynechány.

Závěry a shrnutí

Na závěr textu uvádíme shrnutí základních výsledků šetření podle jednotlivých témat.

Zaměřme se tedy nejprve na **kariérové rozhodování žáků**, a to jak ve vztahu k oboru, tak i k volbě úrovně vzdělání, resp. jednotlivých kategorií vzdělání.

- Z hlediska výběru oboru na střední odborné škole můžeme shrnout, že nejdůležitější motivaci pro výběr oboru představuje pro budoucí žáky těchto škol **zájem o obor** a druhým nejčastějším faktorem, který žáci zvažují při své kariérové volbě, je **snadné uplatnění na trhu práce.** Více než polovina žáků bere v úvahu **blízkost a dostupnost** školy a předpokládané **finanční ohodnocení v oboru.** Porovnáme-li tyto výsledky s předchozími realizovanými šetřeními, můžeme konstatovat, že pořadí motivujících faktorů pro volbu oboru zůstává dlouhodobě stejné. Shrneme-li základní rozdíly mezi sledovanými kategoriemi, tak zájem o obor a snadné uplatnění na trhu práce je častěji motivací pro žáky vstupující do maturitních oborů (kategorie M i L0), naopak **učňové více zvažují blízkost školy a podstatně častěji na jejich volbu působí negativní faktory, jako jsou horší prospěch nebo nepřijetí do jiného oboru. To se patrně následně promítá i do horšího vztahu části vyučených k oboru a relativně vyššímu procentu vyučených, kteří se v oboru uplatnit nechtějí. Jako motivace budoucích učňů slouží také nabídka stipendií poskytovaných žákům vybraných oborů. Z pohledu dopadu na motivaci žáků k výběru oboru ovlivnil tento nástroj asi 14 % žáků, což z hlediska vývoje za poslední roky představuje jen velmi malý nárůst (4 p. b. oproti roku 2018). Žáci vstupující do kategorie L0** byli podobně jako budoucí žáci SOŠ motivováni hlavně zájmem o obor a situací na trhu práce, ve srovnání s učni a maturanty na SOŠ při svém rozhodování více reflektovali situaci v regionu a poptávku zaměstnavatelů a očekávané finanční ohodnocení v oboru. Významnou specifickou roli hrála možnost získání výučního listu ve 3. ročníku v rámci experimentu. Naopak nepřijetí do oboru bylo pro výběr vzdělávací dráhy poměrně málo významné.
- Z pohledu vlivu systému **kariérového poradenství** na rozhodování žáků výsledky ukázaly, že většina žáků se o oboru rozhodovala sama, přibližně čtvrtina s podporou rodiny a čtvrtinu žáků dále ovlivnili kamarádi nebo lidé z praxe. Přímý vliv profesionálních kariérových poradců nebo učitelů na kariérovou volbu žáků byl podstatně nižší. Učitelé a výchovní poradci přímo ovlivnili výběr oboru a školy u přibližně desetiny žáků. Vliv poradenských pracovníků v pedagogicko-psychologické poradně nebo na úřadech práce byl ještě nižší.
- **Rozhodování mezi učební a maturitní úrovní vzdělání**, resp. mezi jednotlivými kategoriemi vzdělání často není jednoznačné. **Nejvíce jednoznačnou volbu z tohoto pohledu realizovali žáci vstupující do klasických oborů SOŠ,** z nich tři čtvrtiny (76 %) chtěly původně studovat právě na SOŠ a dalších 21 % zvažovalo jiný typ maturitního vzdělání (12 % obory kategorie L0 a 9 % výběr gymnázia). I pro žáky, kteří nebyli zpočátku rozhodnuti studovat obor na SOŠ, tedy platí, že zvažovali především výběr mezi dalšími typy maturitního vzdělání, jen okrajově uvažovali o učebním oboru. **Jiná situace je v kategorii vyučených, kde se původně chtělo vyučit kolem 64 % žáků, takže více než třetina žáků měla původně vyšší ambice a uvažovala o maturitním oboru. Mnohem méně jednoznačně probíhalo rozhodování ve skupině žáků maturitních oborů s odborným výcvikem kategorie L0, kde žáci uvažovali o celém spektru typů vzdělání, od učebních oborů až po gymnázium**.

I v této kategorii se kolem 90 % žáků rozhodovalo mezi různými typy maturitního vzdělání, nejčastěji kromě oborů L0 zvažovali studium SOŠ. Do rozhodování v některých případech vstoupila i možnost vzdělávat se v oboru L0 s experimentem. Z žáků, kteří studovali v experimentu kombinujícím obor L0 s oborem H, zvažovalo tento typ vzdělání 45 % z nich a 18 % chtělo studovat L0 bez experimentu.

- **Do rozhodování o tom, zda žák zvolí maturitní nebo učební obor, vstupuje celá řada faktorů**, včetně špatného prospěchu, ale i obav z nezvládnutí maturitní zkoušky nebo konkrétních předmětů. Svoji roli hraje i sociální zázemí. Pro výběr odborného vzdělání na střední škole byl zásadní motivací ve všech kategoriích vzdělání **výběr prakticky zaměřeného studia**. V kategorii maturitních oborů je pak dominantním důvodem **snaha získat maturitní vzdělání** (94 %, resp. 92 % v kategorii L0) a **mít možnost pokračovat na VŠ/VOŠ** (80 %, resp. 47 % v kategorii L0). Přestože volba maturitního vzdělání na odborných školách je velmi často spojena s uvažováním o případném dalším pokračování ve VŠ studiu, pro menší část žáků zůstává výběr odborného maturitního vzdělání cestou k získání kvalifikace a přímému vstupu na trh práce.

Podstatnou součástí zhodnocení úspěšnosti kariérové volby představuje zpětná reflexe a spokojenost absolventů se zvoleným oborem i úrovní vzdělání.

- Nejkomplexnější vyjádření vztahu žáků k absolvovanému oboru představuje **tzv. míra identifikace s oborem**, jež vyjadřuje podíl absolventů, kteří by si v případě, že by mohli svoji studijní volbu zopakovat, vybrali stejný obor studia. **Stejný obor by si zvolilo 64 % absolventů SOŠ (kategorie M), kolem 30 % absolventů by zvolilo jiný obor a asi 6 % by dalo přednost všeobecnému vzdělání. V kategorii vyučených je spokojenost s oborovým zaměřením nižší a stejný obor by si znovu vybrala jen lehce nadpoloviční většina absolventů (57 %), podobně to platí i pro kategorii L0 (59 %).**

- Důvodem nespokojenosti s oborem je nejčastěji **ztráta zájmu o obor a zájem o více praktickou výuku, především v případě SOŠ**. Podstatným zjištěním je skutečnost, že **v kategorii vyučených jsou jako důvod volby jiného oboru oproti maturitním oborům asi dvojnásobně častěji zmiňovány nevyhovující podmínky na trhu práce, zejména nízké platové ohodnocení, obtížné hledání zaměstnání a neperspektivnost oboru.** Potvrzují se tak výsledky předchozích průzkumů, které již dlouhodobě ukazují, že **nespokojenost vyučených s jejich oborem a zvolenou vzdělávací dráhou výrazněji souvisí s uplatněním na trhu práce. V kategorii L0 se** objevuje jako důvod nespokojenosti s oborem kromě ztráty zájmu o obor a zájmu o více praktickou výuku častěji odpověď, že **žák by dal přednost jinému oboru z důvodu nízké úrovně výuky nebo potřeby více teoretické výuky kvůli lepší připravenosti ke studiu VŠ a VOŠ.** Toto zřejmě souvisí s „širokým rozkročením“ oborů L0, které mají žáka připravit jak v oblasti odborného výcviku (nebo získání výučního listu), tak i k maturitě, případně i na zkoušky na VŠ.

- **Zaměříme-li se na spokojenost žáků se zvolenou kategorií vzdělání**, pak **stejnou kategorii vzdělání by si nejčastěji znovu zvolili absolventi středního vzdělání s maturitní zkouškou (kategorie M) (74 %). Ve skupině vyučených byl podíl těch, kteří by svoji vzdělanostní volbu zopakovali, nižší (61 %).** Poměrně vysoký podíl vyučených by tedy při opakované (hypotetické) volbě dal přednost vzdělání zakončenému maturitní zkouškou. **V kategorii absolventů středního vzdělání s maturitní zkouškou a odborným výcvikem kategorie L0 (bez experimentu)** by si

tuto kategorii vzdělání L0 zvolilo znovu 59 % respondentů (z toho 41 % L0 bez experimentu a 18 % kategorii L0 s možností získat výuční list ve 3. ročníku). Relativně vysokou spokojenost se zvoleným typem vzdělání uvedli absolventi kategorie L0 s experimentem, z nich by 64 % volilo opět obor L0 s experimentem a dalších 10 % by upřednostnilo kategorii L0 bez experimentu (celkově tedy 74 %). **Z pohledu opakované volby vzdělání se v současnosti jeví, že spokojenost žáků kategorie L0 s experimentem je s tímto typem vzdělání relativně vyšší než spokojenost absolventů, kteří možnost zakončit studium i výučním listem neměli.**

- **Podíváme-li se opět podrobněji na důvody nespokojenosti absolventů se zvolenou kategorií vzdělání**, pak **vyučení** nejčastěji uváděli, že jim **chybí maturita,** zatímco **budoucí absolventi SOŠ** by preferovali jiný typ vzdělání z důvodu **zájmu o více prakticky zaměřenou výuku a nízké úrovně vzdělání.** V případě žáků, kteří se vzdělávali **v kategorii L0,** je nejčastějším důvodem hypoteticky odlišné volby úrovně vzdělání zájem o více prakticky zaměřené vzdělání.

Součástí šetření je sledování přechodu absolventů na trh práce, kdy se v I. etapě šetření zaměřujeme na **zmapování pracovních a studijních plánů** budoucích absolventů.

- Porovnáme-li kategorii učebních a maturitních oborů, pak dynamika vstupu na trh práce je výrazně odlišná. Do pracovního poměru jako zaměstnanec plánuje po ukončení střední školy vstoupit přibližně polovina absolventů kategorie L0 (56 %) a vyučených (49 %), ale jen asi čtvrtina absolventů SOŠ (25 %). Podobné je to i při pohledu na další studijní záměry v denní formě studia, kdy naopak pokračovat na VŠ/VOŠ plánuje kolem 75 % maturantů na SOŠ, 43 % vyučených má zájem o nástavbové denní studium, ale jen 33 % maturantů kategorie L0 chce pokračovat v denním studiu na VŠ/VOŠ. 6 % absolventů kategorie L0 pak zvažuje denní nástavbu. Podíly budoucích absolventů, kteří chtějí podnikat jako OSVČ, se v jednotlivých kategoriích vzdělání příliš neliší a nejsou výrazné rozdíly ani v jejich zájmu najít si brigádu nebo práci v zahraničí.
- Jedním z kritérií úspěšného přechodu na trh práce je **uplatnění absolventů ve vystudovaném oboru.** Z výsledků analýzy vyplývá, že **nejčastěji se chtějí uplatnit přímo v oboru a v příbuzném oboru absolventi SOŠ (71 %), podobně je tomu i u absolventů kategorie L0 (67 %).** Naopak méně často mají zájem o práci v oboru nebo v příbuzném oboru vyučení (62 %). **Odejít zcela mimo svůj absolvovaný obor plánují nejčastěji vyučení** (31 % úplně mimo obor a 7 % do oboru, který chtějí studovat po vyučení). V maturitních oborech má část absolventů zájem pracovat mimo obor střední školy, ovšem v oboru, který plánují vystudovat na VŠ/VOŠ. V důsledku toho je procento absolventů maturitních oborů, kteří chtějí odejít zcela mimo obor (ať už studovaný na střední škole, nebo VŠ/VOŠ), nižší než u vyučených a dosahuje 15 %, resp. 20 % (v kategorii L0).
- Porovnáme-li důvody odchodu za prací mimo obor, pak ve všech kategoriích vzdělání je dominantním důvodem plánovaného odchodu za prací do jiného oboru **ztráta zájmu o obor**. V kategorii **vyučených** jsou pak tradičně více zastoupeny i **původní nezájem pracovat v oboru a důvody související s charakterem a podmínkami práce a jejím oceněním**, nevyhovující pracovní podmínky a nízký plat. Zatímco tedy plánované **odchody absolventů SOŠ za prací mimo obor častěji vycházejí z jejich vlastní motivace, u vyučených jsou mírně častěji reakcí na nevýhodnou situaci na trhu práce.**

V současnosti je důležitým specifikem pandemie covidu-19, která ovlivnila jak výuku, tak i vstup na trh práce. V rámci šetření byl zjišťován dopad na výuku, psychiku žáků, sociální kontakty i další pracovní nebo studijní záměry.

- Kolem 80 % absolventů v souvislosti s krizí způsobenou pandemií covidu-19 a z hlediska jejího dopadu na samotné studium a studijní výsledky uvedlo, že **získali méně znalostí nebo dovedností**, než kdyby probíhala normální (nedistanční) výuka Přibližně polovina dotázaných uvedla, že **výuka v souvislosti s pandemií covidu-19 negativně ovlivnila jejich připravenost k maturitě nebo závěrečné zkoušce.**
- Pandemie se negativně promítla zejména do **oblasti praktické výuky i možnosti získat praktické zkušenosti během studia,** kdy žáci kvůli pandemii nemohli pracovat na brigádách a získávat pracovní zkušenosti v době studia. Omezena byla i možnostech účastnit se stáží a pobytů v zahraničí. **Pandemie dále nepříznivě ovlivnila i sociální vazby žáků s učiteli i spolužáky a měla negativní vliv na motivaci žáků ke studiu.** Z pohledu vstupu na trh práce se část žáků obávala z důvodu krize spojené s pandemií **zhoršení možnosti získání zaměstnání**, (především v případě vyučených) a u části žáků tato **krize podpořila jejich rozhodnutí raději vstup na trh práce oddálit** a jít ještě dále studovat.
- Z hlediska širších souvislostí a dopadů distanční výuky nejen na úroveň dosažených znalostí a kompetencí, ale i na osobní život žáků a sladění studijního a osobního života se na jedné straně objevily i pozitivní dopady na žáky, kdy **získali více času pro sebe,** a někteří si dokonce **zlepšili prospěch** nebo **získali nové digitální kompetence**. Na druhé straně se objevila řada **negativních dopadů distanční výuky** jak v oblasti získaných kompetencí, tak i sociálních dopadů a vlivu na psychiku žáků (demotivace ke studiu, rozhození denního režimu a nedokončování úkolů, omezení finančních zdrojů v důsledku ztráty brigád, zhoršení psychického stavu).

Další oblastí, na kterou se šetření zaměřilo, je hodnocení získaných kompetencí.

- Zaměříme-li se na hodnocení kompetencí, které žáci během svého studia nebo vyučení na střední škole získali, pak žáci **hodnotí příznivě především odborné teoretické znalosti a dovednosti (88 %) i všeobecné znalosti (82 %) a schopnost pracovat samostatně a bez dozoru (85 %).** Odborné praktické znalosti a dovednosti jsou hodnoceny méně příznivě (78 % žáků). Přibližně tři čtvrtiny žáků se vyjádřily kladně k celé řadě soft skills a dále i k získaným počítačovým dovednostem. K tradičně **hůře hodnoceným kompetencím** patří **schopnost komunikace v cizím jazyce** (72 %), i když zde je možné v čase sledovat příznivý trend. Nejhůře hodnotí schopnost komunikovat v cizím jazyce žáci učebních oborů (63 %) a dále pak žáci kategorie L0 (69 %). Naopak pozitivnější je ve skupině žáků SOŠ (74 %). Slabší je hodnocení **skutečné schopnosti pracovat na strojích, s materiálem, s klienty apod**. a hodnocení **znalosti nových technologií a aktuálních postupů** (tyto dovednosti pozitivně hodnotí 65 % respondentů). V těchto dovednostech a znalostech jsou ovšem určité rozdíly mezi vyučenými a maturitními obory, kdy lepší hodnocení uvádějí vyučení. Z pohledu připravenosti na přímý vstup na trh práce téměř polovina žáků postrádá **schopnost prezentovat se zaměstnavatelům** (45 % respondentů není dobře připraveno) a pociťují často **nedostatek informací o trhu práce a chybí jim znalosti pracovněprávní problematiky.** V porovnání jednotlivých kategorií se ukazuje slabší hodnocení získaných kompetencí v kategorii L0, a to jak ve srovnání s vyučenými, tak i s maturitními obory kategorie M.

- Kromě získané úrovně kompetencí je třeba zkoumat i to**, jak důležité jsou tyto kompetence pro uplatnění absolventů nebo pro jejich pokračování ve vzdělávání.** Prakticky u všech sledovaných kompetencí je hodnocení důležitosti vyšší než procento absolventů, kteří jsou s jejich úrovní spokojeni. Jinými slovy **část absolventů se necítí být dobře připravena v získané úrovni kompetencí, které považují za důležité.** Nejčastěji jsou tyto disproporce v oblasti **soft skills**, u absolventů SOŠ a oborů kategorie L0 i v oblasti odborných znalostí a dovedností. Nedostatečnou úroveň vzhledem k důležitosti pak absolventi uvádějí i v případě **schopnosti komunikovat v cizím jazyce**. Nesoulad najdeme i u **schopnosti prezentovat se zaměstnavatelům**, **v oblasti informací o trhu práce, v pracovněprávní problematice a ekonomických znalostech a dovednostech**, které části absolventů chybí.

Obory kategorie L0 patří mezi ty obory, kdy je poměrně vysoká neúspěšnost v maturitní zkoušce. Jako jedno z možných řešení se **ukazuje propojení oborů L0 s učebními obory kategorie H s možností získání výučního listu ve 3. ročníku**, které by žákům v případě neúspěchu u maturitní zkoušky zajistilo alespoň vyučení. Toto propojení oborů L0 a H probíhalo jako experiment. Součástí šetření proto bylo i zhodnocení přínosů, resp. nevýhod kombinace oboru kategorie L0 a učebního oboru kategorie H.

- Na jedné straně z výsledků vyplývá, že **naprostá většina (93 %) žáků hodnotí možnost získat výuční list i maturitu zároveň kladně z důvodu lepšího uplatnění a také (92 %) že získání výučního listu pro ně představuje větší jistotu s tím, že výuční list jim poskytne odbornou kvalifikaci i v případě nezvládnutí maturity.** Na druhé straně přibližně třetina dotázaných žáků (34 %) uvedla, že výuka/praxe zaměřená na získání výučního listu byla na úkor přípravy na maturitní zkoušku, a 15 % respondentů se obává přílišné náročnosti kombinace přípravy na získání výučního listu i maturity. 5 % žáků se ve 3. ročníku nepodařilo získat výuční list a 8 % žáků se obává, že se jim nepodaří udělat maturitní zkoušku. **Z výsledků tak vyplývá, že kombinace oborů L0 a H je naprostou většinou žáků vnímána jako určitá pojistka, že získají alespoň výuční list a neskončí v případě neúspěchu u maturity bez dokončeného vzdělání. Zhruba třetina žáků naopak hodnotí přípravu na výuční list jako příliš zatěžující z hlediska kvalitní přípravy pro zvládnutí maturitní zkoušky.**

Podstatnou podmínkou úspěšného uplatnění na trhu práce je ukončení vzdělání a získání kvalifikace. Součástí šetření proto byly i otázky zaměřené na zmapování problémů, u kterých hrozilo, že by mohly přerůst do **předčasného odchodu žáků ze vzdělávání**, případně do nezvládnutí maturitní nebo závěrečné zkoušky.

- S výraznějšími potížemi se zvládnutím učiva, kdy žákům hrozil předčasný odchod během studia (případně nezvládnutí závěrečné zkoušky), se potýkalo **10 % žáků učebních oborů, 13 % žáků maturitních oborů SOŠ** a ve významném riziku nezvládnutí maturity a hrozby předčasného odchodu ze střední školy se ocitlo také kolem **10 % žáků oborů kategorie L0**. K důvodům potíží patřila zejména pandemie covidu-19 a distanční výuka, vysoká obtížnost maturitní zkoušky, špatná úroveň výuky a přípravy na maturitní zkoušku a dále řada osobních, psychických, sociálních nebo rodinných problémů. Řada těchto problémů byla vzájemně provázána a určitým způsobem zesilována právě probíhající pandemií a nutností distanční výuky.

Na závěr můžeme konstatovat, že pro vstup na trh práce, resp. pokračování ve vzdělávání, se cítí být dobře nebo velmi dobře připraveno kolem 80 % absolventů středních odborných škol, přitom rozdíly mezi kategoriemi vzdělání nejsou příliš velké.

Jednoznačně nejčastěji (více než čtvrtině absolventů), patrně i v souvislosti s pandemií covidu–19, chybí **praxe a praktické znalosti o tom, jak to v praxi „chodí“.** Asi 5–7 % budoucích absolventů jako hlavní problém pro své budoucí uplatnění nebo pro vstup do terciárního vzdělávání identifikovalo **nedostatečnou úroveň cizího jazyka**. Podobně často absolventi považují za nejvýznamnější překážku **nedostatečné odborné znalosti.**

V souvislosti se zájmem pokračovat v terciárním vzdělávání pak části maturantů chybí znalosti z vybraných teoretických předmětů, např. biologie, matematiky nebo společenských věd. Tento problém se soustřeďuje v maturitních oborech a souvisí především s nedostatečnou připraveností žáků odborného vzdělávání na přijímací řízení na VŠ. Nezanedbatelné procento absolventů považuje za hlavní překážku úspěšného vstupu na trh práce **nedostatečné znalosti v oblasti, ekonomie, práva, finanční gramotnosti**. A zejména absolventi maturitních oborů uvádějí jako hlavní problém **celkově nízkou orientaci na trhu práce.** Tato značná nejistota budoucích absolventů může opět souviset s pandemií covidu-19, která omezila možnosti brigád a praxe v průběhu studia, a tedy možnost postupného získávání konkrétních pracovních zkušeností ve firmách, včetně pracovněprávního povědomí. Zatímco převládajícím trendem v předchozích letech bylo postupné „vplouvání“ na trh práce, kdy žáci získávali četné pracovní zkušenosti už během studia, lze předpokládat, že právě omezení v důsledku pandemie covidu–19 tento trend změnilo nebo omezilo, a řada absolventů tak vstupuje na trh práce, který je pro ně méně známý, a jejich integrace tak může být obtížnější.

Literatura a zdroje

Cedefop (2020). *Vocational education and training in Europe, 1995-2035: scenarios for European vocational education and training in the 21st century*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Cedefop reference series; No 114. http://data.europa.eu/doi/10.2801/794471

Descy, P., Tessaring, M. (ed.) (2001). *Training and learning for competence: Second report on vocational training research in Europe. Executive summary.* Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities

Hannan, D.F., Werquin, P. (2001). *Education and labour market change: the dynamics of education to work transition in Europe. A review of TSER programme. In: Descy, P., Tessaring, M. (ed.). Training and learning for competence: Second report on vocational training research in Europe.Executive summary*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

Koucký, J., Ryška, R., Zelenka, M. (2014). *Reflexe vzdělání a uplatnění absolventů vysokých škol. Výsledky šetření REFLEX 2013* Praha: Středisko vzdělávací politiky UK.

Kleňha, D., Vojtěch, J. (2018). *Přechod absolventů středních škol do terciárního vzdělávání – 2017/18.* Praha: NÚV.

Müller, W. & Gangl, M. (Eds.). (2003). *Transitions from Education to Work in Europe: the Integration of Youth on EU Labour Markets,* Oxford: Oxford University Press.

Shavit, Y. & Müller, W. (Eds.) (1998). *From School to Work. A Comparative Study of Educational Qualifications and Occupational Destinations,* Oxford: Oxford University Press.

Trhlíková, J. (*2018). Přechod absolventů středních škol na trh práce – II. etapa – srovnání situace absolventů učebních a maturitních oborů 3 roky od ukončení střední školy.* Praha. NÚV.

Trhlíková, J. (2017). *Přechod absolventů středních škol na trh práce – Vzdělávací a profesní dráha absolventů SOŠ (Analýza rozhovorů),* Praha: NÚV.

Vojtěch, J., Novotná, H., Zahradníčková, K. (2021). *Nezaměstnanost absolventů škol se středním a vyšším odborným vzděláním – 2021. Praha: NPI ČR*

Vojtěch, J., Novotná, H. (2021). *Vývoj vzdělanostní a oborové struktury žáků a studentů ve středním a vyšším odborném vzdělávání v ČR a v krajích ČR a postavení mladých lidí na trhu práce ve srovnání se stavem v Evropské unii 2020/21*. Praha: NPI ČR.

Walther, Andreas & Plug, Wim. (2006). Transitions from school to work in Europe: destandardization and policy trends. In *New Directions for Child and Adolescent Development*, Vol. 2006, Issue 113, pp.77-90. http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/cd.170/abstract

ww.infoabsolvent.cz

Příloha

Středoškolské vzdělání – bez výučního listu a maturity

Kategorie J – Střední nebo střední odborné vzdělání bez maturity i výučního listu

Jde o střední odborné (profesní) vzdělání, které je ukončeno závěrečnou zkouškou. Absolventi získají vysvědčení (ne výuční list ani maturitu). Délka studia je 2 roky.

Kategorie C – Praktická škola

Jde o obory vzdělání pro žáky s těžšími a kombinovanými formami zdravotního postižení. Příprava je neprofesní, zaměřená na poskytování základních dovedností pro život, absolventi získají vysvědčení (ne výuční list). Délka studia je 1 nebo 2 roky.

Středoškolské vzdělání – s výučním listem

Kategorie H – Střední odborné vzdělání s výučním listem

Jde o profesní přípravu v tradičních učebních oborech středních odborných učilišť. Absolventi získají výuční list a mohou pokračovat v nástavbovém studiu k získání maturity. Délka vzdělávání je 3 roky.

Kategorie E – Nižší střední odborné vzdělání s výučním listem

Jde o odborné (profesní) vzdělání v oborech s nižšími nároky na všeobecnou a odbornou přípravu. Absolventi získají výuční list a jsou připraveni pro výkon jednoduchých prací v rámci dělnických povolání. Po absolvování je velmi problematické pokračovat v nástavbovém studiu k získání maturitní zkoušky. Doba přípravy je 2 nebo častěji 3 roky.

Středoškolské vzdělání – s maturitou

Kategorie M – Úplné střední odborné vzdělání s maturitou (bez vyučení)

Jde o vzdělávání s profesním charakterem, které připravuje žáky pro střední odborné činnosti a nižší řídící funkce. Absolventi získají maturitní vysvědčení a mohou pokračovat ve vysokoškolském nebo vyšším odborném vzdělávání. Délka studia je 4 roky.

L/0 – Úplné střední odborné vzdělání s maturitou a odborným výcvikem

Jde o střední vzdělávání s profesním charakterem, které připravuje žáky pro náročná dělnická povolání a nižší řídící funkce. Významnou součástí studia je odborný výcvik. Absolventi proto získají maturitní vysvědčení a mohou pokračovat ve vysokoškolském nebo vyšším odborném vzdělávání. Délka studia je 4 roky.

K – Úplné střední všeobecné vzdělání (na gymnáziu)

Příprava má všeobecný neprofesní charakter. Absolventi získají maturitu a jsou připraveni pro vysokoškolské nebo vyšší odborné vzdělávání. Existují tři varianty studia: 4leté, 6leté a 8leté.

Středoškolské vzdělání – konzervatoře

P – Vyšší odborné vzdělání v konzervatoři

Jedná se o studium v uměleckých oborech. Absolventi získají vysvědčení o absolutoriu v konzervatoři a diplom absolventa konzervatoře, za jménem pak mohou uvádět označení DiS. („diplomovaný specialista“). Vzdělávání lze ukončit i maturitní zkouškou. Délka většiny oborů je 6 let a jsou určeny žákům po splnění povinné školní docházky. Výjimku tvoří obor Tanec, který trvá 8 let a je určen žákům po 5. ročníku základní školy.

L5 – Úplné střední odborné vzdělání s vyučením i maturitou – nástavbové studium

Jde o střední vzdělání s maturitní zkouškou, které je určeno výhradně pro vyučené ve tříletých učebních oborech. Návaznost oborů (tj. jaký nástavbový obor navazuje na jaký obor vyučení) přitom stanovuje vládní nařízení. Absolventi získají maturitní vysvědčení a mohou pokračovat ve vysokoškolském nebo vyšším odborném vzdělávání. Studium trvá v denní formě 2 roky.

www.infoabsolvent.cz

Využijte informace, které pro Vás připravuje Národní pedagogický institut České republiky jako podporu pro kariérové rozhodování o budoucí škole a povolání.

Informační systém ISA+ na www.infoabsolvent.cz nabízí podporu při plánování vzdělávání a rozhodování o volbě studia a povolání, obsahuje podrobné informace o nabídce oborů vzdělání všech středních (včetně nástavbového a zkráceného studia), vyšších a vysokých škol v ČR. Vyhledávat lze podle oboru vzdělání, školy, povolání, podle videa či jednoduchých obrázků i podle činností a pracovišť, dobrou pomůckou k orientaci při rozhodování je i Profitest.

Na www.infoabsolvent.cz je možné najít např. informace o nezaměstnanosti absolventů jednotlivých oborů vzdělání, ale i mnoho dalších informací jak o nezaměstnanosti, tak o uplatnění absolventů na trhu práce, o jejich úspěšnosti při přijímání do vysokoškolského vzdělávání, o požadavcích zaměstnavatelů či možnostech absolventů se zdravotním postižením.

Pro žáky i absolventy jsou připraveny i informace v sekci Jak na to, kde mohou nalézt rady, jak postupovat při rozhodování o výběru střední školy nebo při potížích ve studiu. Pro maturanty jsou připraveny rady, jak hledat práci, pro dospělé, jak se znovu začít vzdělávat, jak získat další výuční list nebo maturitu ve zkráceném studiu, jak získat profesní kvalifikaci apod.

Systém nabízí i knihovnu elektronických publikací – analytických studií k různým specifickým tématům problematiky uplatnitelnosti absolventů na trhu práce a kariérového poradenství.

www.infoabsolvent.cz

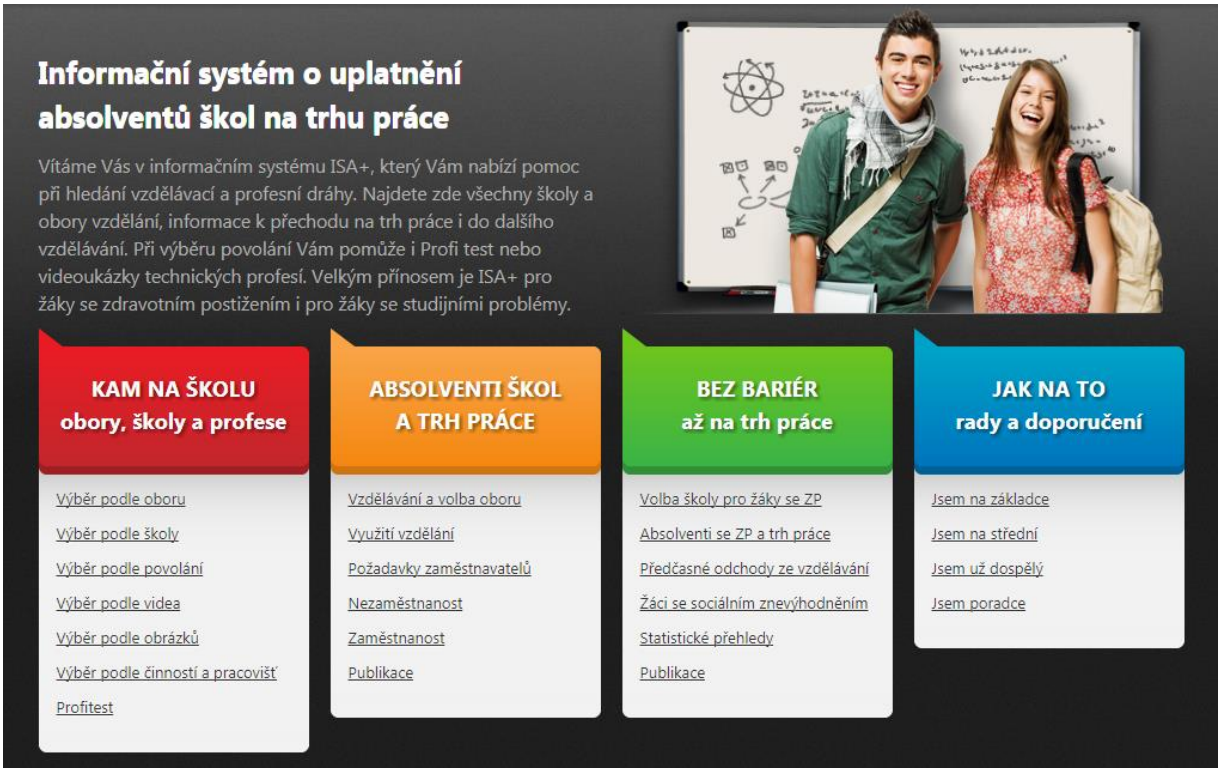

*Informační systém ISA+ pomáhá **žákům základních škol** při volbě oboru vzdělání a výběru střední školy, **žákům středních škol** při rozhodování o pokračování ve vzdělávání a při přechodu na trh práce, **výchovným - kariérovým poradcům a učitelům** při poskytování kariérového poradenství a výuce témat Úvodu do světa práce, **managementu škol** při úpravách vlastní vzdělávací nabídky a tvorbě školních vzdělávacích programů.*

NOVĚ JE SYSTÉM PŘIZPŮSOBEN PRO SNADNÉ POUŽÍVÁNÍ V MOBILNÍCH TELEFONECH

NEJZAJÍMAVĚJŠÍ MOŽNOSTI:

- **výběr podle oborů i školních vzdělávacích programů** (ŠVP),
- **videoukázky** – představují práci v technických profesích i přípravu na ně,
- **profitest** – pomůže žákům základních škol při výběru oblasti vzdělávání,
- **výběr podle obrázků** – poskytuje snadnější orientaci ve vzdělávací nabídce SŠ,
- **absolventi škol a trh práce –** informace o možnostech a uplatnitelnosti absolventů (využití vzdělání, požadavky a potřeby zaměstnavatelů, nezaměstnanost) z pohledu zaměstnavatelů i nedávných a budoucích absolventů škol,
- **bez bariér až na trh práce** – sekce věnovaná problematice žáků se zdravotním postižením a tématu předčasných odchodů ze vzdělávání,
- **jak na to – rady a doporučení** – informace pro rozhodování, studium i jeho ukončování,
- **syntetické stránky –** obsahují soubor informací ke každé skupině oborů,
- **filtry vzdělávací nabídky** – podle zdravotního postižení, vzdálenosti od bydliště, formy studia, zřizovatele, ŠVP,
- **fulltextové vyhledávání** – najde na ISA+ odkazy související se zadaným výrazem.

O inovaci a obsah systému ISA+ se stará Národní pedagogický institut České republiky.